

SKOLBIBLIOTEKARIEN

Image – Profil - Identitet

**Emma Ejiofor
Paulina Sjöberg**

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap
vid Lunds universitet.

Handledare: Bodil Jørgensen-Schylit

BIVILs skriftserie 2006:6

ISSN 1401:2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2006.

Title The school librarian – Image, profile and identity

Abstract

International research has shown that through the involvement of the school library and the school librarian in the daily school work with the pupils, the pupil's learning can be increased and reading comprehensions significantly improved.

One purpose of this master's thesis is to study the school librarian as a brand, representing the school library as well as the school librarian and whether there is a correlation between different comprehensions of the professional role of the school librarian. This is done by examining whether there is a difference between a specific librarian's own perception of their professional role, compared to the image of the school librarian among teachers and principals working in the same school district and by comparing the profile the school librarian expresses with the image that is conveyed through communications via webpage, written and oral information given on services and competences provided by the school librarian and work carried out by her.

A difference of comprehension of the school librarian's competence and work, could be part of an explanation as to why the correlation between the involvement of school librarians in the school work and the improved learning achievements of the pupils has not resulted in the expected measures, regardless of the investments in school librarians and school libraries. The school librarians' school identity could be difficult to establish. Whether or not the profiles and images of the professional role are consistent with each other is a much more manageable purpose which could go a long way of explaining the circumstances of the school libraries.

That is the reason why we have examined whether the comprehension the school librarians have of themselves corresponds with the idea/ conception/ image conveyed to their surroundings, and with the idea/conception/image encompassed by people in their immediate surroundings.

Master's thesis

Keywords:

Skolbibliotekarie, skolbibliotek, varumärke, image, profil, identitet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	6
1.1.1 Styrdokument.....	7
1.1.2 Skolbibliotekariens pedagogiska, sociala och kulturella funktioner.....	9
1.1.3 Information Power	10
1.1.4 Skolbibliotekarien inom den pedagogiska forskningen	11
1.1.5 Information om Kävlinge kommun och skolbiblioteksprojektet	12
2. Problemformulering	14
2.1 Syfte	14
2.1.1 Frågeställningar	14
2.1.2 Avgränsningar.....	14
2.1.3 Definitioner.....	15
3. Teori.....	17
3.1 Socialkonstruktivism.....	17
3.2 Teorier inom biblioteks- och informationsvetenskap	18
3.2.1 David V. Loertschers taxonomier	18
3.2.2 Carol Collier Kuhlthau.....	21
3.3 Vår tillämpning av de båda teorierna.....	22
4. Metod.....	28
4.1 Tillvägagångssätt	29
5. Tidigare forskning.....	33
5.1 Rollförvirringen	33
5.1.1 Bibliotekarieprofessionens syn - Årets skolbibliotekarier	35
5.1.2 Skolledares syn	39
5.1.3 Lärarnas syn.....	40
5.1.4 Samspel mellan lärare, skolledare och skolbibliotekarier.....	42
5.2 Sammanfattning av tidigare forskning.....	43
6. Fallstudie	45
6.1 Identitet	45
6.1.1 Skolbibliotekariens sociala funktion.....	46
6.1.2 Skolbibliotekariens kulturella funktion	47
6.1.3 Skolbibliotekariens pedagogiska funktion.....	48
6.1.4 Roller	50
6.2 Profil.....	56
6.2.1 Skolbibliotekariens sociala funktion.....	57
6.2.2 Skolbibliotekariens kulturella funktion	57
6.2.3 Skolbibliotekariens pedagogiska funktion.....	58
6.2.4 Roller	58
6.3 Image.....	60
6.4 Relation mellan identitet-profil-image.....	64
7. Slutanalys	68
8. Källförteckning.....	74
Bilaga 1	79

1. Inledning

Det talas på många håll varmt om skolbiblioteken och skolbibliotekarierna som arbetar där och det verkar råda en outtalad samstämmighet om att skolbiblioteket bör bemannas med en skolbibliotekarie från tidig morgon till sen kväll. Verkligheten ser dock annorlunda ut och trots ökade satsningar på senare år har skolbiblioteksverksamheten fortfarande låg prioritet när det kommer till fördelningen av de ekonomiska resurserna i skolorna. I svåra tider rapporteras det att skolbibliotekens verksamhet får stryka på foten. Även om det numera är så att det finns bibliotek i de flesta grundskolor så har man inte alltid avsatt resurser för att sköta det. År 2002 hade var fjärde grundskola ett bibliotek eller i vissa fall ett bokrum som var helt obemannat, medan var tionde hade högst fem veckotimmar avsatta för personal som ansvarade för skolbiblioteksarbete (Statens kulturråd 1999). Även i internationella sammanhang har forskningen visat på att skolbibliotekarien har en generellt sett dålig status. Brittiska undersökningar har visat på att några av de faktorer som står i vägen för en syn på skolbibliotekarien som en värdefull resurs är en icke-stödande attityd hos rektorn och ett bristande intresse hos lärarna (Heeks & Kinnell 2004). Men även i de fall det verkar finnas en positiv inställning till skolbibliotekarien och dennes verksamhet är det ekonomiska stödet otillräckligt. Vi ser detta som ett tecken på att skollädaingen inte kan motivera en satsning på skolbiblioteksverksamheten i tillräckligt hög utsträckning, i synnerhet då konkurrensen från andra områden i skolan är hög.

Ett framgångsrikt varumärke kan vara en produkt eller person som förstärkts på ett sådant sätt att köparen upplever relevanta mervärden med sitt val (Håkansson & Wahlund 1996). Det har på senare år blivit allt vanligare att även offentliga verksamheter arbetat för att skapa starkare och effektivare varumärken, något som tidigare framför allt förekommit inom den privata sektorn. Varumärket har blivit ett "reason for being", ett uttryck som skvallrar om att exempelvis medborgarna i egenskap av skattebetalare gärna vill ta del av vad deras medel används till och hur det gynnar just dem (Tilvemo 2005). Samma princip ser vi tillämpningsbar i skolbiblioteksmiljön, då det ofta kan saknas ett uttalat "reason for being".

Då man väljer att betrakta skolbibliotekarien som ett varumärke, för den professionella roll och den service som ofta avses med skolbiblioteket och/eller skolbiblioteksverksamheten, blir det påtagligt att skollädaingen inte ser något mervärde i att prioritera satsningar på skolbibliotekarien och dennes verksamhet. Om varumärket skolbibliotekarie görs tydligare finns det större sannolikhet att skollädaingen och lärarna uppmärksammar de konkreta användningsområden som finns, vilket i förlängningen skulle kunna ge skolbibliotekarien starkare konkurrenskraft. Detta eftersom ett starkt varumärke bidrar till att underlätta valsituationen för konsumenten som i detta fall framför allt är skollädaingen, men även lärarna på skolan eftersom dessa

konsumerar skolbibliotekariernas tjänster (Melin & Urde 1991). Det finns även fördelar för skolbibliotekariens egen del att betrakta sig som ett varumärke. Ett sådant synsätt kan bidra till en ökad medvetenhet om vilken kompetens denne kan förmedla. Den tidigare forskningen har visat att det finns stora luckor i forskningen kring skolbibliotekarierna själva och deras tankar bakom det praktiska handlandet (Alexandersson & Limberg 2004). Vad som framkommit är dock att skolbibliotekarierna gärna refererar till sin egen yrkesroll som "en diversearbetare", som någon som "gör allt på en gång" och som någon som har en "splittrad" roll i allmänhet (Almerud 2000, s. 50). Många skolbibliotekarier upplever ett utanförskap i sin yrkesroll och känner sig sällan som en del av betydelsefull del i undervisningsarbetet (McCracken 2001).

Den uppfattning skolbibliotekarien bär med sig om vilka förväntningar som finns på den egna yrkesrollen tror vi kan komma från flera olika håll. Redan på utbildningsstadiet får den blivande skolbibliotekarien en uppfattning av vad föreläsarna och forskarna anser utmärka en bibliotekarie. Andra röster som därefter kan påverka skolbibliotekariens självbild kan exempelvis komma från deras fackförbund, från olika former av tidskriftsdebatter, från samtal med andra verksamma bibliotekarier och från olika typer av konferenser och så vidare. Detta anser vi utgöra viktiga påverkansfaktorer för skolbibliotekarien. Denna så kallade idésfär som utgörs av olika röster från biblioteksvärlden kommer vi i uppsatsen att referera till som bibliotekarieprofessionen.

Vår förförståelse säger oss att det verkar råda en diskrepans mellan de förväntningar som finns från skolledningens sida, från lärarnas sida och från bibliotekarieprofessionen. För att ett varumärke ska vara starkt krävs att konsumenterna upplever det på ett likartat sätt. Skolbibliotekariens image är den uppfattning eller bild omvärlden har av denne, medan dess profil är den bild som skolbibliotekarien önskar ha av sig själv hos sin omgivning. Identitet är i sin tur summan av allt skolbibliotekarien är, säger och gör såväl på det medvetna som på det omedvetna planet. Ju större skillnader i image, profil och/eller identitet som finns, desto svårare är det att skapa ett varumärke (Bruzelius & Skärvad 2004). Detta är anledningen till att vi intresserat oss för att se närmare på huruvida den bild skolbibliotekarierna har av sig själva överensstämmer med den bild de förmedlar till omgivningen och den bild omgivningen slutligen har.

Genom uppsatsens gång kommer vi att tala om skolbibliotekarien och skolbiblioteksverksamheten. Detta har sin förklaring i att vi ser individen som drivkraften bakom och förutsättningen för verksamheten. Då det i litteraturen talas om skolbibliotek finns det en tendens att fokusera på det fysiska biblioteket, medan vi i vår uppsats vill ta fasta på den skolbiblioteksverksamhet som bedrivs för att därigenom synliggöra skolbibliotekarien. Uppsatsen kommer därför emellanåt att pendla mellan ett individ- och ett verksamhetsperspektiv, vilket är en följd av att vi valt att betrakta den enskilde individen som ett uttryck för den verksamhet den utgör en del av.

Från början grundade sig uppsatsidén i ett uppdrag från bibliotekschefen i Kävlinge kommun som ville undersöka och utvärdera det nyuppstartade skolbiblioteksprojektet i kommunen. Detta skolbiblioteksprojekt grundar sig i ett politiskt beslut som togs 2004 att inom Kävlinge kommun säkerställa att alla elever skulle få tillgång till likvärdiga skolbibliotek. Ett av de mål som sattes upp i utredningen var bland annat att

skolbiblioteket skulle fungera som ett hjälpmedel i förverkligandet av skolans pedagogiska inriktning. Ett annat var att skolbibliotekets mål är detsamma som skolans, vilket i sin tur är att utveckla elevernas informationskompetens samt uppmuntra deras läslust. Då vi tidigare under vår utbildning kom i kontakt med dessa skolbibliotekarier i samband med vår metodkurs förstod vi att flera av dem upplevde svårigheter med att förankra sin verksamhet i skolan. Biblioteken hade väldigt olika förutsättningar och det verkade i vissa fall saknas intresse från skolledningens sida att avsätta pengar för att utveckla skolbiblioteksverksamheten, framför allt på de tekniska områdena. Vi började då intressera oss för vad detta kunde bero på. Vår tanke var att problemet kunde vara de olika förväntningar som finns på skolbibliotekarien och dennes verksamhet, och att dessa skiljde sig mycket åt beroende på om det var en skolledare, lärare eller en representant för bibliotekarieprofessionen som uttryckte dem. Det verkade onekligen finnas en stor skillnad mellan de kvaliteter som tillskrivs en skolbibliotekarie av bibliotekarieprofessionen och de kvaliteter som efterfrågades ute på skolorna. Detta är som tidigare nämnts en nackdel i uppbyggandet av ett starkt varumärke vilket inspirerade oss att undersöka förhållandet mellan de olika förväntningar som finns hos skolbibliotekarier, skolledning, lärare och bibliotekarieprofession närmare.

1.1 Bakgrund

Ett skolbibliotek kan se olika ut och det kan därför vara svårt att ge en exakt definition på eller beskrivning av ett skolbibliotek. Ett skolbibliotek kan vara allt från ett litet utrymme med några böcker uppställda som elever där eleverna själva ansvarar för sina lån till ett bibliotek med mycket utrustning och informationskompetent personal. På vissa skolbibliotek ansvarar en lärare för biblioteket och på vissa är det en utbildad bibliotekarie (Limberg 2003). Kulturrådets rapport *Skolbiblioteken i Sverige* hade som syfte att utreda skolbibliotekens standard och funktion. I utredningen poängteras att skolbiblioteket skall vara en verksamhet och inte bara ett rum med böcker. Det konstateras även att verksamheten i ett skolbibliotek kräver resurser i form av medier, teknik och personal (Statens kulturråd 1999). Följande definition av ett skolbibliotek föreslogs:

”Skolbibliotek är den eller de platser i eller i direkt anslutning till skolan där det finns resurser i form av medier, teknik och personal för att förmedla, söka och värdera information och läsupplevelser av alla slag. Skolbibliotekets uppgift är att svara för biblioteksservice i första hand för utbildningens behov inom den egna organisationen och att i samverkan med landets biblioteksväsende i övrigt ge biblioteksservice.”

(Statens kulturråd 1999, s.10)

I dagens skola pågår ett ständigt och viktigt utvecklingsarbete. Arbetsformer och pedagogiska styrdokument utgår i allt större utsträckning från elevernas egna frågor och aktiva kunskapssökande (Nilsson 1998). Forskning inom skolbiblioteksområdet har dock länge haft lägre prioritet i förhållande till andra områden inom biblioteksforskningen. Det var egentligen inte förrän på 1970-talet som skolbiblioteksforskningen i Sverige tog fart på allvar. Dessförinnan hade forskningen på området i stort sett endast bestått av bibliotekshistoriska undersökningar. I en kartläggning av den svenska skolbiblioteksforskningen mellan 1970-1992 konstateras att de svenska projekten i huvudsak har handlat om att undersöka skolbibliotekens

mediebestånd och beskriva olika datoriseringsprojekt (Gomez 1993). En del projekt har fokuserat på hur skolbiblioteksverksamheten kan integreras i undervisningen. De flesta studierna är löst teoretiskt förankrade och har genomförs främst med avsikt att lösa praktiska problem. Goméz slutsats i forskningsöversikten blir att det i det undersökta materialet finns en inbyggd kritik mot de traditionella undervisningsformerna, och att ett större inslag av undersökande arbetssätt skulle kunna ge skolbiblioteksverksamheten en mer betydande roll i skolorna (Goméz 1993). Den första svenska doktorsavhandlingen om skolbibliotek *Boken i skolan* gavs ut 1979. Avhandlingen var en analys med särskild inriktning på bibliotekets funktion i grundskolan i vilken skolbibliotekariens roll inte berördes i någon större utsträckning. Istället var det biblioteket som med sina "slumrande krafter" skulle bidra till att lärarna lyckades fånga elevernas intresse (Nobel 1979, s.9). Det skulle komma att dröja femton år innan nästa doktorsavhandling på skolbiblioteksområdet i Sverige publicerades, Brigitte Kühnes avhandling *Skolbiblioteket - Skolans hjärna?* (Kühne 1993). Kühne gör i denna en utvärdering av skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbetssättet på hög- och mellanstadiet. Kühnes avhandling har flera syften, och ett av dem är att avhandlingen ska fungera som en utvärdering av hur skol- och folkbiblioteket kan integreras i undervisningen på grundskolan. Ett annat är att ge skolbibliotekarien en pedagogisk roll i undervisningsprocessen. I avhandlingen konstaterar Kühne att det finns flera brister inom forskningen på skolbiblioteksområdet, inte bara i Sverige utan även internationellt. Hon konstaterar själv att många av de antaganden hon gör i sin avhandling beträffande skolbiblioteksverksamheten och skolbibliotekarierna är dåligt underbyggda och i egenskap av forskare tvingas hon gång på gång "ut på tunn is" (Kühne 1993, s.241). Haycock, en amerikansk skolledare med ett förflutet som skolbibliotekarie, har i en forskningsöversikt *What works* listat drygt 600 avhandlingar som skildrar olika aspekter av skolbibliotek. Dessa avhandlingar representerar den nordamerikanska forskning som tog plats inom området skolbibliotek från början av 1960-talet till slutet av 1980-talet (Haycock 1992). Vad som framkommer i Haycocks forskningsöversikt är bland annat att fokus i den amerikanska forskningen varit på ämnen som planering, ledning, uppbyggnad av mediebestånd och skolbibliotekariens roll (Limberg 2003). Detta skiljer sig en del från fokus inom den svenska skolbiblioteksforskningen där fokus till stor del varit att undersöka det befintliga mediebeståndet, att beskriva datoriseringsprojekt och en del integreringsprojekt.

1.1.1 Styrdokument

Verksamheten i den svenska skolan regleras av Skollagen (SFS 1985:1100) och Grundskoleförordningen (SFS:1994:1194). Eftersom skolbiblioteken utgör en del av den svenska skolan styrs även verksamheten i dessa av ovan nämnda lagar. Det finns ytterligare en lag som omfattar skolbiblioteken och det är Bibliotekslagen (SFS 1996:1596). I grundskoleförordningen första kapitel §4 kan man läsa att:

"Grundskolan ska ha ändamålsenliga lokaler. Den ska också ha lämpligt fördelade bibliotek samt annan utrustning som behövs för tidsenlig utbildning" (SFS 1994:1194).

I kommentaren till grundskoleförordningen utvecklar man bibliotekets roll ytterligare och menar att det ska ha en central roll i modern undervisning och att användandet av bibliotekets böcker, databaser och övriga medier ska ingå i den ordinarie undervisningen. Även informationssökning och bibliotekskunskap ska ingå som en

naturlig del i skolans pedagogiska program och det är rektorn som har ett särskilt ansvar för att eleverna får tillgång till biblioteket.

Bibliotekslagen trädde i kraft den 1 januari 1997. I denna nämns skolbiblioteket i fem av lagens tio paragrafer. Lagen är mycket allmänt skriven och lämnar utrymme för mycket tolkning. Detta försvårar tillämpandet av den i praktiken, vilket föranlett Statens kulturråd att efterfråga en praxis gällande hur lagen ska tolkas (Statens kulturråd 1999). I bibliotekslagens §5 sägs att det inom grundskola och gymnasieskola skall finnas ”lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernans intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.” (SFS 1996:1596).

Att kommunen är huvudman för skolbiblioteken fastställs i lagens sjunde paragraf. I lagens åttonde och nionde paragrafer åläggs skolbiblioteket tillsammans med folkbiblioteken att särskilt uppmärksamma funktionshindrade, invandrare och andra minoriteter. Även barn och ungdomar nämns i detta sammanhang (SFS 1996:1596).

I lagens tionde och sista paragraf nämns att statligt finansierade bibliotek avgiftsfritt ska samarbeta med folk- och skolbibliotek och bidra till att låntagarna erbjuds så god biblioteksservice som möjligt (SFS 1996:1596).

Det nationella styrdokument som reglerar den övergripande verksamheten i den svenska skolan utgörs av skollagen. Skollagen omfattar läroplan, timplaner och kursplaner. Lagen anger de övergripande mål och riktlinjer som gäller för hela Sveriges skolverksamhet. Skollagen anger också vilka grundläggande krav som ställs på kommunerna, som i sin tur ansvarar för att en skolplan upprättas på kommunal nivå. Därefter är det upp till de enskilda skolorna att i sin lokala arbetsplan dra upp riktlinjer för hur dessa mål ska uppnås (SFS 1985:1100).

En läroplan är en förordning som utfärdas av regeringen. I denna beskrivs verksamheternas värdegrund och uppdrag, samt mål och riktlinjer för hur arbetet ska bedrivas. År 1994 ersattes den tidigare läroplanen Lpo 80 av Lpo 94. Den nya läroplanen innebar en ökad inriktning på det undersökande arbetssättet och självständigt arbete i allt högre utsträckning än tidigare. Detta skulle kunna innebära en central roll för skolbiblioteksverksamheten, men detta är inte fallet eftersom skolbiblioteket endast nämns en enda gång i läroplanen. Under rektorns ansvarsområden, i den avslutande delen av mål och riktlinjer står följande:

”Utformningen av skolans arbetsmiljö så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper. Sådant stöd kan t ex vara bibliotek, datorer och andra hjälpmedel”

(Utbildningsdepartementet 1998)

UNESCO är Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation. Eftersom UNESCO:s folkbiblioteksmanifest från 1949 anses ha spelat en viktig roll för folkbiblioteksutvecklingen, finns det höga förväntningar på de effekter som UNESCO:s skolbiblioteksmanifest från 1999 kan tänkas få för skolbiblioteksutvecklingen. I detta manifest förmedlas förslag på skolbibliotekets roll, vilka uppgifter det kan ha och vilka mål som kan tänkas finnas med

skolbiblioteksverksamheten. Enligt manifestet bör några av de uppgifter som skolbiblioteket ansvarar för vara att ge eleverna de färdigheter som behövs för ett livslångt lärande samt ge dem möjlighet att utveckla ett kritiskt tänkande genom att kunna hantera de informationskällor som finns. Målen för skolbiblioteken är enligt manifestet att stödja och främja de utbildningsmål som anges i skolans målsättning och läroplaner, att främja elevers läslust och lust att lära. Skolbiblioteket har även i uppgift att lära dem att bli vana biblioteksanvändare samt att ”erbjuda möjligheter till att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje” (Skolbiblioteksmanifestet 2000, s. 15).

Anmärkningsvärt är att begreppet skolbibliotek i flera av ovan nämnda sammanhang ofta används som subjekt, istället för begreppet skolbibliotekspersonal som ju faktiskt är den aktiva parten i verksamheten. Vad detta beror på är svårt att säga, men det skapar onekligen en viss förvirring att ständigt behöva ta ställning till om det är det fysiska biblioteket som avses eller om det faktiskt är skolbibliotekarien och själva biblioteksverksamheten det handlar om.

1.1.2 Skolbibliotekariens pedagogiska, sociala och kulturella funktioner

Louise Limberg är professor vid högskolan i Borås och en av de främsta företrädarna för skolbiblioteksforskningen i Sverige. I sin forskning har hon ett tydligt pedagogiskt fokus, och relationen mellan informationssökning och lärande har varit föremål för undersökningar i några av hennes studier (Limberg 1992, Limberg 2002, Alexandersson & Limberg 2004).

För att återknyta till läroplanen och dess inflytande på skolbiblioteksverksamheten lägger Louise Limberg med utgångspunkt i LpO 80 fram förslag på vad hon anser att de mål som utformas för skolbiblioteket bör innehålla. Enligt Limberg har skolbiblioteket tre olika funktioner att fylla. Det ska ha en pedagogisk, såväl som kulturell och social funktion (Limberg 1990).

Med den pedagogiska funktion åsyftas att bidra till att eleverna, när de lämnar skolan, ”skall kunna använda information på ett intelligent sätt” (Limberg 1990, s.85). Den pedagogiska funktionen innebär även att skolbiblioteket blir en del naturlig del av undervisningen. Limberg menar att hon i begreppet skolbibliotekets pedagogiska roll även inkluderar skolbibliotekariens pedagogiska roll (Limberg 2003). Detta har gjort att vi valt att betrakta skolbibliotekarien som synonym med användandet av begreppet skolbibliotek även beträffande de övriga funktionerna.

Mer konkret innebär den pedagogiska funktionen att eleverna förväntas vara goda läsare och ha god litteraturkännedom, kunna orientera sig i den fysiska biblioteksmiljön samt ha utvecklat en förmåga att sovra, värdera och analysera bland den information de tillgodogör sig. Eleverna förväntas även att kunna dra slutsatser och att kunna ”handla utifrån sin nyvunna kunskap” (Limberg 1990, s. 85).

Skolbiblioteket ska även fylla en kulturell funktion. Den kulturella funktionen innebär bland annat att skolbiblioteket ska medverka till att eleverna erbjuds olika former av kulturupplevelser. I förlängningen kan detta innebära att kultur görs till en viktig del i

elevernas vuxna liv, särskilt för de elever som inte får tillgång till kulturupplevelser på andra sätt än genom skolan.

Det tryckta ordet är skolbibliotekets främsta kulturform, men det är även viktigt att andra kulturupplevelser i form av musik, konst och utställningar görs tillgängliga för eleverna (Limberg 1990).

En tredje funktion som Limberg anser att ett skolbibliotek har är den sociala funktionen. Med denna avser hon skolbiblioteket som arena för ”avkoppling och förströelse” såväl som skolbibliotekets ansvar att skapa en medvetenhet hos eleverna om deras medansvar i skolans skötsel (Limberg 1990, s. 86). Den sociala funktionen innefattar även att bidra till att göra skolbiblioteket till en länk till samhällets övriga bibliotek, vilket kan gynna eleven i det livslånga lärandet (Limberg 1990).

1.1.3 Information Power

I USA har det funnits en lång tradition av att forska i skolbibliotekarieyrket i form av olika roller. År 1988 publicerades de nationella skolbiblioteksmålen i *Information power: guidelines for school media programs*. Tio år senare uppdaterades dessa riktlinjer i *Information Power: building partnerships for learning* och i denna skrift tydliggjordes vilka roller skolbibliotekarien förväntades uppfylla. Skillnaden mellan de båda olika manifesten var framför allt att ytterligare en roll lagts till i det senare (Information power 1998).

Riktlinjerna i Information power gör gällande en indelning av skolbibliotekarieyrket i fyra olika delar som var och en representerar olika roller. Dessa roller är informationsspecialist, lärare, undervisningspartner och ledare (Information power 1998).

Enligt denna indelning innebär rollen som informationsspecialist att skolbiblioteket och dess resurser i form av personal och material tillgängliggörs, och att skolbibliotekarierna leder användarna i valet av lämpliga källor såväl som bistår med söksystem och kunskap om dessa i sökprocessen (Information power 1998).

Rollen som lärare består däremot av undervisning av elever och skolans personal. Skolbibliotekarien förväntas även i sin roll som lärare att gå samman med skolans andra pedagogiska personal för att planera och undervisa informationsfärdigheter. Den tredje rollen är den som benämns undervisningskonsult. Undervisningspartnern förväntas assistera läraren i utformandet, genomförandet och utvärderingen av olika undervisningsmetoder (Information power 1998).

Ledarrollen består exempelvis i att utveckla en effektiv policy för skolbiblioteksverksamheten, i ett personalansvar, i ett budgetansvar samt ett övergripande ansvar för en kvalitetssäkring av verksamheten. Skillnaden innebar att skolbibliotekarien i sin roll som undervisningspartner knöts ännu närmare själva samarbetsprocessen, exempelvis genom att tillsammans med lärarna lämpliga uppgifter för eleverna att lösa (Information power 1998).

Dessa roller har utgjort utgångspunkt för vår teori. Vi har i huvudsak tagit fasta på rollernas namn eftersom vi vid en närmare anblick av innehållet ansåg dem svåra att

tillämpa i en analys på grund av deras visionära och, enligt vår mening, närmast utopiska karaktär. Med anledning av detta har vi kompletterat dessa roller med befintliga teorier i biblioteks- och informationsvetenskap och på det sättet utvecklat en egen begreppsapparat. Denna sammanfogning av de olika teorierna kommer vi att redogöra för ytterligare i vårt teoriavsnitt.

1.1.4 Skolbibliotekarien inom den pedagogiska forskningen

Vi har valt att redogöra för några av de forskningsprojekt som genomförts på det pedagogiska området eftersom vi tycker det är märkligt att skolbibliotekarierna exkluderats från dessa studier eftersom den pedagogiska funktionen lyfts fram så mycket i forskningen på biblioteks- och informationsvetenskapsområdet.

PISA 2000 (Programme for International Student Assessment) är ett pedagogiskt forskningsprojekt med inriktning på läsförståelse. Datainsamlingen ägde rum under 2000, medan avrapporteringsfasen inleddes först i december 2001. I studien framkom att de svenska eleverna hade ett läsförståelseresultat som var högre än genomsnittet för de undersökta länderna. Slutsatsen i studien var att det svenska utbildningssystemet höll en hög grad av likvärdighet i jämförelse med ett flertal andra länder (PISA 2000).

Intressant för vår undersökning är dock att varken skolbiblioteksverksamheten eller skolbibliotekarien nämndes som bidragande faktorer till den goda läsförståelsen i Sverige, trots att arbete med läsförståelse ofta nämns som en av skolbibliotekariens huvuduppgifter.

Inte heller i den internationella läsundersökning PIRLS (Progress in Reading Literacy Study) som genomförts under våren 2006 utgör skolbibliotekarierna någon del av underlaget för undersökningen. Studien undersöker läsförmågan hos elever i årskurs 4 och kommer att föregås av en förstudie som äger rum under våren 2005. Undersökning består av två delar, där den ena delen testar elevernas läsförmåga i ett läsprov. Den andra delen består av enkäter till elever, lärare och rektorer och några av syftena med enkäten är att undersöka undervisningen i skolan såväl som elevernas attityder till läsning och deras läsvanor (PIRLS 2006). Genom att skolbibliotekarierna inte ingår i studien kan de därför inte heller förmedla sin syn på de attityder till läsning och läsvanor som finns, varken i den svenska studien eller i den internationella. Den intressanta frågan för vår del är ju naturligtvis varför skolbibliotekarien inte ingår i studien eftersom, som tidigare nämnts, en stor del av skolbibliotekariens varumärke byggs upp kring litteraturfrämjande i olika former.

För att i ytterligare ett fall belysa skolbibliotekariens frånvaro i den pedagogiska forskningen vill vi lyfta fram de slutsatser som dragits i en av OECD:s analyser av vilka faktorer som främjar läsförståelse. OECD, eller Organisation for Economic Cooperation and Development som är det fullständiga namnet, är en global organisation vars huvudsyfte är att hjälpa medlemsländernas regeringar att undersöka ekonomiska och sociala områden för att säkerställa att de beslut som fattas är de bästa utifrån rådande förutsättningar. OECD står bakom några av de forskningsprojekt som sedan 1994 inriktat sig på läsförståelse. I en analys av vilka faktorer som finns representerade hos de länder vars elever visat på höga resultat internationellt sett blir slutsatsen att det främst är fyra faktorer som spelar in:

- ”- Sammanhållet (ickedifferentierat/ lågdifferentierat) skolsystem.
 - Elever med högt läsengagemang och engagemang för skolan i stort.
 - Höga förväntningar, lust till lärande, fasta ordningsregler, gott klassrumsklimat, goda relationer mellan lärare och elever.
 - Fokus på elevprestationer i kombination med hög grad av självstyre på skolnivån.”

(Skolverket 2004)

Skolbibliotekarien kan naturligtvis betraktas som en implicit del av dessa faktorer, men vi misstänker att vår benägenhet att göra detta kan bero på vår förankring inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området. Om man väljer att enbart se till den text som faktiskt finns nedtecknad betraktas varken skolbibliotekarien eller den verksamhet som bedrivs utifrån skolbiblioteket i denna analys som en bidragande orsak till ett positivt resultat.

Vi ser i de ovan nämnda undersökningarna hur frånvaron av skolbibliotekarien, vars närvaro för oss blivande bibliotekariet förefaller självskrivna utifrån dennes yrkesroll, stärker vår förståelse om att det finns flera olika föreställningar och förväntningar på vad en skolbibliotekarie förväntas bidra med i skolans värld. För tydlighetens skull vill vi påtala att vår avsikt med denna pedagogiska forskningsöversikt inte varit att göra ett ställningstagande till huruvida detta är att betrakta som brister eller inte i den pedagogiska forskningen. Vår ambition har snarare varit att presentera skolbibliotekarien utifrån ett helt annat perspektiv än det biblioteks- och informationsvetenskapliga.

1.1.5 Information om Kävlinge kommun och skolbiblioteksprojektet

Eftersom vårt uppsatsarbete omfattat en fallstudie kommer vi i detta avsnitt att redogöra för relevanta bakgrundfakta om kommunen och det skolbiblioteksprojekt som ingår i vår fallstudie.

Kävlinge ligger i sydvästra Skåne och kommunen har 26 700 invånare. Kommunen har satt upp ett antal områden som man anser bör prioriteras. Dessa områden är utbildning, miljö, näringsliv/sysselsättning, kultur/turism, socialt arbete och idrotts- och föreningsutbyte (Kävlinge kommun 2006e).

Kävlinge kommun har 12 grundskolor. I Kävlinge kommun styrs grundskolorna precis som andra skolor i landet av de lagar och förordningar som riksdagen har bestämt. För närvarande är de nationella styrdokument som reglerar skolverksamheten tidigare nämnda skollagen och läroplanen. För Kävlinge kommuns grundskolor fungerar även den kommunala kulturplanen som ett styrdokument. Vidare har varje skola lokala arbetsplaner (Kävlinge kommun 2006e).

2003 års revisionsrapport i Kävlinge kommun låg till grund för den utredning som senare resulterade i en utveckling av skolbiblioteksverksamheten i det som senare kom att kallas skolbiblioteksprojektet. Ett av de mål som sattes upp i utredningen var bland annat att skolbiblioteket skulle fungera som ett hjälpmedel i förverkligandet av skolans pedagogiska inriktning. Ett annat var att skolbibliotekens mål är desamma som skolans, vilket i sin tur är att utveckla elevernas informationskompetens samt att uppmuntra elevernas läslust (Kävlinge kommun 2006e).

Inledningsvis anställdes fyra skolbibliotekarier, men satsningen utökades med ytterligare en tjänst efter en tid. I projektets startskede fanns ingen bibliotekschef anställd i Kävlinge kommun, vilket är intressant av den anledningen att skolbiblioteksverksamheten rent organisatoriskt hade folkbiblioteket som huvudman istället för de olika skolorna. Den nuvarande bibliotekschefen tillträdde först i maj 2005. (Kävlinge kommun 2006e).

2. Problemformulering

Flera gånger under utbildningens gång har vi kommit i kontakt med skolbibliotekarier och bibliotekarier i allmänhet som är verksamma ute på fältet, som hävdar att det finns stora svårigheter att integrera skolbiblioteksverksamheten i skolan. Vi har valt att utgå från detta som vårt huvudsakliga problem i denna uppsats. Vår problemformulering lyder därför som följer :

Varför upplever många skolbibliotekarier svårigheter med att implementera sin verksamhet i skolan?

2.1 Syfte

Vårt syfte med uppsatsen är att studera skolbibliotekarien som ett varumärke för skolbiblioteket och dess verksamhet för att se om den bild skolbibliotekarien har av sig själv överensstämmer med den bild de förmedlar till omgivningen och den bild omgivningen slutligen har. Anledningen till detta är att vi ser en alltför splittrad bild av skolbibliotekariens varumärke som ett hinder för denne att implementera verksamheten i skolan.

2.1.1 Frågeställningar

Vilka förväntningar finns från bibliotekarieprofessionen, lärarna och skolledarna på skolbibliotekarien och den funktion denne ska fylla?

Skiljer sig dessa uppfattningar åt och i sådana fall hur?

Vilka förväntningar uttrycker skolbibliotekarierna själva och hur förhåller sig dessa förväntningar till de tidigare nämnda från bibliotekarieprofessionen respektive lärarnas och skolledarnas håll?

Genom att utgå från att det får negativa konsekvenser för verksamheten om dess image, profil och identitet skiljer sig åt kommer vi i uppsatsen att låta frågeställningarna vägleda oss då vi ser närmare på om detta faktiskt är fallet i den undersökta kommunen.

2.1.2 Avgränsningar

Vi har valt att begränsa vår studie till grundskolenivå, och den kommer därför inte att omfatta gymnasiebibliotekarier eller deras verksamhet. Alternativet var att studera både grundskolebibliotekarier och gymnasiebibliotekarier som skolbibliotekarier. Vår förförståelse sa oss dock att dessa verksamheter skiljer sig så pass mycket åt på grund

av elevernas kunskapsnivåer, som i sin tur genererar ett annat arbetssätt för skolbibliotekarien, att resultatet i slutänden skulle kunna bli missvisande.

Vår undersökning har bedrivits med utgångspunkt i skolbibliotekarien och skolbiblioteksverksamheten. Som tidigare beskrivits ser vi skolbibliotekarien som en förutsättning för att en fruktbar skolbiblioteksverksamhet ska kunna bedrivas och inte reduceras till ett fysiskt rum med informationsmaterial. Vi vill dock poängtera att vår uppsats inte har för avsikt att problematisera skolbibliotekariens kompetens och dennes utbildning. Uppsatsen kommer alltså inte att fokusera på huruvida en utbildad skolbibliotekarie är bättre eller sämre lämpad för arbetet i skolbiblioteket än någon annan.

I fallstudien har vi begränsat oss till en enskild kommun på begäran av kommunens bibliotekschef. Vi såg detta som en möjlighet att där kunna studera skolbibliotekarien utifrån de olika perspektiv vi har tittat närmare på i vår tidigare forskningsgenomgång samt skolbibliotekariernas egen syn på sin yrkesroll.

De perspektiv vi utgått från i vår studie är skollära, lärarnas och bibliotekarieprofessionens. Vi har utelämnat elevernas perspektiv eftersom vi under vår tidigare forskningsgenomgång fick indikationer på att lärarnas uppfattning i hög grad påverkar eleverna. En undersökning av elevernas uppfattningar skulle därför kräva ett omfattande arbete med intervjuer eller enkäter, vilket vi inte såg som genomförbart inom tidsramen för vår magisteruppsats.

2.1.3 Definitioner

Image

Den uppfattning eller bild omvärlden har av till exempel en produkt, tjänst eller person. I denna uppsats handlar det om den uppfattning eller bild omvärlden har av en skolbibliotekarie.

Profil

Den bild som skolbibliotekarien önskar att omgivningen har av denne och som därför aktivt förmedlas.

Identitet

Är i sin tur summan av allt skolbibliotekarien säger och gör. Till skillnad från profil som är ett uttryck för något som aktivt förmedlas så omfattar identitet även det som vederbörande inte uttrycker och förmedlar medvetet.

Varumärke

Ett varumärke kan vara en produkt eller person som förstärkts på ett sådant sätt att köparen upplever relevanta mervärden med sitt val.

Roll

De förväntningar och normer som är förknippade med en position eller uppgift. Om man kopplar denna definition till yrket skolbibliotekarie får man en definition på vad yrkesrollen kan vara för en skolbibliotekarie.

Bibliotekarieprofessionen

Åsikter och påverkansfaktorer som förmedlas av olika intressenter inom biblioteksvärlden.

Taxonomi

Är ett begrepp för ett mätverktyg eller mätskala. Ett exempel är David V. Loertschers taxonomi vilken vi kommer att använda oss av i uppsatsen. Loertschers taxonomi är en skala för att mäta vilken nivå skolbiblioteksverksamheten befinner sig på.

Förväntningar

Med den syn som finns på ett objekt följer också förväntningar av olika slag. I vår uppsats kommer begreppet förväntningar att användas för att beskriva just detta då vår förförståelse säger oss att det finns flera olika syner på vad en skolbibliotekaries yrkesroll består av och därmed också vilka förväntningar som finns på denne. Begreppet förväntningar kommer därför att användas synonymt med begreppet syner i uppsatsen, eftersom de beskriver samma fenomen.

3. Teori

Vår studie har tagit sin utgångspunkt i en socialkonstruktivistisk samhällssyn varför vi inleder med att redogöra för vad socialkonstruktivismen innebär. Vi har därefter valt att presentera de teorier från biblioteks- och informationsvetenskapen som valt ut då vi betraktat dem som relevanta för vårt ämne.

3.1 Socialkonstruktivism

Varje metod som används i samhällsvetenskaplig forskning utgår från vissa systematiska grundantaganden om verkligheten. Socialkonstruktivism är en övergripande samhällsteori och en rymmer flera olika perspektiv. Det finns med andra ord flera olika sätt att använda sig av socialkonstruktivismen, och utan att gå in på dem alla kommer vi här nedan att göra en sammanfattning av vad som utmärker socialkonstruktivismen i allmänhet och därefter redogöra för vilken inriktning som ligger till grund för vårt uppsatsarbete och varför.

Den grundläggande principen för socialkonstruktivismen är att ”inte acceptera sociala företeelsers ’naturlighet’, att de alltid varit sådana, att de inte kan vara annorlunda och att de inte skulle vara av människan skapade storheter” (Wenneberg 2001, s.62).

Istället bör vi vara medvetna om att vår kunskap om världen inte kan betraktas som en objektiv sanning, och att vi endast kan få en uppfattning om verkligheten genom vår indelning av den i olika kategorier. ”Vår kunskap och våra världsbilder är inte spegelbilder av verkligheten ’därute’ utan en produkt av våra sätt att kategorisera världen” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 11).

Socialkonstruktivismen går i egenskap av kritiskt perspektiv ut på att avslöja det som på ytan ter sig naturligt eller som ett resultat av en naturlig utveckling. I själva verket vill den socialkonstruktivistiske forskaren lyfta fram att det under den naturliga ytan döljer sig en komplicerad social påverkan. Tilltron till det naturliga är en illusion, och bakom de fenomen som betraktas som naturliga döljer sig sociala såväl som mänskliga intressen (Wenneberg 2001) .

Sett utifrån det socialkonstruktivistiska perspektivet bygger vår världsbild på sociala överenskommelser vilket även gäller vår uppfattning om kunskap: ”Kunskap frambringas i social interaktion, där man både bygger upp gemensamma sanningar och kämpar om vad som är sant och falskt” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 12).

Socialkonstruktivismen demaskerar verkligheten vilket gör den lämplig att använda sig av för att ifrågasätta det vi många gånger uppfattar som naturligt och självklart (Wenneberg 2001).

En människa är utifrån detta perspektiv en aktiv skapare av mening och strukturer, och inte ett offer för naturliga statiska företeelser. Genom att utgå från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv belyser vi rollen som skolbibliotekarie. Denne kan förvisso ganska enkelt betraktas som en konstruerad identitet då det rör sig om en yrkesroll, men dess komplexitet framträder då vi som forskare upptäcker att det på många håll betraktas som självklart vilka delar som ska ingå i rollen. Många gånger så självklart att det inte ens behöver nämnas, vilket i vår mening riskerar att skapa en grogrund för helt skilda förväntningar. Syftet med vår undersökning var att studera skolbibliotekariens bild av den egna rollen i jämförelse med de bilder andra aktörer har. Eftersom vi anser att en bild av någonting alltid är subjektiv och kontextbunden, ser vi hur en utgångspunkt i socialkonstruktivismen kan berika vår studie.

Detta betraktas som den mest generella och troligtvis minst kontroversiella riktningen inom socialkonstruktivismen. Vi har valt att utgå från denna form av socialkonstruktivism då vi kommer att bryta ner verkligheten i mindre delar, utan att för den sakens skull ersätta denna verklighet med något nytt. Vi kommer inte heller att problematisera var gränsen går mellan verklighet och uppfattningar om vad som är verklighet. Vi anser att denna form av socialkonstruktivism lämpar sig bäst som teoretiskt utgångsperspektiv för vår forskning då vi kommer att bryta ner de syner och därmed också förväntningar på skolbibliotekariens som förmedlas i olika roller, för att därefter kunna avgöra hur de roller som lyfts fram i identiteten och i profilen överensstämmer med de roller som framträder i imagen.

3.2 Teorier inom biblioteks- och informationsvetenskap

Vi har valt att utgå från två olika biblioteks- och informationsvetenskapliga teorier i vår undersökning. Dessa har vi kombinerat och utifrån dessa teorier utvecklat roller som utgör redskap i vår analys. Eftersom David V. Loertschers taxonomi är väldigt praktiskt inriktad och utformats för att mäta hur väl skolbiblioteket fungerar, har vi kombinerat denna med Carol Kuhlthaus mer teoretiskt inriktade taxonomi över vilka olika roller skolbibliotekariens kan ha som en förmedlare av information. Vi ansåg att Kuhlthaus taxonomi över skolbibliotekariens roller var otillräcklig för vår studie då vi inte enbart studerade skolbibliotekariens förmedlande av information utan även ville se närmare på de arbetsuppgifter skolbibliotekariens själv väljer respektive blir tilldelad. Därför såg vi det som en möjlig lösning att kombinera de båda teorierna så att de tillsammans skulle kunna fungera som redskap i vår undersökning.

3.2.1 David V. Loertschers taxonomier

David V. Loertscher är en amerikansk forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap med en bibliotekarieutbildning i botten. Han har utarbetat taxonomier utifrån olika perspektiv som förekommer i skolan. De fyra perspektiv som Loertscher utgår ifrån då han konstruerat sina taxonomier är skolbibliotekariernas, lärarnas, skolledarnas samt elevernas. Inom varje taxonomi finns ett antal nivåer som sträcker sig från en passiv till en allt mer aktiv roll för biblioteksverksamheten i skolan och undervisningen. Det centrala för alla de olika taxonomierna är att de beskriver skolbibliotekets funktion i skolan och undervisningen. Vi har dock förutsatt att ett väl

fungerande skolbibliotek drivs av en skolbibliotekarie, vilket gör att vi anser dessa taxonomier lämpliga att använda trots att vår uppsats behandlar skolbibliotekarierollen snarare än skolbibliotekets roll (Loertscher 1988).

Den roll skolbiblioteket/ skolbibliotekarien kan ha i skolan, sett ur skolbibliotekariens eget perspektiv:

För att sammanfatta dessa elva nivåer kan sägas att skolbibliotekarien i nivå ett och två främst är inriktad på att upprätthålla samlingarna, för att sedan från nivå tre till sju arbeta mer utåtriktad mot lärare och elever. I nivåerna åtta till elva är skolbibliotekarien mer involverad i planeringsarbetet av undervisningen.

1. "No involvement – The library media center is bypassed entirely.
2. Self-help warehouse – Facilities and materials are available for the self-starter.
3. Individual reference assistance – Students or teachers retrieve requested information or materials for specific needs.
4. Spontaneous interaction and gathering – Spur-of-the-moment activities and gathering of materials occur with no advance notice.
5. Cursory planning- Informal planning with teachers and students for library media center involvement.
6. Planned gathering – Gathering of materials is done in advance of class project upon teacher request.
7. Evangelistic outreach – A concerted effort is made to promote the philosophy of the library media center program.
8. Scheduled planning in the support role – Formal planning is done with a teacher or group of students to supply materials or activities for a previously planned resource-based teaching unit or project.
9. Instructional design, level 1 – The library media specialist participates in every step of the development, execution, and evaluation of a resource-based teaching unit. LMC involvement is considered as enrichment or supplementary.
10. Instructional design, level 2 – The library media center staff participates in resource-based teaching units where the entire unit content depends on the resources and activities of the LMC program.
11. Curriculum development – Along with other educators, the library media specialist contributes to the planning and structure of what will actually be taught in the school or district."

(Loertscher 1988, s.10)

Den roll skolbibliotekarien/skolbiblioteket kan ha i skolan utifrån lärarnas perspektiv:

Vi har valt att även ta med lärarnas perspektiv och att lyfta fram Loertschers teorier om deras arbetssätt eftersom vi anser att denna taxonomi förutom att visa på lärarens roll i samarbetet precis som i föregående taxonomi kan användas för att spegla synen på skolbibliotekarien och den verksamhet som bedrivs utifrån skolbiblioteket.

Denna taxonomi visar på i vilken utsträckning lärarna använder sig av skolbiblioteket och dess verksamhet. Sammanfattningsvis kan sägas att det sker en stegvis ökning av användandet från nivå ett där läraren enbart använder sig av läroböcker till nivå åtta där skolbibliotekarien utgör en samarbetspartner för diverse planeringsarbeten.

1. "Self-contained teaching – The teacher uses texts and workbooks or instructional packages with no real need for library media center facilities or materials.
2. Teaching with a private collection – The teacher collects/purchases materials of all types to form a permanent room collection. There is little need to interact with the school library.
3. The teacher borrows materials from the library media center, the public library, or other sources for use in the classroom during a unit of instruction.
4. Using the library media staff as an idea resource – The teacher relies on the library media staff for ideas and suggestions for new materials to use, activities to pursue, training on the use of audiovisual and print media, reference information, what materials are available (when, where and how), and professional materials and information.
5. Using the library media center staff and resources for enrichment of a unit – The teacher uses the library media center facilities, materials, activities, and staff to supplement unit content [...]
6. Using library media resources as a part of unit content – Library media center materials / activities are integral to unit content, rather than supplementary in nature. Students are required to meet certain objectives while using library media materials.
7. Teacher / Library media specialist partnership in resource-based teaching – The teacher and the library media staff work as teaching partners to construct a unit of instruction that will use the resources of the library media center fully. [...]
8. Curriculum development- Teachers consult with library media specialists as curriculum changes are being considered. Advance planning for changes and their impact on library media center materials, facilities and activities are considered. “

(Loertscher 1988, s.23)

Den roll skolbibliotekarien/skolbiblioteket kan ha i skolan ur skollärans perspektiv:
Denna taxonomi visar på skollärans inställning till skolbiblioteket. I nivå ett satsar skolläraren precis det som krävs för att upprätthålla skolbiblioteket enligt statliga minimikrav. I nivåerna två till fyra avsätts däremot mer resurser för material och personal eftersom en integrering av skolbibliotekarien och skolbiblioteksverksamheten i undervisningen är önskvärt.

1. The basic library – The collection, staff and facilities meet minimum requirement for the state or accreditation agency.

2. The library media center as an independent entity – The library media center is an organization with force, vitality, and visibility within the school. The principal ensures that the following are available:

- a)Materials/ Equipment/Space.
- b)Staff.
- c)Resources.
- d)Access.

3.The integration of the library media center into the teaching program of the school. In order to have an impact on teaching, there must be:

- a) A climate for use.
- b) The merging of library media center materials and teaching materials.
- c) The joint planning of resource-based teaching.
- d) Staff development.
- e) Staff size.
- f) Monitoring.

4. The involvement of the library media center staff in curriculum planning – The library media staff participates in:

- a) Curriculum change.
- b) Planning.

(Loertscher 1988 s. 48f)

3.2.2 Carol Collier Kuhlthau

Carol Collier Kuhlthau, professor vid School of Communication, Information and Library Studies i New Jersey har även hon utformat taxonomier över skolbibliotekariens olika roller. Den taxonomi vi ansett mest lämpad i vår studie presenterar olika aspekter av skolbibliotekariens roll i användarundervisningen. Begreppet medlare används som ett samlingsnamn för det mänskliga medlande bibliotekarien kan bidra med i elevens informationssökning och lärandeprocess. Kuhlthaus definition på en medlare är en person som assisterar, guidar, möjliggör eller på liknande sätt involveras i en annan persons informationssökning. Enligt Kuhlthau kan de olika rollerna som skolbibliotekarien ikläder sig relaterade till olika nivåer av service (Kuhlthau 2004).

De roller hon tar upp är:

“1. Organizer –	No intervention Self-service search in an organized collection
2. Locator –	Ready-reference intervention Single fact or source search; query/answer
3. Identifier –	Standard reference intervention Subject search; group of sources in no particular order; problem/interview/sources
4 Advisor –	Pattern intervention Subject search; group of sources in recommended order; problem/negotiation/sequence
5. Counselor –	Process intervention Constructive search; holistic experience; problem/dialogue/strategy/sources/sequence

redefinition”

(Kuhlthau 2004, s. 115)

Kuhlthaus taxonomi beskriver skolbibliotekariens roll som förmedlare av information. Rollen går från passiv till mer aktiv ju högre upp i taxonomin skolbibliotekarien kommer. En ökad aktivitet innebär en större integrering i undervisningen vilket får till följd att även dennes pedagogiska funktion utvidgas.

Det finns flera beröringspunkter mellan de båda forskarnas taxonomier, vilket vi kommer att utveckla närmare i vår sammanfogning av de båda teorierna i avsnitt 3.2.3. De stora skillnaderna mellan dem är framför allt att Kuhlthau som tidigare nämnts fokuserat på skolbibliotekariens roll i informationssökningsprocessen medan Loertscher inriktat sig på skolbibliotekariens roll i undervisningen.

3.3 Vår tillämpning av de båda teorierna

De olika nivåer som presenteras i Loertschers taxonomier representerar enligt vår mening olika funktioner en skolbibliotekarie kan ha, vilket vi i vår uppsats valt att referera till som olika roller. Då vi var av uppfattningen att det skulle bli alltför svårt att göra indelningen efter enbart arbetsuppgifter, såg vi uppdelningen i roller som ett lämpligt sätt att kategorisera arbetsuppgifterna och funktionerna.

Eftersom vi valt att utgå från de fyra roller som presenterats i *Information Power* kommer vi att göra en jämförelse mellan dessa roller, Loertschers olika taxonomier och Kuhlthaus taxonomi för att se hur de olika rollerna beskrivs i de olika teorierna. I de fall de överensstämmer, kommer vi att få en tydligare bild av de respektive rollerna, vilket kommer att hjälpa oss i vår analys. I de fall vi anser att det inte finns någon överensstämmelse utan någon roll som istället faller utanför kommer vi att se det som en anledning att utöka antalet roller. Här nedan följer ett avsnitt i vilket vi vill lyfta fram hur vi resonerat i kategoriseringen av de olika rollerna, för att skapa en ökad förståelse för de roller som senare kommer att fungera som verktyg i vår analys.

Här följer en sammanfattning av de olika roller som vi konstruerat utifrån Kuhlthaus och Loertschers taxonomier. Utgångspunkten har som redan nämnts varit de fyra roller som presenterats i *Information power*, vilka sedan omarbetats och konkretiserats med hjälp av teorier från Loertscher och Kuhlthau.

Osynliga rollen

I den första nivån av Loertschers taxonomi som rör skolbibliotekarien och dennes syn på verksamheten framstår synen på skolbiblioteket och skolbibliotekarien som något näst intill obefintligt i skolan. Detta innebär antagligen inte att skolbibliotekarien har en negativ uppfattning om sig själv utan snarare att denne upplever en form av utanförskap. En liknande syn på skolbibliotekarien finns representerad i den taxonomi som behandlar lärarnas syn på skolbibliotekarierna. I denna finns det varken på nivå ett eller på nivå två något uttalat behov av en skolbibliotekarie. Det finns ingen motsvarighet till detta varken i de roller som finns uppräknade i *Information power* eller i Kuhlthaus taxonomi.

Det är svårt att dra någon annan slutsats utifrån de olika nivåerna annat än att de speglar en syn på skolbibliotekarien som osynlig och i viss mån överflödig.

Biblioteksspecialist

Nivå två och tre i Loertschers taxonomi över skolbibliotekariens syn på verksamheten överensstämmer däremot med den roll som benämns som informationsspecialist i Information power. En av de huvudsakliga funktioner som skolbibliotekarien förväntas ansvara för i rollen som informationsspecialist, är att tillgängliggöra biblioteket och dess resurser i form av personal och material. Vi tycker oss dock se en skillnad mellan de olika nivåerna, vilket är en skillnad som även gäller i de övriga taxonomierna. Nivå två fokuserar i synnerhet på att den fysiska samlingen upprätthålls medan nivå tre istället lägger vikten vid skolbibliotekariernas roll som informationsförmedlare. Detta är något som fått oss att betrakta rollen som informationsförmedlare som sammansatt av två olika roller. Vi har valt att kalla dem biblioteksspecialist respektive informationsspecialist, där den förstnämnda representerar en mer konkret inriktning på fysiska åtaganden så som inlån och utlån.

Den indelning vi valt att göra överensstämmer med den studie biblioteks- och informationsvetenskapsstudenterna Karin Brunnegård och Carina Böhlmark gjort beträffande de olika roller som kommer till uttryck i skolbibliotekarieidentiteten. Deras undersökning är en diskursanalys som baserats på analyser av olika diskurser i ett antal utvalda artiklar, och deras slutsats är att de roller som framträtt i det undersökta materialet är bibliotekskunskapsrollen, informationskompetensrollen och professionsrollen. Den diskurs de identifierat som bibliotekskunskapsdiskurs uppvisar likheter med den roll vi valt att bryta ut från informationsspecialistrollen och valt att kalla biblioteksspecialistroll. I deras studie utmärks bibliotekskunskapsrollen av traditionella bibliotekssysslor så som service i största allmänhet och fokus på böcker (Brunnegård & Böhlmark 2004).

För att återknyta till Loertschers taxonomier har vi i den taxonomi som behandlar lärarnas syn på skolbiblioteksverksamheten valt att betrakta nivå tre som ett uttryck för synen på skolbibliotekarien som förvaltare av en fysisk samling, eftersom läraren här endast använder sig av det fysiska material som biblioteket har att erbjuda. För oss är detta utmärkande för rollen som biblioteksspecialist, vilket återkommer även i taxonomin över skollärans syn på verksamheten. I denna betraktar vi nivå ett som företrädare för rollen som biblioteksspecialist, eftersom vi här anser att fokus framför allt ligger på det fysiska biblioteket. På denna nivå framkommer dessutom en syn på skolbiblioteket som något som skolläraren är tvingad att inbegripa i sin verksamhet av skäl som denne inte kan styra över. Detta tyder på att skolbiblioteksverksamheten endast har möjligheten att uppfylla minimikraven, det vill säga de basfunktioner så som utlån och återlämning, vilket omfattas av biblioteksspecialistrollen.

Vi ser en möjlighet att dra paralleller mellan den roll Kuhlthau talar om som organiser och vår roll som biblioteksspecialist. Även i hennes roll finns ett tydligt fokus på skolbiblioteket som en fysisk plats, där skolbibliotekarien i huvudsak förväntas organisera materialet. Olika sysslor som omnämns i samband med rollen som organiser är exempelvis skyltning, indexering och katalogisering. Kuhlthau menar vidare att alla

de roller som presenteras i hennes taxonomi förutsätter att rollen som organiser finns i botten (Kuhlthau 2004).

Den roll vi tidigare berört, nämligen rollen som informationsspecialist, är däremot mer inriktad på referensfrågor och service utöver den rena utlåningsservicen till låntagarna. Detta ser vi bland annat på nivå två i Loertschers taxonomi över skolledarnas syn där begrepp som styrka, vitalitet och synlighet i samband med skolbiblioteksverksamheten lyfts fram, vilket får själva verksamheten att stå i centrum snarare än den fysiska miljön. Verksamheten beskrivs som en oberoende enhet i skolan, vilket enligt vår mening gör den till ett uttryck för informationsspecialistrollen. Detta eftersom övrig skolpersonal har möjligheten att kontakta skolbibliotekarien för diverse informationsuppdrag utan att integrera denne i undervisningen.

Nivå fyra i Loertschers taxonomi över lärarnas syn på skolbiblioteksverksamheten blir ett gränsfall mellan informationsspecialist och handledare, då den uppdelningen är helt beroende av vilka pedagogiska möjligheter läraren ser med att ta hjälp av skolbibliotekarien. En stor del av denna nivå utgörs av konkreta förslag på vad skolbibliotekarien kan konsulteras för, och vi har istället för att bestämma oss för att välja den ena eller den andra rollen som representant för hela nivån valt att göra en indelning baserat på de olika funktioner som nämns. Vi ser funktionerna idé- och materialförslag, referensinformation, att veta när och var materialet finns tillgängligt samt det som kallas professionellt material och information som uttryck för informationsspecialistrollen. Vilka funktioner som representerar handledarrollen kommer vi att återkomma till längre fram.

Kuhlthaus roll som locator anser vi ha beröringspunkter med vår informationsspecialistroll. Enligt Kuhlthau innebär denna roll att informationen betraktas som en sak som kan produceras och överföras. Fokus här ligger alltså på själva frågan, och inte på hur användaren ska tillgodogöra sig informationen. Denna roll förutsätter att det finns ett rätt svar på den ställda frågan, och att skolbibliotekarien är den som kan bidra med antingen det konkreta svaret eller med den källa där vederbörande kan finna det. Rollen som locator kan vara behjälplig i fall med enkla rutinfrågor eller i fall där frågan är väldigt tydligt definierad men har däremot begränsningar i de fall frågan är vagt formulerade eller då den som ställer frågan är osäker på vad den egentligen vill veta (Kuhlthau 2004).

En annan roll som Kuhlthau tar upp är rollen som identifier. Denna roll skiljer sig från rollen som locator såtillvida att den framträder i situationer där det inte längre rör sig om enkla frågor, utan snarare om specifika ämnen eller problem som användaren förväntas fördjupa sig i och därför vill ha material om. Här handlar det istället om att skolbibliotekarien kan identifiera källor till det ämne som referensfrågan berör. Enligt vår tolkning är dock den grundläggande principen ändå densamma vilket gjort att vi valt att betrakta även denna roll som ett uttryck för rollen som informationsspecialist. Rollen som identifier bygger på ett enstaka möte med användaren, då denne förses med material som inte presenteras utifrån någon pedagogiskt upplägg vilket skiljer denna roll från nästa, nämligen rollen som advisor (Kuhlthau 2004).

Handledare

Nivå fyra, fem och sex i Loertschers taxonomi som behandlar skolbibliotekariernas syn på verksamheten anser vi ha stora likheter med den roll som i Information power benämns som lärarrollen. Dock finns det en väsentlig skillnad mellan den amerikanska och den svenska skolbibliotekarieutbildningen som är viktig att lyfta fram. Eftersom de roller vi har som utgångspunkt för vår teori är baserade på det amerikanska skolbibliotekssystemet, innebär det att de bygger på den amerikanska skolbibliotekarieidentiteten. Den stora skillnaden mellan den amerikanska och den svenska skolbibliotekarieutbildningen är att den amerikanska kräver en lärarutbildning i botten (Information power 1998).

Detta innebär att den roll som betecknas som lärare faktiskt syftar till en lärarroll som har en mer pedagogisk förankring än den som den svenska skolbibliotekarien har överlag. För att kringgå detta har vi därför valt att istället för lärarroll benämna denna roll för handledarroll. Detta menar vi överensstämmer mer med de förutsättningar som råder för skolbibliotekarien i Sverige.

Som vi tidigare nämnde betraktar vi nivå fyra och fem som representanter för handledarrollen eftersom de båda innebär någon form av interaktion med lärarna och eleverna, även om det rör sig om oplanerade möten och spontana besök så ger det uttryck för en syn på skolbibliotekarien som handledare enligt vår tolkning. Vi har även valt att betrakta nivå sex som ett uttryck för rollen som handledare, eftersom läraren vänder sig till skolbibliotekarien för att ta hjälp av denne i en mer fördjupad form av informationssökning.

Med utgångspunkt i Loertschers taxonomi över lärarnas syn har vi valt att i handledarrollen inkludera de delar som vi tidigare inte ansågs rymmas under rollen som informationsspecialist. Vi anser att funktioner som förslag på vilka aktiviteter lärarna kan fördjupa sig i, samt träning i användandet av multimedia material är funktioner som istället representerar handledarrollen. Även nivå fem och sex i samma taxonomi ser vi som ett tydligt uttryck för handledarrollen. Skolbibliotekarien betraktas som en resurs som är värdefull att utnyttja i exempelvis arbetslag som finns i skolan. Vi har lagt särskilt vikt vid uttrycket ”using”, eftersom vi på grund av detta begrepp valt att tolka det som att det handlar om att använda sig av skolbibliotekarien i handledarsyfte snarare än ett jämbördigt partnerskap.

I Kuhlthaus taxonomi benämns en roll som advisorn. Denna roll har samma utgångsläge som rollen som identifier, det vill säga att användaren ska arbeta utifrån ett specifikt ämne eller problem. Skillnaden är dock att advisorn inte enbart letar reda på relevanta källor utan även föreslår en ordning för användaren att ta sig an dem, exempelvis från generella till mer specifika källor. Detta tyder på ett mer pedagogiskt upplägg, vilket överensstämmer med kriterierna för den roll vi valt att kalla handledarrollen. Enligt Kuhlthau finns det dock en viss risk med rollen som advisor, och det är att användaren efter denna handledning får en uppfattning om att det finns ett rätt sätt att söka för alla, oavsett vilket utgångsläge vederbörande har eller vilka idéer som kan uppkomma under arbetets gång (Kuhlthau 2004).

Undervisningspartner

Eftersom det på nivå sju i Loertschers taxonomi över lärarnas syn på verksamheten talas om ett uttalat partnerskap i undervisningssyfte ser vi detta som en tydlig representant för rollen som undervisningspartner. Nivå sju i Loertschers taxonomi över skolbibliotekariernas syn på verksamheten har däremot varit föremål för en del överläggningar. Vi anser nämligen att det gränsar till de kriterier som gäller för ledarrollen, men det faktum att det talas om en gemensam satsning från skolans sida kan innebära att initiativet kan komma från såväl skolans som skolbibliotekariernas sida. Det förstnämnda innebär inte nödvändigtvis att skolbibliotekarierna varit de drivande i frågan, vilket vi anser vara ett av de främsta kriterierna för att uppfylla ledarrollen. Vi har beslutat oss för att låta nivå sju utgöra en representant för rollen som undervisningspartner, eftersom vi förutsätter att det oftast rör sig om ett samarbete där skolbibliotekarien inte är mer drivande än någon annan. I de fall initiativet kommer från skolbibliotekariernas sida är det däremot frågan om en ledarroll.

Nivå åtta i samma taxonomi handlar om planering i samråd med lärarna vilket vi ser som en tydlig representant för rollen som undervisningspartner. Nivå nio är även den i vår mening ett uttryck för rollen som undervisningspartner, då den representerar en syn på skolbibliotekarien som delaktig i planeringen och utvärderingen av undervisningen. Det talas om ett undervisningsteam i vilket skolbibliotekarien ingår. Även nivå tio har vi valt att betrakta som en representant för rollen som undervisningspartner, eftersom skolbibliotekarien har en självskreven del i planeringen av det arbete som bedrivs i undervisningsteamet. Även om mängden inflytande skiljer sig från nivå nio, anser vi fortfarande att det rör sig om rollen som undervisningspartner.

I Loertschers taxonomi över skolläraernas syn på skolbiblioteksverksamheten anser vi nivå tre vara ett uttryck för en syn på skolbibliotekarien som en undervisningspartner, eftersom skolbibliotekarien i denna betraktas som en integrerad del av hela verksamheten i skolan. Av de kriterier som ställs upp berör ett att det ska finnas ett bra klimat för skolbibliotekarieverksamheten, vilket förvisso skulle kunna betraktas som ett uttryck för ledarrollen om det förutsätts att skolbibliotekarien själv ska bidra till att skapa detta klimat. Eftersom ett annat av kriterierna på denna nivå påtalar att det är rektorn som ska övervaka skolbiblioteksverksamheten, ser vi dock detta som en motsättning och antar därför att det rör sig om en roll som undervisningspartner snarare än en ledarroll. Vad som talar för att istället betrakta det som en representant för denna roll är kriterier som att sträva efter att materialet i skolbiblioteket blir det som används i undervisningen samt fokus på samarbetet kring undervisningen.

Den sista rollen Kuhlthau tar upp i sin taxonomi över är rollen som counselor. Den här rollen har beröringspunkter med den roll vi valt att kalla för undervisningspartner, men den stora skillnaden är att vi med vår roll framför syftar på samarbetet med lärarna medan Kuhlthau syftar på arbetet med eleverna. Vissa faktorer gör dock att det mycket väl skulle kunna gå att betrakta rollen som counselor som representant för vår roll som undervisningspartner. Exempelvis så talar Kuhlthau om att "the counselor establishes a dialogue that leads to a strategy incorporation depth, format, structure, and sequence for learning tailored to the user and her or his task" (Kuhlthau 2004, s.119). Då detta appliceras på samarbetet med läraren är det absolut jämförbart med rollen som

undervisningspartner eftersom att det handlar om att skraddarsy lösningar för att påverka lärprocessen på ett positivt sätt.

Men som sagt så framträder en ny roll då det är arbetsprocessen med eleverna som avses. Enligt Kuhlthau utmärks rollen som counselor av att vederbörande ser hela informationssökningsprocessen som en lärprocess. Skolbibliotekarien som ikläder sig denna roll är av uppfattningen att det inte finns några pedagogiska upplägg som passar alla användare, utan istället ska varje enskild användares behov tas i beaktande och mängden av skolbibliotekariens intervention är beroende av var i informationssökningsprocessen användaren befinner sig. Vi har inte kunnat se någon motsvarighet till denna roll vare sig i Information power eller hos Loertscher. Tills vidare kommer vi att kalla denna roll för *kunskapare*, eftersom vi tolkat det som att det framför allt handlar om att lära en enskilde eleven att tillgängliggöra sig information på bästa sätt så att det i slutänden resulterar i kunskap.

Ledare

I Loertschers taxonomi över skolbibliotekariernas syn på skolbiblioteksverksamheten betraktade vi nivå elva som representant för ledarrollen. Detta med anledning av att skolbibliotekarien här betraktas som en inflytelserik individ, som konsulteras i utarbetandet av lokala skol- och kursplaner. Detsamma gäller i taxonomin över skollärans syn på verksamheten där nivå fyra representerar ledarrollen. Detta eftersom den berör områden som förändringar i kursplaner och diverse planeringsarbeten, vilket vi här liksom tidigare valt att betrakta som ett uttryck för rollen som ledare.

I Loertschers taxonomi över lärarnas syn betraktade vi först nivå åtta som en representant för rollen som undervisningspartner, men efter att ha tagit i beaktande att vi under taxonomin för skolbibliotekarierna syn valt att betrakta en liknande beskrivning av funktionen som ledarroll insåg vi att vår egen förförståelse stod i vägen för vår objektivitet. I denna taxonomi ansåg vi först att skolbibliotekarien hade en mindre betydelsefull roll än vad vi ansett att den haft i föregående taxonomi. Efter noggrant övervägande insåg vi dock att inflytandet troligtvis är detsamma i båda taxonomierna, men eftersom det i taxonomin för lärare förmedlas utifrån ett annat perspektiv känns ledarrollen inte lika självklar. Vi valde därför att här betrakta det som en representant för ledarrollen, eftersom det faktiskt även här rör sig om att konsultera skolbibliotekarien för dennes åsikter i utarbetandet av lokala skol- och kursplaner.

4. Metod

Den kvalitativa forskningen bygger på ett explorativt och reflekterande förhållningssätt, och ger forskaren möjligheter att analysera och tolka utifrån sin egen förförståelse (Widerberg 2002). Då vi i vår undersökning valt att fokusera på underliggande mönster och på tolkning och förståelse av vårt forskningsproblem, lämpar sig en kvalitativ metod bäst för vårt ändamål (Patel & Davidsson 1994).

Den kvalitativa forskaren har ett ansvar att lyfta fram vad som ryms i dennes förförståelse och att redogöra för vilka resonemang som ligger till grund för de val som görs under processens gång (Widerberg 2002).

För att uppnå studiens syfte kommer vi i en empirisk undersökning att jämföra huruvida identiteten och profilen i den undersökta verksamheten överensstämmer med den rådande imagen. I denna jämförelse kommer vi att använda oss av olika roller och begrepp som framkommit i vår genomgång av den tidigare forskningen.

Det finns flera olika anledningar till att vi inledde vår forskningsprocess med att se närmare på den tidigare forskningen inom området. En väl genomförd litteraturgenomgång kan bidra till skapandet av en relevant problemformulering, eftersom den kan ge forskaren en uppfattning om huruvida en viss problemformulering lämpar sig för vidare forskning eller inte. Litteraturgranskningen bidrog även till att vi hade möjligheten att sammanställa vad som fanns inom vårt intresseområde, för att på så sätt kunna synliggöra luckor och brister i den tidigare forskningen. Ett annat viktigt syfte med litteraturgenomgången är att vi i egenskap av forskare får en uppfattning om hur olika begrepp inom det specifika området definierats, preciserats och använts (Backman 1998).

En fallstudie lämpar sig i synnerhet då forskaren vill ha insikter om det grundläggande eller specifika i en viss miljö. Genom att använda sig av en fallstudie har forskaren möjlighet att kritiskt granska en redan befintlig teori (Repstad 1993). Att genomföra ett forskningsprojekt i form av en fallstudie innebär att forskaren gör en studie på en mindre, avgränsad grupp. Fallet kan utgöras av antingen en individ, en grupp individer, ett verk, en organisation eller en situation (Patel & Davidsson 1994; Ejvegård 1993).

Eftersom vi i vår uppsats ämnar undersöka skolbibliotekarien utifrån olika perspektiv, ser vi en fallstudie som lämplig undersökningsmetod. Detta eftersom samma förutsättningar ligger till grund för arbetet från såväl lärarnas, som skollära och skolbibliotekariernas sida.

Ett syfte med att göra en fallstudie är att det specifika fall forskaren väljer ut kommer att representera verkligheten vid en viss tidpunkt. Det finns ingen tydligt definierad nivå för en fallstudie utan mängden detaljer i studien kan skilja sig åt från studie till studie (Ejvegård 1993).

Fördelarna med att använda sig av en fallstudie i sitt forskningsarbete är att det inte forskaren inte är tvingad att presentera en fullständig bild av verkligheten, utan kan koncentrera sig på den specifika fall som valts ut för att på så vis ge läsaren en uppfattning om hur verkligheten är beskaffad. Nackdelen med denna metod är å andra sidan att ett enskilt fall aldrig till fullo kan representera verkligheten. Därför bör de slutsatser som dras utifrån en fallstudie alltid betraktas som indicier snarare än vedertagna fakta (Ejvegård 1993; Repstad 1993).

Vår fallstudie kommer därför snarare att bidra till en djupare förståelse inom det område vi undersöker än med generaliserbara data.

4.1 Tillvägagångssätt

Det första steget i vår studie var att genomföra en litteraturgenomgång för att dels bilda oss en uppfattning om begreppsvärlden kring ämnesområdet och dels för att få en bild av det rådande forskningsläget. Vi ville även skapa oss en bild av vilka olika uppfattningar om skolbibliotekarien som fanns representerade dels hos skolbibliotekarier själva och dels i det vi i uppsatsen kommer att referera till som bilden, det vill säga i den miljö dessa verkar i.

Insamling av sekundärdata förekom i form av lämplig facklitteratur. Vi tog även del av artiklar i ELIN, LISA och ERIC. De sökord vi använde oss av var bland annat "school library", "school librarian", "teacher" och "principal" i olika kombinationer. Utöver detta fungerade tidigare magisteruppsatser med relevans för vårt undersökningsområde som ytterligare källor. En stor del av den litteratur som finns att tillgå i Sverige och som berör ämnet skolbibliotek är snarare idéböcker än forskningslitteratur. Vi har gjort urvalet baserat på de källor vi ansett relevanta för vårt forskningsområde, skolbibliotekarien, såtillvida att de gett uttryck för en syn på eller attityd gentemot skolbibliotekarien och skolbiblioteksverksamheten.

De faktorer som vi framför allt har fokuserat på i vår studie av den tidigare forskningen är de attityder och synen på skolbibliotekarien som framkommit i litteraturen. I många fall likställs begreppet skolbibliotekarie med skolbibliotek, varefter vi tvingats ta ställning i de olika källorna till hurvida de varit relevanta i vår undersökning eller inte. I de fall det är det fysiska skolbiblioteket som står i fokus i undersökningarna har vi valt att inte använda oss av materialet, medan vi i de fall det är själva skolbiblioteksverksamheten som åsyftas så har vi däremot betraktat det som relevant.

När vi började arbeta med vår undersökning såg vi en empirisk studie som en möjlighet att undersöka hurvida de teoretiska slutsatser vi dragit i vår litteraturstudie skulle gå att överföra på ett specifikt fall. Eftersom vår litteraturgenomgång visade på en väldigt spretig image av skolbibliotekariesrollen, gjorde vi en fallstudie för att se om detta även

var fallet i en utvald kommun där vi hade möjligheten att mer konkret jämföra identitet, profil och image.

Vi intervjuade samtliga fem skolbibliotekarier i Kävlinge kommun. Det som utmärker en kvalitativ intervju är att forskarens uppgift är att fungera som ett redskap i intervjusituationen, där syftet är att få fram intervjupersonens berättelse och förståelse. Forskarens ambition är inte att få fram hur saker och ting faktiskt är utan snarare respondentens förståelse för det undersökta fenomenet (Widerberg 2002).

Våra intervjuer genomfördes under en tidsperiod av två veckor. Intervjuerna pågick i genomsnitt under en timmes tid och utfördes i respondentens närmiljö för att undvika forskningseffekten i så stor utsträckning som möjligt. Forskningseffekten innebär att respondenterna betar sig annorlunda än vad de skulle ha gjort om de inte varit medvetna om sin situation som studieobjekt (Repstad 1999).

Vi utgick från en i förväg sammanställd intervjuguide, i vilken vi redogjort för vilka teman vi ämnade undersöka i intervjun. En fördel med att utgå från en intervjuguide är att samtliga respondenter ställs inför ett förutbestämt antal teman, utan att för den sakens skull vara bunden av i vilken ordningen de ska tas upp (Krag Jacobsen 1993).

Intervjufrågorna var i vissa fall utformade så att det fanns möjlighet att ställa relevanta följdfrågor till respondenterna i de fall vi funnit det gynnsamt för uppsatsen. När vi har ställt följdfrågor har vi försökt att inte färga respondenterna, utan har bett dem att utveckla sitt resonemang genom att fråga exempelvis: ”varför tror du det?”, ”kan du utveckla det?” eller ”hur menar du då?”. Intervjuguiden återfinns som bilaga 1. Vissa av våra frågor hade för avsikt att få respondenten att reflektera kring olika påståenden. I de fall dessa reflektioner inte infann sig naturligt använde vi oss av ovan nämnda följdfrågor för att få respondenten att försöka reflektera högt utan att känna sig hämmad av situationen. Vi har valt att utelämna personuppgifter om våra informanter i den empiriska undersökningen eftersom vi dels inte betraktar det som relevant för vårt forskningsproblem och dels vill värna om den personliga integriteten.

Vi övervägde möjligheten att intervjua bibliotekschefen, skolledare och lärare från berörda skolor i kommunen, men insåg snart att vi inte hade resurser att hinna genomföra, transkribera och analysera allt material inom tidsramen för vår magisteruppsats. Detta gjorde att vi beslutade oss för att istället använda oss av dokumentanalys för att komma åt de attityder och syner på skolbibliotekarierollen som avspeglades i bland annat lokala styrdokument på de olika skolorna. Detta beslut grundades på antagandet att de uppfattningar som kommer till uttryck i dessa dokument är representativa för de åsikter som styr verksamheten. En nackdel som vi ser med att vi valt att göra en dokumentstudie för att komma åt skolledarnas och lärarnas uppfattningar om skolbibliotekarien är att vi inte har haft någon möjlighet att skilja mellan skolledarnas och lärarnas respektive uppfattningar i dessa dokument. En annan är att vi, genom att använda oss av dokumentanalys, inte har samma möjligheter att ställa följdfrågor och skapa oss en djupare förståelse för det resonemang som ligger till grund för formuleringarna, som vi hade fått i intervjuer. Detta menar vi kan ha påverkat utfallet av studien.

Vår dokumentanalys innefattar skolplaner från sex av kommunens tolv grundskolor. Samtliga skolor omarbetade sina skolplaner vid tiden för vår uppsats, vilket försvårade vårt insamlingsarbete. En utredning från 2004 som behandlar skolbiblioteksverksamheten i den aktuella kommunen har fungerat som komplement till skolplanerna. Utredningen är utförd av en extern bibliotekskonsult vilken vi ser som representant för professionens attityd och syn på skolbibliotekarien och dennes verksamhet. Eftersom vi ganska snart i vår studie insåg att skolbibliotekarierna nämdes i mycket liten, för att inte säga obefintlig utsträckning i de lokala skolplaner som fanns på de berörda skolorna utökade vi vårt dokumentmaterial till att omfatta även dokument som fungerar som kommunala styrdokument, en Kulturplan och budgetdokument som avser just Kävlinge kommun. Vi har även studerat Kävlinge kommuns hemsida och de olika skolornas profiler för att se vilken syn på skolbibliotekarien som framträder.

I vår slutanalys har vi därefter gjort en jämförelse mellan de olika förväntningar på skolbibliotekarien som framträtt i profilen, det vill säga den bild som skolbibliotekarierna själva förmedlat, och de roller som kommit till uttryck i image, det vill säga de förväntningar som andra aktörer som exempelvis skolledningen och lärarna har på skolbibliotekarien.

Vi har i vår forskningsprocess tagit avstamp i den teori som presenteras i vårt teoriavsnitt, men givetvis har vår egen förförståelse och de förväntningar vi har på resultatet kommit att inverka på vår forskningsprocess i viss utsträckning. Vi har valt att låta första delen av uppsatsen utgöras av en tidigare forskningsgenomgång med ett mer generellt perspektiv, i vilken vi förankrat och utvecklat vår förförståelse ytterligare och som ett resultat av denna utvecklat en egen taxonomi. Andra delen av vår uppsats utgörs av en fallstudie där en specifik kommun utgör studieobjekt. Genom att utöka vår förförståelse genom en litteraturstudie, fick vi bättre möjligheter och verktyg att ställa frågor samt analysera respondenternas svar i den empiriska undersökningen. Vi får genom vår litteraturgenomgång en uppfattning om de olika roller som figurerar i skolbibliotekariens omvärld på ett mer allmänt plan vilket är en förutsättning för att vi ska kunna dra några slutsatser om det specifika som i vår fallstudie utgörs av intervjuer och analys av tidigare nämnda dokument.

Genom vårt socialkonstruktivistiska perspektiv får vi möjlighet att studera fenomen som i ljuset av ett annat perspektiv skulle riskera att förefalla alltför självklara. I egenskap av representant för skolbibliotekarierollen beskriver de olika respondenterna sig själva och argumenterar för vilka de är, och försöker utifrån sin organisationsidentitet legitimera sådant som betraktas som objektiva och sanningsenliga i den dagliga verksamheten. I den delen av undersökningen som utgjorts av intervjuer har individernas utsagor om verksamheten och det egna arbetet varit i fokus. Utsagor om respondenternas egna bidrag till verksamheten talar implicit också om hur individerna uppfattar de egna kompetenserna, och vad som betraktas som mer önskvärda kompetenser än andra.

Vi utgår från de tre begreppen identitet, profil och image i arbetet med fallstudien. Intervjuerna kommer att ligga till grund för identiteten, medan både intervjuer och de dokument i vilka skolbibliotekarierna lyfter fram delar av sin kompetens utgör underlag för vårt profilavsnitt. Det material som redovisas under rubriken image är material som vi ansett representera den syn på skolbibliotekarierna och deras användningsområden som finns ute i skolorna och i kommunen.

Vi har även i tolkningen av det empiriska materialet använt oss av begreppen identitet, profil och image för att strukturera materialet. Genom att vi har identifierat återkommande idéer, föreställningar och utsagor om vad som är viktigt för verksamheten har vi också kunnat se vilka saker som lyfts fram i de olika sammanhangen för att därigenom kunna göra jämförelser sinsemellan.

5. Tidigare forskning

I vår studie av den tidigare forskningen har vi fokuserat på de syner från skolledare, lärare och bibliotekarieprofessionens håll som framkommit i den litteraturgenomgång vi gjort. Detta innebär att vi inte tagit hänsyn till i vilket forskningsområde de uppstått ur. Den tidigare forskning som bedrivits på det område som vi ämnar undersöka har av förklarliga skäl bedrivits inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga ämnesområdet vilket gör att samtliga bilder som framkommit redan tolkats av professionen i ett tidigare skede. Detta anser vi vara mycket viktigt att poängtera ur ett källkritiskt perspektiv.

Eftersom den svenska skolbiblioteksforskningen är ganska begränsad har vi även tittat på den internationella forskningen på området. Vi vill poängtera att vår internationella forskningsgenomgång under inga omständigheter har någon ambition att vara heltäckande, utan endast fungerar som ett komplement till den svenska forskningsgenomgången.

Det internationella materialet visade sig ganska snart domineras av källor från Nordamerika, England och Sverige. Anledningen till det beror inte på något medvetet urval från vår sida utan kan snarare bero på något som även Limberg poängterar i sin forskningsöversikt, nämligen att det finns en hel del likheter mellan skolbiblioteksforskningen i Nordamerika, England och Sverige (Limberg 2003).

Jämfört med Sverige där skolbiblioteksforskningen som tidigare nämnts tog fart under 1970-talet, fanns det vid samma tidpunkt redan en omfattande forskning i Nordamerika. Trots den digra mängden producerat forskningsmaterial som i nuläget finns i den nordamerikanska forskningen hävdar fortfarande flera forskare att det finns ett stort behov av ytterligare studier på området (Bergvall & Edenholt 2000). Detta anser vi vara en viktig aspekt som är nödvändig att lyfta fram eftersom den bidrar till att skapa ytterligare giltighet åt vår uppsats.

Vårt avsnitt om den tidigare forskningen är uppbyggt så att det inleds med ett kort avsnitt om rollförvirringen kring skolbibliotekarien i allmänhet. Därefter följer en redogörelse för skollära, lärarnas och skolbibliotekariernas syn på skolbibliotekarien och skolbiblioteksverksamheten. Avslutningsvis finns ett avsnitt som behandlar samspelet mellan de olika perspektiven.

5.1 Rollförvirringen

I den nordamerikanska forskningen har det visat sig att det råder stor förvirring bland rektorer och lärare om vad rollen som skolbibliotekarie innebär. Det har även

framkommit att skolbibliotekarierna själva inte är på det klara över hur deras roll är utformad. I samband med detta har flera nordamerikanska forskare framhållit behovet av att skolbibliotekarierna en gång för alla definierar sin roll, i synnerhet vilken roll de har i förhållande till den nya informationsteknologin. För att skolbibliotekarierna i förlängningen ska kunna undvika att bortprioriteras från skolbiblioteken betraktas detta som en nödvändighet (McCracken 2001).

I sin rapport från 2004 konstaterar Mikael Alexandersson och Louise Limberg att det finns stora luckor i forskningen kring skolbibliotekarierna och om deras tankar bakom det praktiska handlandet. Samma slutsats dras i en forskningsöversikt från 2004 i vilken författarna menar att det inom professionen verkar finnas svårigheter att definiera den egna rollen (Brunnegård & Böhlmark 2004). Detta är en slutsats som även bekräftas i Peter Almeruds rapport från 2000 i vilken han poängterar att det finns alltför lite kunskap om hur bibliotekarier i allmänhet ser på sin yrkesroll och hur deras självbild påverkar den verksamhet de bedriver. Syftet med Almeruds undersökning var att ge en bild av bibliotekarien och biblioteken ur bibliotekariernas eget perspektiv. I studien framkommer att skolbibliotekarierna gärna refererar till sin egen roll som "en diversearbetare", som en som "gör allt på samma gång" med en "splittrad" roll i allmänhet (Almerud 2000, s.50).

Bibliotekarierna som intervjuades i undersökningen lyfte fram kvalifikationer de ansåg önskvärda hos en skolbibliotekarie, och däribland nämndes kunskaper i pedagogik och en förståelse för hur skolan fungerar. Även barnpsykologi, datakunskaper, kunskap om barn och ungdomslitteratur, administration och ledarskap samt ett intresse för kunskapsförmedling betraktades som eftersträvarvärda kompetenser hos en skolbibliotekarie. Ytterligare saker som nämndes var goda litteraturkunskaper, hög social kompetens och förmåga att hantera såväl informationssökningproblem som praktiska datorproblem (Almerud 2000).

Skolbibliotekarierna i ovan nämnda studie ansåg sig spela en central roll, men kände att de överlag skulle kunna spela en ännu större roll i skolan om de fick möjlighet. De flesta upplevde att deras kompetens inte utnyttjades tillräckligt i skolans arbete (Almerud 2000).

Anne McCracken, förste bibliotekarie på Mount Vernon High School i Virginia USA, har genomfört en studie av skolbibliotekariernas uppfattning om sin egen roll utifrån de roller som presenterats i Information Power av American Association of School Librarians. I en forskningsgenomgång över tidigare studier kring just skolbibliotekariens roller pekar McCracken på att skolbibliotekarierna ofta upplever ett utanförskap och känner sig isolerade från undervisningen. Resultatet visade även på att flertalet skolbibliotekarier kände sig oförmögna att i verkligheten arbeta utifrån de roller som de själva ansåg sig ha. Svårigheterna ansågs bland annat bero på tidsbrist och ekonomiska begränsningar. Även den snabba teknologiska utvecklingen betraktades som en bidragande faktor till förvirringen kring skolbibliotekariens roll, eftersom det är oklart hur stor del av det tekniska kunnandet som skolbibliotekarien ska bistå med (McCracken 2001).

Alexandersson och Limbergs slutsatser i tidigare nämnda rapport är bland annat att skolbibliotekarien har en viktig funktion att fylla genom att lära eleverna att söka,

värdera och kritiskt granska information. Däremot får de sällan möjlighet att delta i denna process eftersom informationssökning i många fall behandlas som ett separat ämne. En anledning till detta är att den dialog som förs mellan skolbibliotekspersonalen och lärarna är alltför handlingsinriktad, och att rutiner och praktiska göromål står i vägen för samtal om undervisningsinnehåll eller mål för undervisningen. Detta leder i förlängningen till att samspelet mellan skolbibliotekarierna och lärarna grundas i tysta antaganden (Alexandersson & Limberg 2004).

Limberg presenterade i en forskningsöversikt som behandlar tidigare forskning på skolbiblioteksområdet att hon sett tydliga tendenser till att skolbibliotekarier betraktar utvecklandet av elevernas informationskompetens som en del av sitt ansvar. Hon menar vidare att man i flera undersökningar kan skönja en ambition från skolbibliotekariernas sida att tydliggöra ytterligare dimensioner av skolbibliotekarierollen än den som enbart som bok- och materialförsörjare (Limberg 2003). Vi tolkar detta som att de skolbibliotekarier som åsyftas i Limbergs undersökning tar avstånd från att reduceras till serviceinstans vars primära uppgift är att tillhandahålla material. Man vill hellre utgöra som en aktiv part i elevernas kunskapsproduktion.

5.1.1 Bibliotekarieprofessionens syn - Årets skolbibliotekarier

1994 arrangerades konferensen *Skolbiblioteket i lärande miljö*. Konferensen skapade en debatt som handlade om sambandet mellan lärande och informationssökning.

Inspirerad av den konferensen skapade Bonnier Carlsen och Bonnier utbildning priset Årets skolbibliotekarie. Utmärkelsen "Årets skolbibliotekarie" har delats ut 12 år i rad och juryn består av en bibliotekschef, en skolbibliotekarie, en bibliotekskonsulent samt en förläggare på Bonnier Carlsen och en marknadschef på Bonnier utbildning (Bonnier Carlsen 2006).

Juryn lyfter fram vilka kvalifikationer de anser att en skolbibliotekarie bör ha för att ha en chans att vinna priset. De säger sig söka en person som tillsammans med övrig skolpersonal metodiskt arbetar med att utveckla skolbibliotekets pedagogiska funktion. De anser även att det är viktigt att skolbibliotekarien ska vara en drivande kraft när det gäller att utveckla skolbiblioteket som resurs i den dagliga undervisningen. Vidare ska skolbibliotekarien medverka i utvecklingen av elevers och lärares informationskompetens och i det läsförmedlande arbetet. Bibliotekschefen Malin Ögland väljer att sammanfatta det så här: "Ja nog är det något av en supermänniska vi söker"(Livsviktigt 2004, s. 12).

Ögland kommenterar vidare utvecklingen av nomineringarna till årets skolbibliotekarie som gjorts under årens lopp och menar att det fortfarande är många som trycker på skolbibliotekariens sociala funktion i form av personliga egenskaper som empati, engagemang och entusiasm. Lässtimulering prioriteras högt och informationssökningen framhålls mer och mer, dock ligger tyngdpunkten fortfarande på traditionella bibliotekssysslor så som materialsökning i det fysiska biblioteket. Nomineringarna har gjorts av såväl skolledare, som lärare och andra bibliotekarier (Livsviktigt 2004).

2005 gick priset till en skolbibliotekarie som sades ha ett brinnande engagemang vilket bland annat tagit sig i uttryck så att hon tillsammans med annan personal på skolan utvecklat ett litteraturpedagogiskt program. Programmets två mål var lässtimulans

respektive informationssökning. Året innan gavs priset till en skolbibliotekarie som byggt upp ett fungerande mediatek som resulterat i att alla nior som deltog hennes läsprogram fick ett godkänt betyg i svenska. När priset dessförinnan gick till en skolbibliotekarie i Skåne var motiveringen att hon var en synnerligen god handledare som både kunde stötta och entusiasmera eleverna (Livsviktigt 2004).

Den motivering som fanns år 2002 lyfte fram ytterligare aspekter av en skolbibliotekaries funktion. Motiveringen till juryns val var att en av hennes starka sidor var att bry sig om varje människa så att den känner sig uppmärksammad och omhändertagen (Livsviktigt 2004).

I såväl nomineringarna som motiveringarna kan vi se hur alla utom en av våra tidigare identifierade roller kan återfinnas. Det är inte helt oväntat den osynliga rollen, det vill säga den roll som gav uttryck för en syn på skolbibliotekarien som överflödig i verksamheten som lyser med sin frånvaro. Däremot framgår att nomineringarna fortfarande präglas av vad som benämns som traditionella bibliotekssysslor, vilket vi valt att betrakta som biblioteksspecialistrollen. Vi kan även identifiera informationsspecialistrollen som tillgängliggör information för eleverna exempelvis i 2004 års utmärkelse där ett väl fungerande mediatek upprättats. Informationsökning är en sak som framhålls mer och mer i nomineringarna vilket även det är ett uttryck för vår informationsspecialistroll. Rollen som handledare återfinns ordagrant i 2003 års utmärkelse där vederbörande stöttar och handleder eleverna och rollen som undervisningspartner återfinns enligt vår mening i fjolårets utmärkelse där skolbibliotekarien tillsammans med övrig personal utvecklat ett litteraturpedagogiskt program. Ledarrollen återfinns indirekt i och med framhållandet av skolbibliotekariens uppgift att entusiasmera och engagera, samt bibliotekschefens paralleller till en supermänniska. Vi tolkar detta som att skolbibliotekarien förväntas att ta stor plats i skolan, och föra skolbiblioteksverksamheten framåt vilket är en viktig egenskap hos en ledare. Mellan raderna ser vi hur även den roll som vi benämnt som *kunskapare* kan återfinnas, som exempelvis i juryns motivering från 2004 där skolbibliotekarien och dennes verksamhet beskrivs som en oas som släcker kunskapstörsten.

Vi kan även se hur de olika nomineringarna såväl som motiveringarna präglas av förväntningar på samtliga av skolbibliotekariens pedagogiska, sociala och kulturella funktioner. Skolbibliotekariens pedagogiska roll lyfts exempelvis fram i motiveringen från 2003 genom att skolbibliotekarien anses ha en förmåga att visa på skolbibliotekets resurser och möjligheter på ett sådant sätt att det medverkat till att biblioteksverksamheten blivit en avgörande resurs för elevernas goda studieresultat där skolbibliotekarien betraktas som "en naturlig pedagogisk resurs" (Bonnier Carlsen 2006). Den sociala funktionen kommer till uttryck på flera håll, men det är påtagligt i juryns motivering från 2002 i vilken skolbibliotekarien prisas för sin förmåga att bry sig om varje enskild människa och därmed få denne att känna sig uppmärksammad och omhändertagen. Den kreativa förmågan lyfts fram i 2004 års motivering där skolbibliotekarien ständigt arbetar med mer fantasi än pengar. Den premierade skolbibliotekarien anses ha utvecklat skolbibliotekarieyrket med ytterligare en dimension, nämligen den okonventionella, och hyllas därför för sina idéer som i mångt och mycket kunde tyckas galna men ändå präglades av målmedvetenhet (Livsviktigt 2004).

I samband med utmärkelsens tioårsjubileum utgavs en bok i vilken de prisbelönta skolbibliotekarierna presenterades. Anmärkningsvärt är enligt vår mening bokens titel *Livsviktigt*, som ger en väldigt tydlig bild av vilken syn på skolbibliotekarien och dennes verksamhet som finns i juryn.

I den tidigare forskningen är det tveklöst den pedagogiska delen av skolbiblioteksverksamheten som får störst utrymme. Som en del av syftet med Brigitte Kühnes avhandling uttrycks exempelvis författarens ambition som att ”ge skolbibliotekarien pedagogisk roll i denna undersökningsprocess” (Kühne 1993, s.12). Den undersökningsprocess som åsyftas är elevernas, och Kühne menar att skolbibliotekarien bör besitta en förmåga att uppmuntra elevernas utveckling i en riktning så att de förmår använda sig av den inhämtade informationen och att omvandla den till sin egen kunskap. Vid tiden för sin avhandling ansåg Kühne att de flesta skolbibliotekarier behärskade förmågan att lära eleverna att söka, samt att kritiskt granska den inhämtade informationen. Vad som däremot ofta saknades var just den pedagogiska del i vilken de lär eleverna att använda informationen som sin egen kunskap (Kühne 1993). Vi tolkar detta som att det finns en förväntan på att skolbibliotekarien att finnas till hands och hjälpa eleverna att omvandla sin information till kunskap, vilken dock inte infrias i praktiken.

Kühne avstår från att göra någon vidare analys av de skilda förväntningarna och hennes avhandling är framför allt inriktad på hur skolbiblioteket används som resurs i det undersökande arbetssättet. Hon tar dock upp den stora skillnaden mellan folkbibliotekarierollen och skolbibliotekarierollen, som hon menar är att skolbibliotekarien arbetar med att lära ut sökprocessen till elever och lärare medan folkbibliotekarien gör den åt vederbörande istället. Detta kan skapa förvirring hos låntagarna som inte alltid förstår varför skolbibliotekarien envisas med att låta denne göra sökningen själv. ”Det är viktigt att alla inblandade parter strävar mot samma mål, och att man är överens om vilket detta mål är, om man ska lyckas med att integrera biblioteket i undervisningen” (Kühne 1993, s.233). Vi ser detta som ytterligare ett exempel på att det kan finnas olika förväntningar på skolbibliotekarien, och det är inte alltid självklart att eleven och lärarna vet vad de har att förvänta sig. Detta innebär att de kan uppleva ett missnöje med bemötandet om de förväntar sig att skolbibliotekarien ska utföra arbetet åt dem.

Även Monica Nilsson lyfter i sin redogörelse över vilka färdigheter skolbibliotekarien förväntas ha fram att denne ”ska vara en god pedagog i det undersökande arbetssättet, en mediaexpert men också en IT-expert” (Nilsson 2003, s.32). Skolbibliotekarien ska ansvara för att utarbeta en handlingsplan och strategier för hur eleverna ska kunna söka, värdera och kritiskt granska informationen. Nilsson presenterar skolbibliotekariens olika funktioner i en lättöverskådlig modell. I denna modell betraktas skolbibliotekarien som såväl en pedagogisk, social och kulturell resurs. De mål som föreligger dennes arbete är exempelvis att skapa och använda information, upprätta handlingsplaner, främja läslust och ge stöd och handledning (Nilsson 2003). Precis som Limberg och Kühne har Nilsson i sin forskning valt att fokusera på den pedagogiska aspekten.

I Sverige har även en rad magisteruppsatser med skolbiblioteksverksamheten och skolbibliotekarier som studieobjekt publicerats. År 1998 publicerades Lena Sundbergs magisteruppsats om lågstadiet och skolbiblioteket. Några av de syften som nämns med

undersökningen är att studera hur skolbiblioteksverksamheten fungerar på skolor med endast lågstadium samt att se hur lärarna på de berörda skolorna använder sig av skolbiblioteket i undervisningen. Sundbergs slutsats blir att skolbibliotekarien måste vara öppen för samarbete med lärarna och gärna ha pedagogisk erfarenhet eller utbildning utöver sin bibliotekarieutbildning (Sundberg 1998). Sundberg väljer att inte närmare gå in på att lärarnas och skolledarnas förväntningar på skolbibliotekarien kan stå i vägen oavsett hur öppen för samarbete skolbibliotekarien än må vara, vilket däremot vi har ambitionen att göra i vår studie.

I Bergvall och Edenholms magisteruppsats från år 2000 genomförs en litteraturstudie av såväl svensk som nordamerikansk litteratur där skolbibliotekets roll i undervisningen stod i fokus. Av studien framgår det att olika aktörers attityder till och kunskap om varandra spelade stor roll för hur väl skolbiblioteksverksamheten integrerades i undervisningen. De aktörer som undersöktes var lärare, skolledare och bibliotekarier (Bergvall & Edenholm 2000). Denna studie har många beröringspunkter med vår undersökning eftersom de liksom vi inbegripit skolbibliotekariens olika roller i sin forskning. Vad som utgör den stora skillnaden mellan deras undersökning och vår är dock att vi i vår undersökning valt att inkludera även bibliotekarieprofessionens förväntningar på skolbibliotekarien, eftersom vi anser detta vara en viktig påverkansfaktor. De har endast berört bibliotekarieprofessionen i förbifarten och då i samband med sitt källkritiska avsnitt.

Roselill Rapp undersöker i sin magisteruppsats elever, lärare, skolbibliotekarier och skolledningens attityder och behov på en skola i Ljusnarsbergs kommun. I slutdiskussionen konstaterar hon att det krävs en större medvetenhet om vad som kännetecknar en god skolbiblioteksverksamhet och vilka positiva effekter denna kan medföra, för att det undersökta skolbiblioteket ska kunna utvecklas och förbättras (Rapp 2002). Ett liknande synsätt förmedlas i en annan magisteruppsats som behandlar skolledarnas och lärarnas syn på skolbiblioteksverksamheten, i vilken skolbibliotekariens uppgift att marknadsföra skolbiblioteket lyfts fram som en huvuduppgift. Anette Aronssons konstaterar i sin undersökning från 2004 vidare att skolbibliotekarien, förutom att propagera och marknadsföra skolbiblioteket, genom att samarbeta med lärare och agera pedagog spelar en stor roll i den undersökta skolan (Aronsson 2004).

I sin magisteruppsats från 2005 har Annica Arvidsson och Åsa Ehn sammanställt bilder av bibliotekarien utifrån olika platsannonser. En del av deras undersökning utgörs av skolbibliotekarieannonser, vilket gör undersökningen intressant för vår del. De kvaliteter som ofta efterfrågades i dessa platsannonser var framför allt sociala kvaliteter, inriktning på barn och en medvetenhet om arbetets utåtriktade karaktär. Intressant för vår del är dock inte så mycket undersökningens resultat som Arvidsson och Ehns egna kommentarer till dessa. Arvidsson och Ehn menar i sin slutdiskussion att det är ”synd att inte pedagogisk kompetens efterfrågas i större utsträckning i annonserna” (Arvidsson & Ehn 2005, s.71). Vidare menar de att skolbibliotekarier med pedagogisk kompetens skulle ha lättare att förmedla den rätta bilden av bibliotekarien, vilket i förlängningen skulle öka yrkets status. Det blir här tydligt att de är av uppfattningen att det finns *en* rätt bild av skolbibliotekarien. Detta skulle med andra ord innebära att andra bilder av skolbibliotekarien är felaktiga, vilket gör oss ännu mer övertygade om att vår undersökning är ett viktigt tillskott till den biblioteks- och

informationsvetenskapliga forskningen eftersom vi ämnar undersöka olika förväntningar på skolbibliotekarien snarare än att förmedla vilka vi anser vara de korrekta.

Slutligen har vi konstaterat att det i ett flertal svenska magisteruppsatser efterfrågas ett stramare regelverk för skolbiblioteken eftersom det ofta upplevs som alltför tandlöst. Exempelvis önskar Helena Persson i sin undersökning med fokus på utmärkelsen *Årets skolbibliotek*, en starkare ställning för skolbiblioteksverksamheten i Lpo94 samt en tydligare definition i bibliotekslagen på vad som kännetecknar en god skolbiblioteksverksamhet (Persson 2003). Detta återkommer även i Roselill Rapps magisteruppsats i vilken hon ser hur en justering av lagen tillsammans med andra styrdokument skulle kunna fungera som goda argument för att anslå mer resurser till skolbiblioteket (Rapp 2002).

Vi menar att det kan fungera som en bromskloss för forskningen på skolbiblioteksområdet att i alltför hög utsträckning fokusera på bibliotekslagen och på avsaknaden av slagkraftiga styrdokument. Det är möjligt att en del av de problem som finns skulle kunna åtgärdas med ett stramare regelverk, men vi tror det finns en risk med att alltför ofta dra denna slutsats då man riskerar att missa andra viktiga aspekter. Med vår uppsats har vi istället ambitionen att lyfta fram alternativa rötter till problemen med implementeringen av skolbiblioteksverksamheten.

5.1.2 Skolledares syn

Eftersom det i flera olika sammanhang framhålls hur viktiga skolledarnas åsikter är för skolbibliotekariens ställning i skolan följer här nedan en sammanställning av de olika syner och förväntningar på skolbibliotekarierollen utifrån skolledarperspektivet som framkommit i den litteraturgenomgång vi gjort.

Skolledarens attityd och förhållningssätt gentemot skolbiblioteksverksamheten lyfts på flera håll i den svenska litteraturen fram som en nyckelfaktor i utvecklingen av verksamheten. Louise Limberg konstaterar exempelvis i sin undersökning av ett skolbiblioteksprojekt från 1996 att skolledningens inställning till skolbiblioteksverksamheten är av yttersta betydelse för utvecklingen av skolbiblioteksverksamheten. Att skolledningen har en stor betydelse för den roll skolbiblioteken spelar i skolan är något som enligt Limberg framhävs i såväl svensk som internationell forskning (Limberg 1996).

I ovan nämnda projekt deltog en rad olika skolor och Limberg presenterar några av de olika uppfattningar om skolbiblioteksverksamheten som framkommit i samtal med de olika rektorerna. Gemensamt för samtliga var att det fanns en positiv grundinställning till projektet i botten, även om handlingskraften varierat i olika utsträckning. De skolor som lyckades bäst i sitt utvecklingsarbete kännetecknades av att skolledarna redan tidigt haft en tydlig uppfattning om vad de ville med skolbiblioteket och varför (Limberg 1996).

Ett av de problem som tas upp i Limbergs forskningsöversikt är just att det överlag finns bristande förståelse hos skolledningen för vilka möjligheter biblioteket erbjuder. Limberg lyfter även fram det faktum att många forskare och utredare tar upp problemet

med bristande resurser i sina utredningar, men själv konstaterar hon att de delvis bottnar i den bristande förståelse som skolledare och lärare sägs ha för biblioteket (Limberg 2003). Eftersom vi i vår undersökning valt att betrakta skolbiblioteksverksamheten som direkt förbunden med skolbibliotekarien ser vi hur en bristande förståelse för skolbiblioteket med stor sannolikhet även innebär en begränsad förståelse för skolbibliotekariens roll och funktion.

Det slås fast i en rapport från Statens Kulturråd 1999 att skolledningens inställning är viktig för utvecklingen av skolbiblioteksverksamheten. Elva punkter som var och en belyser rektorns roll för skolbiblioteket tas upp i utredningen. Trots att det finns en medvetenhet om hur viktig skolledarnas inställning till biblioteksverksamheten är, behandlar en av dessa punkter problemet som verkar finnas hos rektorerna att ange bibliotekets egentliga funktion (Statens kulturråd 1999).

Dr Ross Todd, forskare vid the State University of New Jersey, vid School of Communications, Information and Library Studies, menar att skolledare tenderar att stödja biblioteket i högre grad när de kan se att biblioteket aktivt arbetar med lärandet och läroprocessen (Hasselrot 2002). Samma sak menar Lars Rejdnell, verksamhetschef vid Skolbiblioteksforum i Växjö, när han säger att ”rektorns intresse, eller eventuella svaga intresse, för biblioteket på den egna skolan förklarar det mesta” (Hasselrot 2002, s.106).

Det framgick av de rektorer som utgjorde studieobjekt i en magisteruppsats om skolbiblioteket att det optimala skolbiblioteket enligt dem skulle förestås av en utbildad bibliotekarie som ”fick driva biblioteket vidare och utveckla det” (Rapp 2002, s. 49). Rektorerna menade vidare att det var viktigt att skolbiblioteket var bemannat med personal som genom ett samtal kan komma åt kärnan i det eleven behöver, i de lägen de själva inte riktigt vet vad de letar efter (Rapp 2002).

I en annan undersökning benämns det undersökta skolbiblioteket som en ”arena för pedagogerna” av den intervjuade skolledningen (Aronsson 2004). Vi ser det som väldigt intressant att undersöka huruvida skolbibliotekarien betraktas som en av de pedagoger som verkar på den omnämnda arenan, eller om denne endast är att betrakta som någon som enbart förser pedagogerna med material. Dessvärre har uppsatsförfattaren valt att inte fördjupa sig vidare i detta, vilket lämnar vår fråga obesvarad.

5.1.3 Lärarnas syn

Även om lärarna inte har samma ansvar eller är i position att fatta viktiga beslut i samma utsträckning som skolledarna har de ändå en stor betydelse för hur skolbiblioteksverksamheten utnyttjas i skolan.

Inom forskningen på det pedagogiska området har det visat sig att ”hur lärare tänker” har stor betydelse och stort inflytande över samarbetet med skolbibliotekarierna (Alexandersson & Limberg 2004, s.71) Forskningen har på flera olika sätt visat att just detta begrepp utgör ett ramverk som styr verksamheten i skolan, vilket innebär att denna styrning till stor del därför består av en mängd för givet taganden, idéer och föreställningar. Följden blir att outtalade och underförstådda antaganden påverkar och har inflytande över den praktiska verksamheten (Alexandersson & Limberg 2004).

Limberg och Alexandersson menar även i sin undersökning att då skolbibliotekarierna ofta förmedlar en upplevelse av att deras kompetens inte till fullo kommer till användning, är lärarna ofta väldigt nöjda eftersom deras förväntningar infriats. Lärarna i undersökningen betraktade "litteraturkännedom och kunskap om böcker" som delar av skolbibliotekariens kompetensområde (Alexandersson & Limberg 2004, s.80). Eftersom lärarna i undersökningen anser att skolbibliotekarierna behärskar detta område uppfattar de det därför som att skolbibliotekarien uppfyller deras förväntningar (Alexandersson & Limberg 2004).

I McCrackens undersökning av de amerikanska skolbibliotekarierna framkom att skolbibliotekarierna upplevde en avsaknad av tillräckligt med stöd och intresse från lärarnas sida. Hon menar även att tidigare forskning visat på en bristande kunskap hos lärarna om vilka krav de kan ha på en skolbibliotekarie, vilket i sin tur står i vägen för skolbibliotekarierna i deras strävan efter en mer aktiv roll i undervisningen (McCracken 2001).

Brigitte Kühnes behandlar skolbiblioteksverksamheten ur lärarnas perspektiv i sin avhandling. De undersökta lärarna menar att skolbibliotekarien ska hålla i undervisning som rör bibliotekskunskap, så att eleverna lär sig använda biblioteket. I studien framkommer även att lärarna inte tar skolbibliotekariernas yrkesroll på allvar. Detta tog sig till uttryck i att skolbibliotekarierna vid några tillfällen ombads att komma till klassrummen för att undervisa i bibliotekskunskap, och då fann att varken lärare eller elever var på plats. Orsaken visade sig vara att läraren glömt bort att bibliotekarien skulle komma och därför gett sig av någon annanstans (Kühne 1993).

I sin slutdiskussion diskuterar Kühne att hon trots projektets positiva utfall inte fick något gehör då hon vid ett senare tillfälle kontaktade skolan för att återigen engagera sig i deras undersökande arbete. Slutsatsen hon drog av detta var att lärarna fortfarande inte såg något användningsområde för skolbiblioteket i sin undervisning (Kühne 1993).

Vi vill ännu en gång lyfta fram risken med att inte göra en tydlig distinktion mellan begreppet skolbibliotek och skolbibliotekarie. I detta fall menar vi nämligen att Kühne tenderar att dra en felaktig slutsats. Vi är av uppfattningen att det mycket väl kan vara så att skolans personal inte såg något användningsområde för henne i egenskap av skolbibliotekarie, men det utesluter inte att lärarna faktiskt såg ett användningsområde för skolbibliotekets resurser i sin undervisning. Vi menar då att lärarna i sådana fall kan ha betraktat skolbiblioteket som ett materialrum som inte förutsätter någon skolbibliotekarie, snarare än den skolbiblioteksverksamhet som Kühne, såväl som vi, gärna vill se det som.

Konsekvenserna av ett annat projekt, som bland annat inneburit ett utvecklat samarbete med skolbibliotekarien, undersöktes i en magisteruppsats från 2004. I denna framkommer ytterligare åsikter från lärarnas sida. Lärarna hade efter det genomförda projektet insett att de skulle kunna använda biblioteket i mycket större utsträckning än vad de gjort tidigare. Samtliga lärare på skolan ansåg att man tidigare haft dålig eller otillräcklig kunskap om skolbiblioteksverksamheten. Ytterligare synpunkter som framkom i studien var att en del lärare såg fördelar med att det fanns bibliotekspersonal i skolbiblioteket eftersom det sparade läraren undervisningstid då eleverna istället

kunde gå till biblioteket på rasten och få hjälp med att låna. Viktigt för lärarna visade sig även vara att skolbibliotekarien kunde hantera en klass (Aronsson 2004).

I ett annat skolbiblioteksprojekt som utvärderats av Limberg ser lärarna skolbiblioteket som en förutsättning för att tillämpa elevaktiva och problemorienterade undervisningsmetoder. Samspelet med bibliotekarien betonas av många lärare som nödvändigt. Efter projektets genomförande konstaterar de fördelar med att på förhand planera undervisning och informationssökning tillsammans med skolbibliotekarien, eftersom materialsituationen då kan ses över i god tid. Detta var dock något som framkom först efter projektets genomförande, vilket tyder på att lärarna dessförinnan saknade denna typ av förväntningar på skolbibliotekarien. Även skolbibliotekariens handledarinsatser nämns när eleverna bedriver forskning och när lärarna planerar temaarbeten (Limberg 1996).

Lärare och skolbibliotekarier har i litteraturen beskrivits som representanter för två olika kulturer. De två olika kulturerna har olika uppfattningar om varandra vilket kan stå i vägen för deras samarbete. Det är möjligt att läraren främst ser på bibliotekarien som en serviceperson, vars främsta uppgift är att plocka fram material som läraren vill ha. Många lärare kan ha svårt att se ytterligare användningsområden för skolbibliotekarien (Goméz & Swenne 1996). Detta är något som även Limberg konstaterar i sin forskningsöversikt i vilken hon menar att forskare stött på ett visst motstånd i form av oförståelse då man försökt synliggöra andra aspekter än enbart den som bok- och materialförsörjare i sina undersökningar (Limberg 2003).

Det råder oklarheter om roll- och ansvarsfördelning mellan lärare och skolbibliotekarier. Trots att lärarna såväl som skollädaarna bedöms som viktiga faktorer för skolbiblioteksverksamhetens integrering i undervisningen har tidigare studier visat att det finns brister i deras uppfattningar om vad skolbiblioteken och skolbibliotekarierna kan användas till (Bergvall & Edholm 2000).

5.1.4 Samspel mellan lärare, skollädaare och skolbibliotekarier

I samspelet mellan lärare, skollädaare och skolbibliotekarier möts olika yrkeskulturer. I den tidigare forskningen framgår att det finns en viss problematik med detta eftersom lärare och rektorer har makt att definiera den roll som bibliotekarien sedan får i den pedagogiska verksamheten (Limberg 2002). Detta beror på att lärarna och skollädaarna framstår som "ägare" av den pedagogiska verksamheten. Denna maktdimension kan i sin tur påverka upplevelsen av samarbetet. En viktig aspekt att ta i beaktande när det gäller samspelet är det Limberg och Alexandersson refererar till som professionellt objekt. Ett professionellt objekt är det som ett yrke är till för att åstadkomma. Enligt Alexanderssons och Limbergs undersökning framträder "att underlätta varandras arbete" som gemensamt professionellt objekt för lärare och skolbibliotekarier. Vi menar att detta blir intressant framför allt i förhållande till tidigare nämnda maktrelation eftersom vi då kan se hur skolbibliotekarien enkelt kan reduceras till serviceinstans som tillhandahåller böcker, om detta visar sig vara vad läraren önskar. Vi menar inte att värdera servicerollen, utan snarare att belysa problematiken. Oavsett vad skolbibliotekarien själv ämnar att förmedla finns det andra faktorer som påverkar i vilken utsträckning de lyckas.

Vikten av ett väl fungerande samspel mellan de olika professionerna på skolan är något som lyfts fram på flera håll i den tidigare forskningen. I *Skolbiblioteksmodeller* utvärderar Limberg ett utvecklingsprojekt som involverade skolbiblioteksverksamheten i Örebro län. En av de slutsatser hon drar av projektet är att ett väl fungerande samarbete mellan de olika professionerna på skolan är en förutsättning för att skolbiblioteksverksamheten ska kunna fungera som ett redskap i det undersökande arbetssättet (Limberg 1996).

Samspelet som en nyckelfaktor för skolbibliotekariens förankring i skolan lyfts även fram i en forskningsöversikt som behandlar skolbibliotekets pedagogiska roll. Eftersom individuella lärares syn på lärande och på undervisningsmetoder har visat sig vara avgörande för vilken syn eleverna får på skolbibliotekarien och skolbiblioteksverksamheten hamnar skolbibliotekarierna i ett beroendeförhållande gentemot lärarna (Limberg 2002).

Lärarna och skolbibliotekarierna har dessutom visat sig ha en förmåga att stereotypisera varandra, det vill säga att överdriva likheter och skillnader mellan respektive grupp. Olikheterna bedöms därefter ofta utifrån en värdeskala, som innebär att det som är typiskt för den egna gruppen bedöms som positivt medan den andra gruppens egenskaper bedöms som mer negativa (Alexandersson & Limberg 2004). Detta är enligt vår mening en viktig aspekt att ta fasta på, eftersom det talas om att det är det ”pedagogiska arbetet som ofta utgör kärnan i hennes [lärarens] kompetens” (Alexandersson & Limberg 2004, s.80). Genom att lärarna betraktar den pedagogiska kompetensen som typisk för sin egen grupp, kan därför deras uppfattning om skolbibliotekarierna riskera att bli som en grupp som ”saknar pedagogisk kompetens”. Detta blir problematiskt då bibliotekarieprofessionen betraktar skolbibliotekarierna som en yrkesroll som besitter pedagogisk kompetens.

Vi ser hur det på flera håll i den tidigare forskningen talas om samspel, men vad vi finner anmärkningsvärt är de premisser samspelet bedrivs utifrån. Vi ser inga tendenser till ett jämställt samarbete, vilket gör att lärarnas och skolledarnas syn på vad en skolbibliotekarie är i många fall får ett större genomslag än skolbibliotekariernas egna uppfattning om vad deras yrkesroll innebär.

5.2 Sammanfattning av tidigare forskning

Utöver de roller vi tidigare identifierat genom den teori vi använt oss av har vi även sett hur det framkommer en syn på skolbibliotekarien som läsfrämjare. Rollen som läsfrämjare innebär att skolbibliotekarien förväntas inspirera elever och lärare till att utvidga sitt läsande. Denna roll förutsätter stor litteraturkännedom.

Vi har sett hur bibliotekarieprofessionen på flera sätt ger uttryck för merparten av de roller vi anser oss ha identifierat i vår teori. Det är dock framför allt den Osynliga rollen som inte framträder från bibliotekarieprofessionens håll. Denna roll framträder däremot i såväl skolledarnas som lärarnas syn, vilket vi ser som den största skillnaden.

En annan sak som framträder i vår genomgång av den tidigare forskningen är det stora pedagogiska fokus som finns inom området. Det är anmärkningsvärt att den

pedagogiska delen utgör en så central del av forskningen på skolbiblioteksområdet, då skolbibliotekarien inte i sin tur utgör någon betydande del i den pedagogiska forskningen.

Vi har även sett hur vissa åsikter som liknar varandra kommer till uttryck i litteraturen. I Brigitte Kühnes avhandling ställs den provokativa frågan "Skolbiblioteket - Skolans hjärna?" redan i avhandlingens titel. Samma uttryck för skolbiblioteksverksamheten som en näst intill primär funktion i skolan framträder i sammanställningen av de tio prisbelönda skolbibliotekarierna från Bonnier Carlsen då boken bär namnet "Livsviktigt". Det finns ett flertal exempel på detta i den genomgångna litteraturen och ytterligare ett finns i Monica Nilssons bok "Skolbiblioteket – skolans informationscentrum" i vilken hon beskriver skolbiblioteket som skolans nav (Nilsson 2003). Flera representanter för bibliotekarieprofessionen ger alltså uttryck för en syn på skolbiblioteksverksamheten som kärnan i skolan, i vilken allt väsentligt tar sin början.

6. Fallstudie

Vårt fallstudiematerial har delats in under kategorierna identitet, profil och image. Avsnittet om identitet utgörs av intervjumaterial eftersom det är genom våra intervjuer vi får en bild av hur skolbibliotekarierna uppfattar sig själva och vilken identitet de ger uttryck för. Profilaavsnittet utgörs av såväl intervjumaterial som dokument. Eftersom vi i intervjuerna anser oss ha fått ett konkret exempel på hur skolbibliotekarierna profilerar sig såg vi detta som mycket användbart. Även det presentationsmaterial som finns att tillgå på skolbibliotekariernas hemsida såväl som den arbetsplan de arbetar utifrån har vi betraktat som användbara exempel på skolbibliotekariernas profilering. Vi har valt att strukturera materialet tematiskt under lämpliga rubriker vilka inte är att förväxla med de intervjufrågor som använts.

6.1 Identitet

En viktig del av identiteten är de olika uppgifter en skolbibliotekarie anses ha. I Käville kommun finns två olika ben som skolbiblioteksverksamheten vilar på. Det ena är läsfrämjandet och det andra är arbetet med elevernas informationskompetens. Detta blir mycket tydligt i intervjuerna eftersom dessa begrepp återfinns i samtliga intervjuer. Dock skiljer sig de mer konkreta exemplena på vad en skolbibliotekarie förväntas utföra för uppgifter åt. Vi kan här se hur en oerhört mångfacetterad bild av den kvalificerade skolbibliotekarien framträder.

”Det är dels den traditionella läsfrämjande delen, som att bokprata och dels hela informationsbiten. Det finns ju jättemånga olika sätt att arbeta läsfrämjande, exempelvis i läsgrupper. Arbetet med informationsdelen innebär exempelvis att förbereda eleverna för temaarbeten genom att plocka ihop materialet vilket kan bestå av både fysiska och elektroniska källor. Tyvärr är det ju inte så ofta de kommer och vill göra det tillsammans, utan de vill snarare ha det klart. En annan viktig sak är mötet med eleverna i biblioteket, eftersom man då kan läsa av vilken nivå de befinner sig på. Det är ju trots allt inte allt man kan söka upp på en dator. Det är ju viktigt att man läser, både skön och facklitteratur”.

(Informant A)

”Att vara en pedagog för eleverna, en samtalspartner för lärare och rektorer och kanske även i vissa fall en vägledare för lärarna. Arbetet består även i att ge ren information till eleverna vilket inte alltid innebär att vara en pedagog, ibland blir det många har ni den boken inne? -frågor”

(Informant B)

”Man ska vara en handledare för eleverna när det gäller olika saker, till exempel vid informationssökning. Men man ska även fungera som en handledare när det gäller att hitta rätt sorts litteratur som är anpassad efter just den eleven och det är väldigt viktigt. Man ska också vara en

inspiratör. Man organiserar också en hel del arbete för eleverna och lärarna. Egentligen kan man ha hur många uppgifter som egentligen, man kan ju hålla på med att samla material till lärare och elever. Många olika funktioner har vi i alla fall ”.

(Informant C)

”Det allra viktigaste är det pedagogiska, det är ju vårt huvudsakliga jobb. Jag ska även fungera som en idéspruta såväl lärare som elever. Man måste vara väldigt öppen och lyhörd mot lärarna och hur de vill jobba. Jag ska även kunna stimulera till läsning och fortbilda elever och lärare på olika sätt genom att exempelvis ge olika tips. Jag måste även hjälpa till med informationssökningsprocessen, att lära elever från grunden hur man hittar på ett bibliotek så att det ska vara möjligt att söka information från såväl böcker som Internet”.

(Informant D)

”Det är ju väldigt blandat. En viktig bit är ju att arbeta med läsfrämjandet, det vill säga att arbeta med barnens språkinläring till viss del och framför allt att få dem att läsa så mycket som möjligt. Sedan finns det ju informationssökningsundervisningen, men det blir ju främst i de högre åldrarna. Det är de två linjerna vi traditionellt arbetar utifrån. Sedan finns det ju mycket annat, eftersom skolan är väldigt bred kan du ju göra nästan vad som helst. Exempelvis kan man arbeta mer åt det kulturella hållet med olika projekt”

(Informant E)

”Ibland fungerar jag som ett hjälpmedel för lärarna, men jag har inga problem med det för samtidigt kan man ju vara ett sådant hjälpmedel att lärarna säger att de inte klarat sig utan dig, och då har jag inget problem med att vara ett hjälpmedel. Service tycker jag man ska akta sig för, för att bara vara något slags service. Såklart att man ska kunna hjälpa lärarna, men man måste kunna bolla idéer med dem också ”

(Informant B)

”En traditionell skolbibliotekarie är en informationsbärare, det är väl rollen, sedan att den förändras med tiden kan man väl säga men det har väl varit huvuduppgiften alltid”.

(Informant D)

”Det är viktigt att elever och lärare känner att de kan få hjälp när de ber om det, oavsett vad det gäller”.

(Informant C)

6.1.1 Skolbibliotekariens sociala funktion

I intervjuerna framgick att skolbibliotekarierna i vår undersökning fyllde såväl som strävade efter att fylla, en social funktion i skolbiblioteket. En av våra intervjufrågor uppmanade respondenterna till rangordning av olika alternativ och då var det just den sociala aspekten av skolbibliotekarierollen som hamnade i toppen (Se bilaga 1 för vidare information).

”Jag hade prioriterat att hjälpa en ledsen elev, för ledsna människor måste man ju alltid börja med, det är mänskligt.”

(Informant D)

”Oavsett vad jag skulle välja mellan för alternativ så skulle jag alltid börja med att hjälpa en ledsen elev, om det finns en sådan.”

(Informant C)

Det finns även ett uttalat vuxenansvar som föreligger skolbibliotekarien såväl som annan skolpersonal. Även detta ger uttryck för vad vi valt att betrakta som en social funktion.

”Man är ju en vuxen på skolan och då måste man vara beredd att rycka ut när bråkiga elever håller på att välta biblioteket och i vissa fall blir man också lite av en kurator.”

(Informant B)

”På de flesta skolorna vill personalen att man hjälps åt att ta hand om barnen, inte bara sina barn och sin klass, utan om man ser barn som bråkar eller vad det nu kan vara så måste man ju ingripa så ett underförstått ansvar finns ju och det gäller även oss skolbibliotekarier. Arbetar man på en skola får man ju arbeta med annat också än just det skolbiblioteksmässiga, det blir ju en hel del psykosocialt.”

(Informant E)

Som nämnts tidigare i uppsatsen i samband med avsnittet om de olika funktionerna så betraktas även skolbiblioteket roll som länk till övriga samhällsinstitutioner som ett exempel på en social funktion.

”På något vis ska vi ju fungera som en länk mellan biblioteket och skolan. Det är en rätt svår situation faktiskt för vi jobbar ju i skolan, vilket gör att vi måste följa skolans regler och skolans mål samtidigt som vår huvudman är biblioteket ”

(Informant B).

6.1.2 Skolbibliotekariens kulturella funktion

Vi menar att vi utifrån vårt intervjumaterial kan se att samtliga respondenter ser den kulturella funktionen som något en skolbibliotekarie har till uppgift att fylla. Detta ger sig till känna på olika sätt. Exempelvis så berättar en av respondenterna om ett evenemang denne var med och startade upp, vilket i slutänden resulterade i att i stort sett hela skolan involverades.

”För ett tag sedan kom det ut en skönlitterär bok som berörde ett tema som jag inspirerades att ordna ett arrangemang utifrån. Vi började prata om det i personalrummet och så var det någon lärare som var intresserad av just det temat och hjälpte till. Någon annan hade en bekant som var duktig på just det området, och hjälpte till att bjuda in denne till en turnering mot eleverna. Den där boken som det hela började med blev aldrig utlånad, men den kanske fyllde sin funktion ändå. ”

(Informant D)

Den kreativa sidan hos skolbibliotekarien är något som även lyfts fram av de andra respondenterna då flera av dem betraktar skolbibliotekarien som en idéspruta och som en inspirationskälla till diverse projekt.

”Man ska vara en inspiratör.”

(Informant C)

”Det finns ju mycket fritidsaktiviteter på skolan och då skulle man kunna tänka sig att man arbetar mer med det, till exempel med projekt i form av barnteater eller dylikt. Jag ser absolut att det skulle kunna ingå mer kulturella gärningar i skolbibliotekariens arbetsuppgifter, även om det traditionellt sett brukar ligga på folkbibliotekssidan.”

(Informant E)

Även det rent estetiska betraktas som en del av skolbibliotekariens arbetsuppgifter. Det är viktigt att skolbiblioteket är uppdaterat på den konstnärliga fronten, oavsett det handlar om en utställning av femmornas sommarteckningar eller vad det än må vara.

”Man får anstränga sig så att biblioteket blir en trivsamt plats att komma till. Man kan ju till exempel titta lite närmare på hur affärer är uppbyggda. Det ska hända någonting hela tiden, man ska skylta om och man ska ha nya utställningar. Det ska inte bara vara en gång i månaden utan man ska lägga ner jättemycket tid på det.”

(Informant D)

6.1.3 Skolbibliotekariens pedagogiska funktion

Samtliga skolbibliotekarier anser att den största skillnaden mellan att arbeta som skolbibliotekarie och att arbeta som någon annan typ av bibliotekarie är det pedagogiska förhållningssättet som genomsyrar hela deras verksamhet.

”Jag måste arbeta mer pedagogiskt än vad man gör på ett folkbibliotek.”

(Informant C)

”En skolbibliotekarie har en mer pedagogisk uppgift än exempelvis en folkbibliotekarie.”

(Informant D)

Hur ett pedagogiskt förhållningssätt sedan definieras skiljer sig åt mellan de olika respondenterna. Exempelvis väljer några av dem att lyfta fram nivåanpassningen som ett uttryck för ett pedagogiskt förhållningssätt:

”Man får ju ha ett annat tillvägagångssätt, vara lite mer pedagogisk och kunna beskriva saker på ett annat sätt än när man pratar med en vuxen. Man anpassar det efter hur gammal eleven är, det vill säga, lägger belysningen på rätt nivå.”

(Informant A)

Trots att den inbörda respondenterna väljer att lägga in i begreppet pedagogiskt förhållningssätt varierar en del, är det tydligt att merparten av respondenterna anser att skolbibliotekarien har ett betydligt större pedagogiskt ansvar än exempelvis en folkbibliotekarie.

Skolbibliotekarierna är även rörande överens om att de i sitt arbete måste utgå från samma riktlinjer och mål som styr skolan. För att kunna utföra sina arbeten måste de vara insatta i såväl läroplaner som kursplaner, eftersom detta är en förutsättning för att kunna arbeta i linje med skolans mål.

Det framgår även att respondenterna anser att det dagliga arbetet som skolbibliotekarie förutsätter en öppenhet för att fler människor involveras i arbetet. Samtliga respondenter anser att skolbibliotekarieyrket förutsätter ett samarbete med lärarna, eller åtminstone en strävan efter detta.

”Det skiljer sig väldigt mycket från arbetet som folkbibliotekarie. Man lånar förvisso in och ut, och söker böcker och information, men man måste arbeta på ett helt annat sätt. På folkbibliotek arbetar man mycket mer utåt, medan man på ett skolbibliotek hela tiden måste vara medveten om att man bara är en del i en större verksamhet.”

(Informant B)

”Som skolbibliotekarie måste man ju samarbeta med lärarna, det är ju nödvändigt. Man måste involvera fler i arbetet.”

(Informant E)

Precis som nämndes inledningsvis är den pedagogiska funktionen den som framhålls allra mest av respondenterna själva. Det verkar som att respondenterna identifierar sig själv med begreppet pedagogisk, betydligt mer än både social och kulturell. Det är dock som tidigare nämnts inte helt glasklart exakt vad de olika respondenterna väljer att lägga i begreppet, utan det är snarare så att det framträder som ett vedertaget begrepp att använda i sammanhanget.

”Fokus i mitt arbete har nog ändå varit på att jobba pedagogiskt, bibliotekspedagogiskt. Med det menar jag att man jobbar pedagogiskt med hjälp av biblioteket och bibliotekarien på olika sätt. Det kan ju se så oerhört olika ut. Att en lärare skickar fram elever som vill ha hjälp med informationssökning, att man går in i klasser och gör olika saker.”

(Informant B)

”När jag förbereder länksamlingar, när jag plockar ihop böcker till tema, när jag bokpratar, när jag visar eleverna när de kommer till biblioteket eller när jag går ut i klasserna och berättar, allt det är pedagogiskt tycker jag. Ett sätt att förmedla pedagogik är ju att se till att det är skyltat och snyggt. Jag ser ju att eleverna har plockat de flesta skyltade böckerna när de har varit inne, så då får jag gå och fylla på.”

(Informant D)

Skillnaden mellan lärarnas och skolbibliotekariens pedagogiska funktion berörs i intervjun med en av respondenterna.

”På många sätt bedriver man en likartad verksamhet som till exempel läraren. Om läraren följer med eleven till biblioteket för att hitta en bok, så gör ju jag och läraren samma sak på ett sätt. Vi försöker få eleven att hitta vägen till en trevlig läsupplevelse. Lärarens undervisning bedrivs ju fortfarande till stora delar i klassrummen med formaliserad undervisning, det är ju mycket det skolan handlar om fortfarande, att lära barnen någonting. Så fungerar det ju inte i ett skolbibliotek, det har ju mer karaktären av centrum för informationssökning och läsfrämjande verksamhet och inte att bedriva undervisning i speciella ämnen. Fokus är mer på att hitta information så då är man mer en informationsexpert kanske än en pedagog, men allting går ju i vartannat.”

(Informant E)

Just lärarnas ansvar att skapa förutsättningar för skolbibliotekariens pedagogiska funktion, eller egentligen för skolbibliotekariens arbete överhuvudtaget är något som berörs i intervjuerna med tre av de fem respondenterna. De menar att det är viktigt att lärarna utformar uppgifterna så att skolbibliotekarierna i sin tur har en god chans att ge pedagogisk vägledning åt eleverna.

”Pedagogiskt sett finns det mycket att göra i själva mötet med eleven, det är trots allt rätt stor skillnad på en 6-åring och en nia men det är ingenting man lär sig på en bibliotekarieutbildning. Jag kan uppleva att referensintervjun i många fall kan vara besvärande för eleverna för de vet helt enkelt inte vad de ska göra, de har så vaga direktiv från lärarna. Lärarna måste lära sig hur de utformar sina uppgifter för eleverna om de nu ska använda sig av den här forskande undervisningen. Det ska genomsyra hela deras arbetssätt.”

(Informant A)

Det framkommer även att det pedagogiska arbetet inte nödvändigtvis måste bedrivas i skolbiblioteket, utan det verkar snarare finnas en uppfattning att det pedagogiska arbetet bör bedrivas utanför det fysiska skolbiblioteket i exempelvis lärarnas klassrum.

”Om vi ska jobba så pedagogiskt som vi vill, kan man ju inte vara på plats i biblioteket hela tiden ”

(Informant B)

6.1.4 Roller

För att återknyta till de roller vi presenterat tidigare i uppsatsen har vi använt dessa som verktyg för att strukturera upp intervjumaterialet. Genom att göra så anser vi oss ha kunnat identifiera flera av de roller som tidigare nämnts hos samtliga respondenter. Detta menar vi är något som talar för att det inte rör sig om alltför teoretiska slumpmässiga roller utan att det faktiskt är roller som går att identifiera i praktiska exempel.

Biblioteksspecialist

Det är tydligt att rollen som biblioteksspecialist är den som anses stjäla mest tid från andra uppgifter som skolbibliotekarierna anser sig mer kvalificerade för. Detta poängteras i samtliga intervjuer.

”Mindre viktigt är ju alla de här in- och utlånen, men det kommer nog alltid att ingå i en skolbibliotekaries uppgifter.”

(Informant B)

”På lågstadiet handlar ju informationsarbetet framför allt om att visa eleverna boken på hyllan.”

Informant E)

”Många ser ju biblioteket om stället där man kan låna böcker och få lite informationslänkar och så.”

(Informant C)

”Jag tycker användarundervisning känns som ett förlegat ord. Det känns som här står böckerna, här är SAB-systemet, och så vidare. Självklart måste man visa eleverna hur böckerna står i biblioteket men det är kanske inte det mest väsentliga. Det är mer informationskompetens man vill åt eftersom det ju är därför man ska lära dem använda biblioteket.”

(Informant B)

Precis som skolbibliotekarierna själva konstaterar verkar det vara just dessa praktiska göromål som tar upp deras tid. Det är därför inte så konstigt att det är just dessa, mer praktiska sysslor, som uppmärksammas av andra aktörer på skolan.

”Vi håller ju på med väldigt mycket basgrejer fortfarande, som att lägga in beståndet i katalogen.”

(Informant C)

”Mycket av vårt fokus har nu i uppstartningsskedet varit på att lägga in all media i katalogen.”

(Informant B)

”Man gör ju en hel del praktiskt arbete som man egentligen inte tycker ingår men som man ändå måste göra. In- och utlån hade man ju gärna sett skulle skötas av en assistent, det är väl en strävan att det ska bli så eller att eleverna så småningom ska sköta det själv.”

(Informant C)

”Jag hade ju önskat att det funnits en biblioteksassistent eftersom jag varje morgon får börja med att tömma lådan och göra alla återlämningar. Det är i och för sig bra för jag ser ju vilka böcker som är under omsättning men det är klart att det hade varit idealet om man inte hade behövt göra det för att istället kunna lägga mer tid på det pedagogiska.”

(Informant D)

”Att visa hur katalogen fungerar och hur man hittar i biblioteket är ju jätteviktigt, i och med att det är någonting eleverna kommer att ha med sig hela livet. Men just rutiner med återlämning och utlån är sådant som jag helst skulle se inte låg på skolbibliotekariens bord. Nu får man ju ofta dra det lasset eftersom det inte finns några assistenter på skolorna.”

(Informant A)

Handledare

Som vi tidigare resonerat kring i vårt teoriavsnitt så kan en skolbibliotekarie fungera som en handledare för såväl lärare som elever. Detta var också en roll som framträdde tydligt i intervjumaterialet, och flera av respondenterna såg detta som en av sina viktigaste uppgifter.

”Lite väl många elever sitter väl ofta och söker planlöst på Internet och då kan jag tycka att det hör till min uppgift att undervisa i hur man faktiskt söker.”

(Informant E)

”Om man med användarundervisning avser en process i informationssökning och informationskompetensen så tycker jag delvis att det är min uppgift, men även lärarens. Det ska vara ett samarbete.”

(Informant B)

”Ja, en viktig uppgift för mig som skolbibliotekarie är att göra lärarna uppmärksamma på informationssökningsprocessen.”

(Informant D)

”Användarundervisningen är väldigt viktig, för den är en del av servicen.”

(Informant C)

”Det är viktigt att eleverna får möjlighet att förklara hur de går tillväga när de har sökt och vad de har tänkt på.”

(Informant E)

”Jag tycker att det i vissa lägen är min uppgift att undervisa lärarna i hur man söker information. De har inte tid och de har så oerhört många arbetsuppgifter. Sedan är vissa av dem jätteduktiga själva och har det som intresse.”

(Informant B)

”Det är delvis min uppgift att undervisa lärarna i informationssökning. Det är inte det huvudsakliga men det är en viktig bit. Idag så finns det ofta en väldigt blandad kompetensnivå vad gäller IT. I många fall är eleverna oerhört duktiga på att hantera en dator, och då är det viktigt att lärarna förstår vad de sysslar med och även att läraren kan lära ut någonting med hjälp av Internet. Allting är ju redskap.”

(Informant E)

Informationsspecialist

Rollen som informationsspecialist är mycket framträdande just när det kommer till själva identifikationen för skolbibliotekarierna. Det är tydligt att de betraktar sig själva som just informationsspecialister, eller nämner de flera av de uppgifter och funktioner som vi valt att betrakta som representanter för rollen som informationsspecialist.

”Min uppgift är ju att göra det jag är bättre på, alltså på att hjälpa dem att söka information.”

(Informant C)

”Att kunna läsa av dem, vad det är de behöver. Att man kan stämma av och ha den här dialogen med dem och möta dem på rätt nivå, att kunna hitta det de behöver för att kunna lösa sin uppgift.”

(Informant A)

”Att kunna hitta någon slags litteratur som passar just till det barnet, det är en viktig uppgift.”

(Informant C)

”När jag håller i informationssökning startar jag med en allmän genomgång av saker som är bra att tänka på när man söker, hur man kan söka lite smartare än vanligt, källkritik och dylikt.”

(Informant E)

”Man söker böcker och information. Lärarna skickar in elever som vill ha hjälp med informationssökning.”

(Informant B)

”Om jag får en fråga av en elev om exempelvis Norge så börjar jag med att fråga om han ska jobba med Norge hela året. Därefter tar jag reda på vad det är om Norge han faktiskt vill veta, så att sökfrågan blir preciserad. Sedan börjar vi och tittar vi i uppslagsverk, böcker och på nätet.”

(Informant D)

”Förhoppningsvis under letandet bland hyllorna så får man fram lite mer specifikt vad eleven är intresserad av, för då märker man ju om personen tycker det här verkar intressant eller inte. När man har kollat de mer fysiska informationskällorna så är till exempel länkskafferiet vettigt om man ska gå vidare till Internet.”

(Informant E)

”Man är lite av en informationsspecialist, jag har lite svårt att sätta det på mig själv egentligen men det ingår ju i mitt jobb att jag ska kunna rätt snabbt och enkelt kunna ta fram information. Det har inte lärarna tid med. Och sen är det ju böcker också såklart att jag har pejl på vilka böcker som passar till vad.”

(Informant B)

Kunskaparen

Endast en av de tillfrågade skolbibliotekarierna tar upp den roll som vi valt att benämna som kunskaparen. Detta är ingenting som kommer upp i de andra intervjuerna, men det är intressant att åtminstone en av skolbibliotekarierna uttrycker detta som en av sina arbetsuppgifter.

”Oftast tycker jag att de lär sig vad de ska söka, problemet är sedan när de har fått fram allting. Det är då det stora problemet kommer för då klipper de ju ut och klistrar in. Och där känner jag att det finns ett berg att ta i. Att de lär sig att skriva upp stödord och att sedan utifrån dessa stödord skriva ihop texten istället.”

(Informant B)

Ledare

Som vi tidigare nämnt kännetecknas ledarrollen av att det finns en stor initiativrikedom, och en mycket utåtriktad verksamhetsidé som närmst kan liknas vid marknadsföring av skolbibliotekarien och dess funktion. Vi ser tydliga exempel på ledarrollen i vårt intervjumaterial.

En kvalitet som är representativ för ledarrollen är förmågan att tänka strategiskt och att marknadsföra den egna verksamheten. Vi har funnit flera exempel på detta i våra informanternas identitet men frågan är hur mycket av detta som framträder i deras profil.

”Det är sällan man får en möjlighet att berätta i monologform att biblioteket fungerar såhär på denna skola, vi har de här böckerna och det fungerar såhär bra här... Det är mer naturliga samtal vilka börjar med att en lärare frågar efter en speciell bok som gör att man kan komma in och prata om biblioteket, det är väl det bästa sättet. Att det finns ett behov som jag kan tillgodose genom att berätta om biblioteket.

(Informant E)

”Det beror på sammanhanget. Jag försöker gärna få in biblioteket på alla möjliga och omöjliga sätt, det ska aldrig glömmas bort att det finns och det gör det inte heller. Det är ju en lång process att få in det i ett medvetande.”

(Informant D)

Då skolbibliotekarierna ombads att berätta om hur och på vilket sätt de profilerade sig till specifika målgrupper blev det tydligt att profileringen skiljer sig åt mellan de olika aktörerna som finns representerade i imagen. I samtal med rektorn och skolledningen är det framför att stora bitar som ekonomi och statistik som poängteras, medan samtalen med lärarna verkar vara mer inriktade på praktiska uppgifter.

”Till skolledaren hade jag poängterat att jag kan bidra till ekonomiska vinster genom att satsa på inköp av rätt sorts litteratur istället för att behöva köpa in femton klassuppsättningar. Jag skulle även tala om att vi har en bra skolbibliotekspersonal och ett stort bestånd av skönlitteratur med vilket vi kan öka läsförståelsen bland våra elever, vilket kommer att se snyggt ut i statistiken.”

(Informant D)

”Pratar man med rektorn så är det mer att man pratar med skolledningen och då vill man ju någonstans få fram vad som behövs för att driva en fungerande verksamhet. Man fokuserar på de stora sakerna.”

(Informant E)

”Jag lägger olika vikt vid olika saker beroende på vem jag pratar med. Med rektorn måste jag prata mer om ekonomi och sådana saker. Med lärarna skulle jag nog lägga mer tyngd på vad eleverna sysslar med och behöver.”

(Informant C)

”I början av varje läsår brukar jag få möjlighet att prata lite med personalen. Då brukar jag prata lite om hur man kan jobba med skolbiblioteket och ge lite exempel på det.”

(Informant D)

”Jag känner att det ganska mycket varit jag som tagit initiativ till möten på skolan, det är ju en av de saker jag tyckt varit jobbigt men nu tycker jag ändå att andra på skolan börjar ta egna initiativ.”

(Informant B)

”Det är ju det som ständigt återkommer när man jobbar som skolbibliotekarie, att man får hålla på och ständigt informera om vad man kan.”

(Informant C)

”Det är väl klart att det är en av mina uppgifter att synliggöra biblioteket och därmed skolbibliotekariens tjänster, så att säga, givetvis.”

(Informant E)

”Ja, jag tycker att det är min uppgift att marknadsföra skolbiblioteket. Jag tror det är viktigt var man än jobbar, även för de skolbibliotek som är väl förankrade på skolorna. Skolbibliotekarierna måste hela tiden marknadsföra biblioteket, komma med bra idéer och ha kontakt med skolledningen och olika lärargrupper.”

(Informant B)

”Många har ju en lite gammaldags bild av vad en bibliotekarie är, med knut i nacken som är lite arg av sig, så det får man ju försöka göra någonting åt för så är det ju inte.”

(Informant D)

”Jag ser det som att det är upp till mig att förklara för lärarna hur de kan använda mig i det dagliga arbetet.”

(Informant C)

”Det är väl klart jag har det i bakhuvudet, om det är något speciellt jag vill så ser jag väl helt enkelt till att det når fram till personen ifråga. Jag kanske småpratar på ett bra vis och för in samtalet på vad jag behöver hjälp med och sprider lite information på det sättet.”

(Informant E)

Det finns dock även exempel på motsatsen i vårt intervjumaterial. En av respondenterna menade att denne, trots en medvetenhet om att det fanns en del förväntningar på vederbörande att marknadsföra skolbiblioteksverksamheten inte hade marknadsföring som en av sina arbetsuppgifter.

”Jag tycker egentligen inte att det är vår roll att marknadsföra oss själva. Man ska veta när man anställer en skolbibliotekarie vad vi kan göra och vad man vill använda oss till framför allt. Det kvittar vilket jobb du har så ska du inte behöva komma till ditt jobb och motivera dig och visa att det här kan jag göra. Det ska redan vara klart, och det tror jag brister på många skolor.”

(Informant A)

Läsfrämjaren

Det andra av de två stora områden som nämns för skolbiblioteksprojektet i Kävlinge kommun är litteraturfrämjande, vilket gör det naturligt att se läsfrämjandet som en av skolbibliotekariernas uppgifter. Detta är något som även framkommer i intervjuerna, och samtliga skolbibliotekarier nämner bokprat som en del av deras arbetsuppgifter.

”Barnen ska bli duktiga på att läsa, förhoppningsvis tycka att det är roligt så att de får ett bra redskap för att söka information.”

(Informant D)

”Jag ska kunna stimulera till läsning.”

(Informant D)

”En viktig bit är ju läsfrämjande, att arbeta med barnens språkinläring till viss del och framför allt att få dem att läsa så mycket som möjligt.”

(Informant E)

”Vi försöker få eleven att hitta vägen till en trevlig läsupplevelse.”

(Informant E)

”Bokprata är ju en av de traditionella sysslorna en skolbibliotekarie kan göra inom den läsfrämjande biten.”

(Informant A)

Vi tycker oss kunna ana en outtalad frustration över att bokprat är det som i första hand efterfrågas av lärarna. Detta innebär att den litteraturfrämjande delen i verksamheten

praktiken kan vara större än den som behandlar informationsområdet, eftersom det framför allt är den delen som lärarna fokuserar på.

”Lärarna känner oftast till att man kan ge boktips och prata om böcker.”

(Informant C)

”Jag blir ombedd om mycket bokprat, det är bokprat i första hand och sedan får man sälja in andra bitar via det.”

(Informant D)

”I det dagliga arbetet är det nog mer arbete med läsfrämjande än informationsbiten.”

(Informant C)

Undervisningspartner

Till skillnad från handledarrollen som är en roll som enligt skolbibliotekarierna praktiseras i verksamheten, verkar undervisningspartnern vara en roll som samtliga skolbibliotekarier strävar efter att arbeta utifrån inte riktigt får chansen till.

”Jag har ännu inte varit med och planerat undervisningen tillsammans med lärarna, men jag skulle absolut kunna tänka mig att göra det. Framför allt i samband med ett tema, så att informationssökningen inte blir en isolerad grej.”

(Informant A)

”Nu kan jag inte prata för de andra men som jag vill i alla fall, så vill jag kunna gå in ganska mycket i klasserna och planera med lärarna.”

(Informant B)

”Det finns ännu så länge inte så stora möjligheter att planera undervisningen med lärarna, men jag tror det är för att det inte är så pass uppbyggt ännu, men det kommer nog att bli mer.”

(Informant C)

”För att kunna bedriva en god skolbiblioteksverksamhet så behöver man ju en dialog och en samsyn. Du måste veta vilka teman som är aktiva nu och vad de olika klasserna håller på med. Man ska diskutera sig fram till en bra lösning för klassen, skolan och situationen.”

(Informant E)

”Planeringsuppgifter med lärarna är väldigt viktigt. Jag märker ju på de olika skolorna att vissa lärare tar hjälp av mig i planeringen och jag tror att en del får väldigt mycket hjälp medan andra inte tar min hjälp alls. För de lärarna är jag ju bara någon som står och vaktar böcker och de kommer ju aldrig att komma på det om man inte gör ett arbete ihop med dem.”

(Informant B)

6.2 Profil

Skolbibliotekarierna har sammanställt ett förslag på en arbetsplan, vilken vi fått ta del av i vårt uppsatsarbete. I denna tas skolbibliotekariernas ansvarsområden upp, såväl

som skolbibliotekets yttre förutsättningar. Eftersom skolbibliotekarierna själva tagit del i utarbetandet av denna arbetsplan, blir det i denna plan tydligt vilka kvaliteter och vilka kompetenser de vill förmedla till omgivningen att de har.

6.2.1 Skolbibliotekariens sociala funktion

I samband med öppettiderna nämns att skolbiblioteket alltid måste bemannas av en vuxen som ansvarar för verksamheten. Därefter nämns skolbibliotekarien som en självskriven samarbetspartner då skolledningen skapar förutsättningar för den löpande verksamheten beträffande utverkandet av formerna för så som bokuppsättning och återlämning.

Det nämns även att alla elever under de två första skolåren erbjuds ett besök på folkbibliotek. Detta är som vi tidigare i uppsatsen nämnt ett uttryck för den sociala funktionen, eftersom det innebär en länk till övriga samhällsfunktioner.

När skolbibliotekarierna själva ska sammanfatta sin funktion så är det dock tydligt att den sociala funktionen inte är någon uttalad del av denna. Eftersom vi i vår undersökning valt att betrakta det läsfrämjande arbetet som en kulturell funktion och arbetet med informationssökning som en del av den pedagogiska funktionen så blir den sociala funktionen implicit i skolbibliotekariernas profilering.

”Det är att jag kan hjälpa till med två stora bitar. Den ena är ju läsfrämjande, och den andra är informationskompetensen. De flesta är ju medvetna om den läsfrämjande biten som till exempel bokprat, men är inte lika medvetna om informationskompetensbiten. Därför vill man ju gärna framhålla den eftersom man, om man får upp informationskompetensen hos eleverna, får en mycket lättare situation att arbeta utifrån längre fram.”

(Informant A)

”Man kan säga att vi har två ben att stå på, det ena är det lässtimulerande och det andra är informationssökningen.”

(Informant D)

6.2.2 Skolbibliotekariens kulturella funktion

Det är tydligt att den läsfrämjande delen är en av tyngsta delarna när det gäller profileringen av den kulturella funktionen. Enligt de intervjuade skolbibliotekarierna är det just det som brukar kallas bokprat, att berätta om olika böcker för eleverna, som lärarna är mest bekant med. På skolbibliotekariernas hemsida lyfts bokprat fram som ett exempel på skolbibliotekariens användningsområden och kan betraktas som en tydlig representant för den kulturella funktionen.

”Bokprata om bra högläsningböcker, böcker om medeltiden, böcker som filmats, fortsättningsarbeten, lättlästa böcker, böcker om kärlek”

(Kävlinge kommun 2006f)

På hemsidan finns det ett trettiofem skönlitterära boktips för barn i olika åldrar och även länkar till andra Internetsidor med ytterligare litteraturtips. Det finns även en länksamling i vilken andra länksamlingar ställts samman (Kävlinge kommun 2006f).

6.2.3 Skolbibliotekariens pedagogiska funktion

Det nämns även att ovan nämnda läsfrämjande åtgärder är viktiga för att kunna skapa regelbundna biblioteksvanor och en god kontakt med elever och lärare. I dokumentet särskiljs pedagoger från skolbibliotekarier, vilket vi uppfattar som att skolbibliotekarierna själva inte betraktar sig som pedagogisk personal. Däremot ser man ändå sig som behörig att tillsammans med elevens lärare välja ut de texter och eventuella hjälpmedel som är lämpligast. Detta menar vi kan skapa en förvirring hos de skolledare och lärare på skolorna som tar del av arbetsplanen, eftersom risken är att de inte vet varför de ska ta hjälp av skolbibliotekarierna att välja ut lämpliga texter då dessa uttryckligen inte är pedagoger.

Ytterligare en gång görs en tydlig distinktion mellan skolbibliotekarierna och skolans pedagogiska personal då det nämns att ”skolbibliotekarierna i samråd med pedagogisk personal ska planera inriktning och omfattning av temaarbeteten”.

Det finns en övergripande plan som tar upp hur skolbibliotekarierna ska lära ut informationssökning för eleverna i skolan. År för år finns en tydlig beskrivning för vilka mål som respektive klass ska uppnå. Exempelvis nämns hur eleven successivt ska lära sig att först hitta i biblioteket för att sedan övergå till sökningar i bibliotekskatalogen. Därefter poängteras vikten av att lära eleven att göra en tydlig koppling mellan en träff i bibliotekskatalogen och en bok på hyllan.

Dessutom finns ett uttalat intresse av att jobba med en grupp elever under en bestämd tid, i den sammanfattning av sina arbetsuppgifter som skolbibliotekarierna presenterar på sin hemsida.

”Jobba med en grupp av elever under en period.”

(Kävlinge kommun 2006f)

Detta anser vi tyda på att skolbibliotekarierna tydligt tagit på sig vad vi menar är en pedagogisk roll, medan de på flera håll i arbetsplanen särskiljer sig från den pedagogiska personalen. Detta kan som vi tidigare nämnt handla om yrkesrollens behov av att särskilja sig från andra grupper genom att framhålla att vi är det de inte är. Skolbibliotekarierna lyfter alltså uttryckligen fram att de inte är pedagoger, men de arbetsuppgifter och funktioner som nämns i dokumentet tyder dock på en ambition att fungera som pedagoger i verksamheten. Vår uppfattning är att detta kan bidra till att skapa förvirring i verksamheten, eftersom varumärket på ett sätt innebär en pedagogisk kompetens men på ett annat sätt avsäger sig den.

6.2.4 Roller

Vi har inte funnit lika många roller i vår analys av skolbibliotekariernas profil som i deras identitet. Här nedan följer dock en presentation av de vi funnit.

Diverse-rollen

Det framträder även en roll i vårt intervjumaterial som vi inte tidigare identifierat i vare sig vårt teoriavsnitt eller i vår studie av den tidigare forskningen. Denna roll verkar vara

inriktad på att fylla eventuella hål i verksamheten, för att på det viset profilera sig för skolans personal. Det skulle även gå att kalla inriktningen för efterfrågestyrd.

”Att det finns ett behov jag kan tillgodose genom att berätta om biblioteket, snarare än att jag börjar med att berätta om biblioteket och så lyssnar de lite artigt för att sedan gå därifrån och glömma bort allting. Jag kör lite det här med on demand.”

(Informant E)

”Att det finns många olika saker jag kan hjälpa till med, att det finns en mångsidighet i det, att jag kan ge service, att de inte ska vara rädda att komma och fråga om olika saker utan att de ska känna sig välkomna att göra det.”

(Informant C)

Då en av skolbibliotekarierna reflekterar över sin egen roll i förhållande till lärarna, framträder just denna diverseroll, det vill säga en roll som är svårdefinierad och verkar inbegripa det mesta.

”Med mig är det kanske inte lika uppenbart vad de kan få hjälp med för jag kan ju göra allt möjligt.”

(Informant E)

På samma sätt verkar det vara just denna förmåga att vara flexibel och att kunna verka inom flera olika användningsområden som lyfts fram av skolbibliotekarierna.

”När jag började frågade man all personal på en konferens vad de förväntade sig av mig och då började jag ju med de sakerna som de bad mig om och sa ja till allting.”

(Informant D)

”Jag lyfter fram att det finns olika saker jag kan hjälpa till med, att det finns en mångsidighet i det, att jag kan ge service och att de inte ska vara rädda för att komma och be om olika saker. De ska känna sig välkomna att göra det. Jag vill att de ska veta att jag kan olika saker, att jag kan hjälpa dem med olika saker för ibland så tror kanske lärarna att man mest kan prata böcker. De tänker inte så mycket på att man kan andra saker också, ibland är det så. Så då skulle jag lyfta fram att jag kan det här och det här också.”

(Informant C)

Skolbibliotekarierna lyfter även fram denna roll i sin sammanfattning över olika arbetsområden.

”Kom gärna med egna förslag, vi är öppna för det mesta...”

(Kävlinge kommun 2006f)

Handledare

På skolbibliotekarieteamets hemsida profilerar sig skolbibliotekarierna med att lyfta fram olika användningsområden. Det framgår att skolbibliotekariernas huvudsakliga arbetsuppgift, förutom att stödja eleverna i deras läsutveckling, är att ge vägledning vid informationssökning” (Kävlinge kommun 2006f).

I en sammanfattning av användningsområden som skolbibliotekarierna valt att fokusera på framgår att de vill förmedla sin roll som handledare.

”Ge elever vägledning när de ska söka information. Gärna i anslutning till att ett tema startats upp.”

(Kävlinge kommun 2006f)

Informationsspecialist

Även rollen som informationsspecialist framträder i ovan nämnda presentation av användningsområden. Vi har varit tveksamma till om denna punkt även skulle kunna rymmas under rollen som undervisningspartner. Anledningen till att vi slutligen valde att placera den enbart som en representant för informationsspecialist är att rollen från att inledningsvis nämner en viktig del av undervisningspartnerns arbetsuppgift, men därefter flyttar fokus till insamlandet av informationen och därigenom från själva samarbetet.

”Delta i planeringsarbetet inför ett tema. Plocka samman böcker, ge förslag på bra länkar och databaser.”

(Kävlinge kommun 2006f)

Läsfrämjaren

Rollen som läsfrämjare är en av de tydligaste rollerna som lyfts fram i skolbibliotekariernas profil.

”Läsfrämjande har automatiskt blivit något som lyfts fram, det vill säga att man arbetar för att eleverna ska läsa. Lära sig läsa, fortsätta läsa och läsa mycket. I det ingår ju klassbesök där man agerar lite litteraturpedagog, att hitta böcker som barnen gillar utifrån deras intressen.”

(Informant E)

Vi ser att skolbibliotekarierna i sin arbetsplan lyfter fram den läsfrämjande delen betydligt mer än den del som behandlar infokompetensen. Läsfrämjandet anses stå för femtio procent av verksamheten och det beskrivs som en central del av verksamheten. Som läsfrämjande åtgärd lyfts framför allt bokprat fram, vilket är anmärkningsvärt då bokprat tidigare nämnts som en av de faktorer som lärarna redan efterfrågade i väldigt stor utsträckning.

Vissa av de övriga saker som nämns är ganska luddiga till sin karaktär, exempelvis nämns att läsfrämjande verksamhet bedrivs genom ”personliga möten” och ”klassbesök”. I och med att bokprat redan nämnt i dokumentet är det svårt att veta vad dessa personliga möten och klassbesök mer konkret består av.

6.3 Image

Vi hade ambitionen att studera hur skolbibliotekarierna framställdes i de olika skolplanerna som fanns i Kävlinge kommun. Då vi endast fick tillgång till sex av de tolv skolplaner som fanns i kommunen kan vi endast uttala oss om dessa. Vad som var påtagligt var dock att varken skolbibliotekens eller skolbibliotekarierna omnämndes i någon större utsträckning i dessa dokument. Dessa dokument har som tidigare nämnts hämtats från såväl skolorna själva som från politiskt håll i form av kommunala

styrdokument. Vi har även fått ett exempel på bibliotekarieprofessionens uppfattning i form av en utredning som föregick genomförandet av skolbiblioteksprojektet.

I det kommunala styrdokument som benämns *Kulturplanen* finns en rad mål som personalen på Kävlinge kommuns skolor förväntas följa. Att skolbibliotekarien utgör personal är ingenting vi ifrågasätter, men eftersom personal är ett väldigt vitt begrepp och omfattar alltifrån städerskor till skolledare försvårar det vår analys. Det innebär stora svårigheter för oss att kunna göra någon distinktion mellan när skolbibliotekarierna omfattas av de olika målen, och när det inte gör det. För att belysa problematiken har vi valt att redogöra för två av de visioner som läggs fram;

”Vi vill att verksamheten i grundskolan ska vara lustfylld, utvecklande, saklig och allsidig. Vi vill att undervisningen i skolan ska ge eleverna en kunskapsgrund och referensram, som förbereder dem för ett aktivt deltagande i samhällslivet.”

(Kävlinge kommun 2000)

I båda dessa visioner ser vi i egenskap av blivande representanter för professionen skolbibliotekarien som en självklar byggsten. Vi kan dock inte utgå ifrån att representanter för skolledningen och lärarna betraktar det på samma sätt. I målen för förskola och grundskola finns samma problematik.

”Vi vill att barn/elever har en god fysisk och psykosocial hälsa.

Vi vill att alla barn i förskolan och grundskolan blir sedda, uppmärksammade och känner trygghet och stöd i sin utveckling.

Vi vill att barn/elever ges tillfälle att möta och uppleva ett varierat utbud av kultur samt att deras kreativitet utmanas.”

(Kävlinge kommun 2000)

Eftersom de mål som slås fast i Kulturplanen är väldigt generella i sin karaktär anser vi inte att det går att analysera dem närmare då vi betraktar dem mer som uttryck för allmänna visioner.

I några av de budgetdokument vi studerat närmare finns däremot mer konkreta åsikter om vilken funktion skolbibliotekarierna kommer att ha i sin yrkesroll:

”Med personalförstärkningsbidrag kommer fyra skolbibliotekarier att utgöra en värdefull pedagogisk resurs för både informationssökning och lässtimulans.”

(Kävlinge kommun 2004)

”Den utredning av skolbiblioteken som genomförts, kommer att leda till en utökad personell och pedagogisk satsning på skolbiblioteken i kommunen.”

(Kävlinge kommun 2005)

”Biblioteksverksamheten kommer under året att genomgå stora förändringar. Ett team av skolbibliotekarier/bibliotekspedagoger kommer att utveckla skolbiblioteken som stöd för den pedagogiska utvecklingen.”

(Kävlinge kommun 2005)

I detta sammanhang är det onekligen den pedagogiska funktionen för skolbibliotekarierna som lyfts fram, då de betraktas som en pedagogisk resurs såväl som ett bidrag till en ökad pedagogisk satsning.

”De fyra nyanställda skolbibliotekarierna utgör en personell och pedagogisk förstärkning vid skolorna, där de kommer att finna formerna för lokal utveckling av skolbiblioteken samt ett ökat samordnat arbetssätt.”

(Kävlinge kommun 2006a)

Möjligen åsyftas en social funktion med begreppet ”personell”, men vi anser det alltför vagt för att dra den slutsatsen. Att det däremot handlar om en pedagogisk funktion är däremot tydligt.

”Skolbiblioteksteamet kommer att i allt högre grad bli ett stöd i den pedagogiska verksamheten.”

(Kävlinge kommun 2006a)

Återigen är det den pedagogiska funktionen som skolbibliotekarierna förväntas bidra med, för att kunna fungera som ett stöd i den större pedagogiska verksamheten. Det nämns inget om den kulturella eller den sociala funktion som de själva ser som en stor del av deras arbete. Fritid och kultur har det övergripande ansvaret för kommunens bibliotek. Under avsnittet som rör deras ansvarsområde i budgeten från 2004 står följande att läsa:

”Biblioteken har en central roll genom förmedlande av media, information och kultur. Verksamheten utvecklas snabbt. Det blir allt viktigare att biblioteken kan tillhandahålla IT-verktyg för sökande av information och på ett pedagogiskt sätt lära besökarna att söva och värdera information.”

(Kävlinge kommun 2004)

I nästa mening står dock att utbudet inom barn och allmänskultur främst åstadkommes i samarbete med lokala teaterföreningar, kyrkan samt lokala och regionala aktörer, vilket göra att den kulturella roll som tidigare poängterats kan ifrågasättas. Vi föranleds därför att tro att uppfattningen om skolbiblioteksverksamheten snarare är begränsad till att handla om lokalen, åtminstone beträffande den kulturella funktionen. Vi ser även att det kan handla om förmedlingen av skönlitteratur som avses med begreppet kultur i anknytning till biblioteket.

Det framkommer inte mycket detaljer om hur skolbibliotekariens arbete ska bedrivas, men av det som finns tycker vi oss kunna se tendenser till att fokusera de praktiska delarna av verksamheten, det vill säga de uppgifter som kännetecknar det vi kallar biblioteksspecialistrollen.

”Bok och mediebeståndet kommer att ses över och skolbiblioteken kommer att utrustas med anpassat datorstöd för katalogisering, utlåning och återlämnande.”

(Kävlinge kommun 2005)

De elva kommunala grundskolor som finns i Kävlinge kommun har valt att profilera sig utifrån olika aspekter på kommunens hemsida. Genom att studera dessa ville vi få en bild av hur skolbiblioteksverksamheten porträtterades, och vilka funktioner som lyftes

fram utifrån skolornas perspektiv. Detta visade sig dock problematiskt eftersom endast två av samtliga skolor lyfter fram skolbiblioteket i sin profil. På Skönadalsskolan får skolbiblioteksverksamheten en väldigt central roll eftersom det inleder profilavsnittet:

”Vårt bibliotek ligger i hjärtat av skolan. Det använder vi dagligen i vårt tematiska arbetssätt, där vi ofta utgår från kultur- och naturupplevelser. Skolan präglas av helhetssyn, samarbete och ett kreativt arbetssätt.”

(Kävlinge kommun 2006c)

Den andra skolan som nämner skolbiblioteket i sin profil är Lackalängaskolan som lyfter fram att deras skolbibliotek finns till för att ”öppna dörren till skönlitteraturens värld och inspirera till läslust” (Kävlinge kommun 2006c). Denna presentation av skolbiblioteket återfinns under avsnittet som de valt att som kalla kultur, och i de andra avsnitten som kallats språket, social kompetens och friskvård nämns det inte alls. Det är tydligt att det framför allt är rollen som läsfrämjare som står i centrum på denna skola.

Anmärkningsvärt är att båda skolorna lyfter fram skolbiblioteket som en fysisk plats, och inte redogör för vad den verksamma skolbibliotekspersonalen kan bidra med. Även här ser vi en tendens att dra likhetstecken mellan begreppet skolbibliotek och skolbibliotekarie.

För att på en något mer lokal nivå kunna få en uppfattning om bibliotekarieprofessionens perspektiv har vi kunnat titta på en utredning som genomförts av en konsult från bibliotekstjänst och som genomfördes i samband med att skolbiblioteksprojektet skulle startas upp.

I avsnittet om vad skolbiblioteket förväntas göra har vi valt att tolka det som att det snarare rör sig om skolbibliotekarien och arbetsuppgifterna för denne. Anledningen till att vi valt att tolka det på detta sätt är att flera av de faktorer som tas upp förutsätter en aktiv drivkraft. Exempelvis nämns aktiviteter som att ”delta i planering kring temarbeteten och läsfrämjande verksamhet i skolan” och ”bedriva en planerad utbildning i informationskompetens”. Andra saker som nämns är att skolbiblioteket ska vara ”skolans kulturella nav” samt att utvecklingen av skolbiblioteksprojektet bör ske i nära samarbete med såväl lärare och skolledare som bibliotekarieprofessionen i form av bibliotekarier från Löddeköpinge och Kävlinge. I dokumentet talas det om skolbiblioteksteamet som ett ”bibliotekspedagogiskt arbetslag” (Eide-Jensen 2004).

Andra arbetsuppgifter som nämns som lämpliga för skolbibliotekarien är bokinköp, sammanställning av olika länkar för diverse temarbeteten, och inplanering av bibliotekslektioner i samband med elevernas projektarbeten. Undervisning i informationssökning i samband med inläringssituationer nämns även det som en arbetsuppgift för det som i utredningen benämns som ”bibliotekspedagogen”. Det framgår uttryckligen att det är det pedagogiska och det läsfrämjande arbetet som ska prioriteras av skolbibliotekarien, och att andra bibliotekstekniska arbetsuppgifter så som utlåning och återlämning minimeras (Eide-Jensen 2004).

Här menar vi att det finns en tydlig värdering av arbetsuppgifterna från bibliotekarieprofessionens sida, något som även kommer igen i intervjuerna med skolbibliotekarierna.

Det nämns att skolbiblioteket blir en lugnare och tryggare plats för eleverna när det finns en vuxen närvarande, varför bemanningen av skolbiblioteket är viktigt för skolorna att satsa på ur en rent social aspekt. I samband med bemanningen nämns att närvaron av bibliotekspedagogiskt utbildad personal hjälper eleverna vidare i sitt arbete genom att bistå med litteraturtips eller tips om andra källor (Eide-Jensen 2004).

Av utredningen framgår att samtliga skolledare i Kävlinge kommun betraktar läslust som en viktig faktor för elevernas arbete i skolan. Eftersom detta är en central del i skolbiblioteksverksamheten enligt utredningen ser man i denna ett viktigt användningsområde för skolbibliotekarien.

I en uppföljning av vad kommunens skolledare ansåg om den utredning som gjorts lämnade tre av kommunens skolledare sina synpunkter på denna. Två av dem ansåg att idén om bibliotekspedagogiskt team var bra, medan den tredje inte såg någon nödvändighet att anställa några utomstående utan förespråkade internutbildning av intresserad personal på respektive skola (Eide-Jensen 2004).

6.4 Relation mellan identitet-profil-image

Eftersom vi på flera håll i vår genomgång av den tidigare forskningen förstått att det finns en syn på skolbiblioteket som en näst intill primär verksamhet, ville vi se vilken syn de intervjuade skolbibliotekarierna gav uttryck för. Det framkom dock ganska snart i samtliga intervjuer att skolbibliotekarierna såg sig själv som en del i skolans verksamhet och att det var skolans mål som var de primära.

”Det är ju så att vi är på skolan på skolans villkor och det får vi aldrig glömma.”

(Informant D)

”Skolbiblioteksverksamheten måste ske i samverkan med skolans övriga verksamhet, annars är det ju inget skolbibliotek.”

(Informant E)

”Om jag sitter i skolbiblioteket är det självklart att jag har det som min fasta punkt och utgångspunkt, men om man ska försöka se lite mer realistiskt på det så är det inte många på skolan som ser skolbiblioteket som navet i verksamheten. Det är en viktig kugge men inte dess center.”

(Informant E)

”Skolbibliotekets mål är ju skolans mål. Ett syfte med skolbiblioteket är ju att hjälpa elever att lära sig de saker som de behöver för att kunna ta fram information för att nå skolans mål.”

(Informant C)

”Det är ju jättesvårt att sätta upp mål för skolbiblioteket för de ska ju följa skolans mål, det måste de ju göra så egentligen är det väldigt konstigt att vi skolbibliotekarier sitter och gör en arbetsplan

separat. Klart man kan ha egna rangmässigt lägre mål för skolbiblioteket men det ska ingå i skolans ansvarsområden.”

(Informant A)

”Det är något fel på skolbiblioteket om det inte är förenligt med skolans mål. Det måste vara samma sak, annars har inte skolbiblioteket där att göra.”

(Informant D)

”Skolbibliotekets mål måste gå hand i hand med skolans mål, så skolbibliotekets mål kan ju inte vara några andra än skolans mål.”

(Informant B)

Det finns dock några påståenden i vårt intervjumaterial som gör att vi skulle kunna tolka skolbibliotekariernas uttalande ett steg längre. Exempelvis menar en av de tillfrågade skolbibliotekarierna att denne:

”Ibland är ett hjälpmedel i skolan, men jag har inget problem med det för samtidigt kan man vara ett sådant hjälpmedel så att lärarna säger att jag hade inte klarat mig utan dig och då har jag inget problem med att vara hjälpmedel.”

(Informant B)

Här menar den intervjuade skolbibliotekarien att denne inte ser några problem med att vara ett hjälpmedel, åtminstone inte i de fall hjälpmedlet är ett sådant som lärarna inte hade klarat sig utan. Det är svårt att dra slutsatsen att uttalandet ger uttryck för en syn på skolbiblioteksverksamhet som primär men det är tydligt att det inte heller handlar om en sekundär verksamhet, eftersom lärarnas verksamhet i detta exempel står och faller med skolbibliotekarien och dennes hjälpande hand.

Det framgår av intervjuerna att de förväntningar som implicit har funnits på olika håll i skolbibliotekariernas omgivning, dess image, inte kommunicerats i tillräckligt hög utsträckning. Detta har lett till att skolbibliotekarierna inte fått några klara direktiv från vare sig de skolledare eller lärare som de arbetar i nära anslutning till, eller från huvudbiblioteket som står som deras huvudman och som i detta fall representerar bibliotekarieprofessionen. Detta innebär att de intervjuade skolbibliotekarierna refererar till sin egen bild av vad arbetet som skolbibliotekarie innebär, och arbetar utifrån denna.

”Inga specifika förväntningar mer än de mål som fanns, vilka är att utveckla skolbiblioteken. Frånsett en rektor som har kommit med specifika önskemål till mig, så är det ingen som har haft någonting de vill ha ut av mig.”

(Informant A)

”När vi började så visste ju knappt skolledningarna om det. Det är inget krav eller önskemål som har kommit från skolorna själva att de behöver skolbibliotekarier, eftersom detta är en satsning där beslutet togs på politisk nivå.”

(Informant A)

”Det finns ju de önskemålen som framförts i utredningen då och så önskemål från lärare och elever, som till exempel att ge boktips, prata om böcker och söka upp böcker, men något annat finns ju egentligen inte.”

(Informant C)

”Det har inte riktigt framkommit, jag har ju haft en bild av hur jag ska jobba och hur jag vill jobba och då har jag börjat jobba på det viset.”

(Informant B)

”Eftersom jag har jobbat som skolbibliotekarie innan så förstod jag väl ungefär vad som skulle krävas av mig sen så skiljer sig ju detta jobb från mina tidigare eftersom det här handlar om att bygga upp en verksamhet och det är annorlunda. Det var ingen som sa vad som förväntades när jag började här, det tror jag var underförstått.”

(Informant C)

”Det är ju svårt, eftersom det finns ju väldigt olika varianter av hur man tolkar sitt uppdrag. Det måste finnas möjligheter att variera det efter individerna, alla arbetar inte på exakt samma sätt. Men det var ju ganska översiktliga förväntningar, det var ju inte så exakt att det här och det här ska du göra, det var det verkligen inte. Men jag har ju ändå sedan gammalt en bild av vad det innebar att vara skolbibliotekarie.”

(Informant E)

”Vi gör ju vår egen plan för skolbiblioteken, det är ju rätt konstigt tycker vi, att vi blir anställda och sedan ska vi göra en beskrivning över våra tjänster. Det borde ju vara bestämt sedan innan.”

(Informant A)

Detta går stick i stäv med det som framhålls i Kävlinge kommuns kulturplan i vilken det står att läsa att:

”Personalens möte med Kävlingebon är utgångspunkten för all verksamhet. Det är hur detta möte upplevs som är avgörande för vilket omdöme vi får om verksamheten. Kvaliteten i verksamheten präglas med andra ord av hur kulturs anställda hanterar detta möte. Därför är det viktigt att det tydligt framgår vilket ansvar och vilka befogenheter som personalen har för att bedriva sitt arbete.”

(Kävlinge kommun 2004)

Skolbibliotekarierna verkar överlag ha höga krav på vad de förväntas utföra i sitt arbete. Dock verkar det finnas ett glapp mellan alla de funktioner och roller som skolbibliotekarierna anser sig ha och de som faktiskt framträder i imagen. På frågor som rörde ämnet om just hur medveten personalen ute på skolorna var om vad de kan förvänta sig av sin skolbibliotekarie fick vi följande svar:

”Jag kan tycka att man överlag har lite dålig koll på vad vi kan och det är därför som vissa kan känna sig hotade, för att man inte har den pedagogiska biten. Det kan ju bli fel om man kommer in och talar om för dem att nu ska ni göra så här och så här, eller att de ska tänka på något särskilt i sitt arbete med eleverna. De tror kanske att man ska göra något som inte går i linje med deras tanke med sin undervisning. Men det är nog för att de inte vet vad vi kan.”

(Informant A)

”Framför allt tror jag inte att lärarna tänker på att jag kan blandas in i det dagliga arbetet. Om man inte tänker på hur man kan jobba med skolbibliotek och skolbibliotekarien så tänker man ju inte på hur man kan använda mig så heller. Vissa saker känner ju målgrupperna till, men inte allt.”

(Informant C)

”Det finns ju i läroplanen med det är ju väldigt luddigt. En lokal arbetsplan finns säkert också, men jag kan inte tänka mig att det står något om skolbibliotekarien mer än att det ska finnas ett skolbibliotek.”

(Informant B)

”Man har en luddig roll som bibliotekarie redan innan, och så kommer man då hit och ingen på skolan vet vad man ska göra överhuvudtaget. Jag tror att om lärarna bara inser att det underlättar för dem, jag tror att många av dem tror att det ska bli en belastning att ta med en person till i planeringen, så tror jag det blir ringar på vattnet.”

(Informant A)

”Önskemålen och vetskapen om vad man gör eller vad de vill att man ska göra är ofta så vaga, nu pratar jag inte bara utifrån Kävlinge utan även från tidigare erfarenheter. Man är inte i den positionen att man kan gå in och säga att nu ska jag göra det här, eller att det här är något som måste finnas för att eleverna ska kunna uppnå sina mål.”

(Informant A)

”Det kan vara känsligt för vissa lärare att man är inne och trampar på deras revir, det tror jag absolut och det kan jag känna själv. Det är svårt för mig också att veta vilken roll jag ska ha.”

(Informant B)

Skolbibliotekarierna har framför allt profilerat sig som läsfrämjare och som informationsspecialister. De har dessutom lyft fram diverse-rollen i sin profil, en roll som inte alls kommer till uttryck i identiteten.

Rollen som biblioteksspecialist verkar finnas djupt rotad i imagen sedan tidigare. Dock faller roller som undervisningsparter, ledare, handledare och kunskapare utanför och lyfts inte fram i profileringen trots att samtliga utgör delar av skolbibliotekarieidentiteten.

7. Slutanalys

Vi har i vårt material kunnat se flera intressanta saker, som vi anser kunna hjälpa oss i besvarandet av vår ursprungliga problemformulering. Genom att studera skolbibliotekarien utifrån flera olika perspektiv, däribland deras eget anser vi oss ha skapat en mångfacetterad bild av skolbibliotekarien och av de förväntningar som kan finnas på denne.

Vi utgick ifrån tre olika frågeställningar för att kunna besvara vår problemformulering. Vår inledande frågeställning utgick ifrån att ta reda på vilka olika förväntningar som fanns på skolbibliotekarien från bibliotekarieprofessionens, respektive lärarnas och skolledarnas sida.

Bibliotekarieprofessionen uttrycker på olika håll en förväntan på skolbibliotekarierna att utgöra skolans kulturella nav såväl som att bidra till att göra skolbiblioteket till en lugnare och tryggare plats. Skolbiblioteket ska till exempel verka för att eleverna erbjuds kulturupplevelser som inte enbart är av skönlitteratur karaktär, utan även musik- och konstupplevelser (Limberg 1990). På annat håll nämns den kulturella funktionen sida vid sida med den sociala och den pedagogiska i en modell över skolbibliotekariens arbetsuppgifter (Nilsson 2003). Likaså har representanter för såväl den kulturella som den sociala funktionen lyfts fram vid premieringen av årets skolbibliotekarie (Livsviktigt 2004).

Då man ser till den tidigare forskningen inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området är det dock betydligt svårare att finna forskningsresultat på skolbibliotekariens kulturella funktion och på den sociala funktionen. Det är den pedagogiska funktionen som står i centrum (Kühne 1993; Limberg 2003; Nilsson 2003).

Inom bibliotekarieprofessionen omnämns skolbiblioteksverksamheten i ordalag som livsviktig, som skolans nav och som skolans hjärna (Livsviktigt 2004; Nilsson 2003; Kühne 1993). Då vi närmare studerat vad som premierats av bibliotekarieprofessionen i utmärkelsen *Årets skolbibliotekarie* har det varit en stor spännvidd på egenskaperna hos skolbibliotekarierna och vi har kunnat identifiera nästan alla av våra roller. Den enda vi inte kunnat se tillstymmelse till är den osynliga rollen.

Vad gäller skolledarnas syn på skolbibliotekarien och dennes roller och funktioner så visade vår teoretiska genomgång på att det verkar finnas stora svårigheter för skolledningen att definiera skolbibliotekets egentliga funktion (Statens kulturråd 1999). Detta är att betrakta som ett problem eftersom skolledarna visat sig ha stor betydelse för skolbiblioteksverksamhetens utveckling (Limberg 1996; Hasselrot 2002).

Tidigare forskning har även visat att det verkar råda oklarheter om roll- och ansvarsfördelningen mellan lärarna och skolbibliotekarierna. Även hos många lärare verkar det finnas en otydlig bild av vad skolbibliotekarien kan användas till och vilken funktion skolbiblioteksverksamheten ska fylla i skolan (Bergvall & Edenholm 2000).

Dock är detta något som i vissa fall endast uppfattas av skolbibliotekarierna, eftersom många lärare som visat sig ha förväntningar på skolbibliotekarien som en person med stor litteraturkännedom blir nöjda då dessa förväntningar infrias (Alexandersson & Limberg 2004).

Vår andra frågeställning utgick ifrån att se om de olika förväntningarna på skolbibliotekarien skiljde sig åt. Den största skillnaden har varit bibliotekarieprofessionens mycket tydliga uppfattning om vad som utmärker en skolbibliotekarie, i kontrast till lärarnas såväl som skolledarnas betydligt mer otydliga bild av skolbibliotekarien. Eftersom skolbibliotekariens pedagogiska funktion varit central inom den biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningen kring ämnet skolbibliotek var det förvånande att upptäcka att skolbibliotekarien inte alls utgjorde någon självklar del i den pedagogiska forskningen. Inte ens i projekt som behandlade skolbibliotekariens hjärtefråga läsförståelse ingick skolbibliotekarien (PIRLS 2006; PISA 2001).

Eftersom vi inte har genomfört några intervjuer med vare sig lärare eller skolledare så har det inte varit lika lätt att se vilka roller eller funktioner som lärarna och skolledarna i Kävlinge kommun associerar med skolbibliotekarien. Dock har vår dokumentstudie visat att skolbibliotekarien inte omnämns i de skolplaner vi tagit del av, vilket pekar på en syn på skolbibliotekarien som en representant för den osynliga rollen. I de andra dokument som studerats har vi kunnat se att skolbibliotekarien lyfts fram som en "värdefull pedagogisk resurs" (Kävlinge kommun 2004). Skolbibliotekarierna omnämns också som "personell och pedagogisk förstärkning vid skolorna" (Kävlinge kommun 2006a). Den slutsats vi kan dra är framför allt att det saknas tydlighet både när det gäller skolbibliotekariens funktion och när det gäller dennes roller i beskrivningarna av skolbibliotekarieverksamheten. Det enda som förefaller tydligt är de praktiska beskrivningarna, som att "skolbiblioteken kommer att utrustas med anpassat datorstöd för katalogisering, utlåning och återlämnande" (Kävlinge kommun 2005). Detta innebär att rollen som biblioteksspecialist vid sidan om den osynliga rollen och rollen som läsfrämjare faktiskt är de enda som framträder riktigt tydligt för oss vid vår analys av de uppfattningar som finns i imagen, med undantag för de som finns inom bibliotekarieprofessionen.

Vår tredje och sista frågeställning berör skolbibliotekarierna själva och deras egen syn på sin yrkesroll. Vi ville därefter relatera deras förväntningar till de som fanns representerade hos biblioteksprofessionen såväl som hos lärarna och skolledarna.

Skolbibliotekarierna i Kävlinge kommun har förväntningar på sig själva att uppfylla såväl en pedagogisk som social och kulturell funktion i skolan. Detta är något som inte uppmärksammas i skolbibliotekariens image, där det istället framför allt är den pedagogiska funktionen som finns representerad. Skolbibliotekarierna väljer att i sin arbetsplan att profilera sig själva som icke-pedagoger, vilket kan bero på en önskan att särskilja sig från lärarna för att stärka den egna identiteten (Alexandersson & Limberg

2004). Då uppstår en situation där skolbibliotekarien inte heller kan se att de fyller ens den funktion som andra uppfattar att de gör. Från vad vi kunde utläsa av skolbibliotekariernas förslag på upplägg och förhållningssätt gentemot eleverna i skolbiblioteket ansåg vi att de strävade efter att fylla en pedagogisk funktion i skolan, trots att de inte uttryckligen ville kalla sig pedagoger. Denna slutsats är baserad på Louise Limbergs definition av begreppet ”pedagogisk funktion” (Limberg 1990).

Beträffande skolbibliotekariens roller i skolan är det tydligt att man i Kävlinge kommun valt att fokusera på två olika bitar, rollen som informationsförmedlare och rollen som läsfrämjare. Detta är något som är genomgående i de kommundokument vi studerat. Då vi genom att förena Loertschers och Kuhlthaus taxonomier utarbetat en egen taxonomi, som presenterats i kapitel 3.3, har vi kunnat använda denna som analysredskap. Det har då blivit tydligt för oss att rollen som informationsförmedlare rymmer oerhört många fler dimensioner än enbart den som förmedlare av information.

Vi menar att rollen som informationsmedlare kan inbegripa åtminstone sex olika roller (handledare, biblioteksspecialist, informationsspecialist, undervisningspartner, ledare och kunskapare). De enda roller som faller utanför är den osynliga rollen, rollen som litteraturfrämjare och diverse-rollen. Diverse-rollen som för övrigt endast lyfts fram i skolbibliotekariernas profil, vilket indikerar att den egentligen enbart är ett samlingsbegrepp för de roller som finns i identiteten men som utelämnas i profilen. Genom att inte specificera begreppet informationsförmedlare mer än vad som görs, så blir de andra roller vi tar upp implicita och därmed också en otydlig del av varumärket skolbibliotekarie.

Dessutom kan vi även genom att knyta an till Limbergs definition av de olika funktionerna (social, kulturell och pedagogisk) se att en indelning i informationsförmedlare och litteraturfrämjare endast lyfter fram den pedagogiska och kulturella funktion skolbibliotekarien har, och därmed utelämnar den sociala.

Vår slutsats blir därför att det är otydligt för omgivningen vilka användningsområden skolbibliotekarien faktiskt kan ha. Skolbibliotekariernas identitet överensstämmer inte till fullo med hur de väljer att profilera sig, vilket i förlängningen får konsekvenser i den image de har. Detta eftersom skolbibliotekarierna i intervjuerna visar på att dessa två områden, informationsförmedlare och läsfrämjare, rymmer ett flertal mindre roller som skolbibliotekarierna själva upplever att de måste fylla. Genom att reducera dessa roller till två så omfattande begrepp som informationsförmedlare och läsfrämjare i profilen blir det oklart vad de faktiskt kan användas till. Om skolbibliotekarien exempelvis uppfyller rollen som handledare, kan omgivningen föranledas att tro att rollen som informationsförmedlare är uppfylld trots att skolbibliotekarierna själva har en förhoppning att de även ska kunna fungera som exempelvis undervisningspartner och informationsspecialist.

För att kunna förändra, eller kanske snarare nyansera imagen av skolbibliotekarien tror vi det är viktigt att bryta ner begreppen informationsförmedlare och läsfrämjare i den typ av roller som vi gjort för att på det sättet synliggöra skolbibliotekariernas samtliga användningsområden.

Precis som Alexandersson och Limberg menar i sin rapport så har vi kunnat se att uttalade och underförstådda antaganden har väldigt stort inflytande i verksamheten (Alexandersson & Limberg 2004). Skolbibliotekariernas arbete bygger till stor del på den bild de själva har av vad en skolbibliotekarie är. Denna överensstämmer dock inte alltid med den profil de förmedlar till sin omgivning, eller profilen är åtminstone betydligt mer begränsad än den identitet skolbibliotekarierna verkar ha. Vi menar att vi i vår undersökning har visat att denna bild är en sammansättning av de förväntningar som finns från såväl lärarnas och skolledningens sida, som från bibliotekarieprofessionens sida. Eftersom det finns en stor diskrepans mellan förväntningarna som framförs från de olika hållen finns det också en tendens att skolbibliotekarierna upplever att de inte lyckas implementera sin verksamhet i skolan på det sätt som förväntas av dem.

Vi lade först inte så stor vikt vid det faktum att vi inte kunde hitta någon beskrivning av skolbibliotekarien och dennes användningsområde i de skolplaner vi tog del av och studerade, utan strävade istället efter att finna annat material att analysera. Vi har dock vid närmare eftertanke insett att just avsaknaden av skolbibliotekarien i dessa dokument är ett resultat i sig, och är om något ett uttryck för den roll vi tidigare valt att kalla den osynliga rollen. Denna roll menar vi står i skarp kontrast till de förväntningar som bibliotekarieprofessionen har på skolbibliotekarien, då det är viktigt att vara allt annat än osynlig i sitt arbete.

De taxonomier vi använt oss av i våra analyser är framtagna av representanter för bibliotekarieprofessionen, vilket gör att vissa roller hamnar i fokus mer än andra. Exempelvis får informationsspecialistrollen ett stort utrymme, medan vi kan se en brist på den läsfrämjande rollen och biblioteksspecialtrollen. Den läsfrämjande rollen med sin goda litteraturkännedom samt biblioteksspecialisten och dennes praktiska arbetsuppgifter är å andra sidan något som framträder tydligt i intervjuerna med skolbibliotekarierna. Detta menar vi kan vara ett uttryck för en värdering från bibliotekarieprofessionens sida. Denna värdering speglas även i intervjuerna då flera av skolbibliotekarierna lyfter fram sin åsikt att rollen som biblioteksspecialist stjäl tid som istället skulle kunna läggas på den pedagogiska biten. Detta är en åsikt som även framträtt i den utredning som gjorts av en representant för bibliotekarieprofessionen (Eide-Jensen 2004).

Vi såg det som en tänkbar förklaring till vår problemformulering att skolbibliotekarierna till skillnad från lärarna och skolledarna såg skolbiblioteket som en primär verksamhet i skolan. Detta antagande baserade vi främst på en inställning från professionens sida som framkommit i vår litteraturstudie, exempelvis genom att som vissa forskare referera till skolbiblioteket som skolans hjärna (Kühne 1993). Detta visade sig vid en första anblick dock inte stämma i vår fallstudie, då samtliga skolbibliotekarier hade en mycket stark övertygelse om att all verksamhet på skolan skedde på skolans villkor. Deras uppfattning var att skolbiblioteksverksamheten hade en sekundär funktion i skolan, och att dess huvudsakliga uppgift var att bidra till att skolans mål uppfylldes. Intervjusvar som ”jag har inga problem med att vara ett hjälpmedel” tyder dock på att det finns en idé om vederbörande borde vara av en annan uppfattning, det vill säga borde tycka att skolbiblioteksverksamheten är det centrala i skolan. Detta skulle kunna bero på bibliotekarieprofessionens uttalanden som att

skolbibliotekarieverksamheten är som "livsviktigt" (Livsviktigt 2004) och att betrakta som "skolans nav" (Nilsson 2003).

Det finns olika uppfattningar om vad de olika funktionerna innebär, exempelvis pedagogisk funktion. Begreppet pedagogik används väldigt flitigt av skolbibliotekarierna i fallstudien, men uppfattningarna om dess innebörd verkar skilja sig åt. Enligt en del av de intervjuade skolbibliotekarierna innebär pedagogiskt arbete att arbeta mer ute i skolan och i klassrummen, enligt andra är det relaterat främst till det pedagogiska upplägget i användarundervisningen och i mötet med eleverna. De dokument som studerats visar på ytterligare aspekter av begreppet pedagogik. Kanske borde en gemensam definition på begrepp som pedagogiskt arbetssätt vara en god idé att arbeta fram med tanke på skolbibliotekariernas motvilja att kalla sig pedagoger?

Vårt socialkonstruktivistiska perspektiv ger oss möjligheten att betrakta bilden av skolbibliotekarien utifrån flera olika håll, och att därigenom verifiera vår idé om att bilden av skolbibliotekarien är kontextbunden och inte allmängiltig och sann. Det är viktigt att en gång för alla poängtera att det inte handlar om att betrakta någons uppfattning som rätt eller fel, utan att istället vara medveten om att det finns flera olika parallella uppfattningar.

Syftet med vår uppsats har varit att studera skolbibliotekarien som ett varumärke, för att se om den bild denne har av sig själv överensstämmer med den bild som förmedlas och den bild omgivningen slutligen har. Vi har i vår uppsats lyft fram en splittrad bild av skolbibliotekarien, som är en produkt av förväntningar från flera håll.

För att återknyta till resonemanget om skolbibliotekarien som varumärke, som fördes i inledningen av uppsatsen, anser vi att det är av yttersta vikt för skolbibliotekarier överlag att arbeta för att kunna skapa ett enhetligt varumärke. Ju större skillnader som finns mellan identitet, profil och image desto svårare är det att skapa och bibehålla ett starkt varumärke (Bruzelius & Skärvad 2004). I nuläget verkar det från skolbibliotekariernas sida finnas en uppfattning om att skolbibliotekariens varumärke ska omfatta såväl en pedagogisk som social och kulturell funktion. Dessutom ska skolbibliotekariens yrkesidentitet bestå av ett helt spektra av olika roller. Skolbibliotekarien ska vara handledare, biblioteksspecialist, informationsspecialist, undervisningspartner, ledare och läsfrämjare.

Vi förstår att det är mycket svårt att lyfta fram samtliga områden i marknadsföringen av varumärket skolbibliotekarie. Detta kan vara anledningen till att skolbibliotekarien därför begränsar sig i sin profilering och istället lyfter fram ett fåtal begrepp. Vi tror dock att det kan vara en nackdel att profilera sig som en diverse-roll då det resulterar i en väldigt otydlig image.

Följden av detta kan bli att skolbibliotekariens syn på sin egen verksamhet, det vill säga identiteten, inte får genomslag i image, vilket i sin tur bidrar till att skolbibliotekarien upplever sin implementering av verksamheten i skolan som misslyckad. Vår uppfattning är att det finns två alternativ att lösa problemet. En lösning är att samtliga roller och funktioner lyftas fram i profileringen av varumärket skolbibliotekarie, något som vi tror kan vara svårt för omgivningen att förhålla sig.

Vi tror istället att det finns all anledning att arbeta fram ett snävare, och mer enhetligt varumärke för skolbibliotekarien och att sedan på bred front arbeta för att implementera det på marknaden. Vår taxonomi skulle kunna fungera som ett redskap för att prioritera vilka områden som verkligen är viktiga och de som skolbibliotekarieverksamheten vill se som sina kärnområden. Detta skulle på sikt kunna bidra till att rollförvirringen skulle minska och därmed också att skolbibliotekariernas krav på sig själva skulle kunna sänkas något.

8. Källförteckning

Alexandersson, Mikael & Limberg, Louise (2004). *Textflytt och sök slump: informationssökning via skolbibliotek*. Stockholm: Liber.

Almerud, Peter (2000). *Biblioteken, bibliotekarien och professionen: En rapport från fyra nordiska länder*. Nacka: DIK-förbundet.

Aronsson, Annette (2004). *Vad vill vi med vårt skolbibliotek?* En undersökning av attityder till skolbiblioteket bland skolledare och lärare. Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås.

Arvidsson, Annica & Ehn Åsa (2005). *Bibliotekariebilder i dagens platsannonser- en diskursanalys*. Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås.

Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Bergvall, Patrik & Edholm, Sofia (2000). *Skolbibliotekets vara eller icke vara i undervisningen: En litteratur studie i syfte att identifiera olika lärar-, bibliotekarie- och skolledarrelaterade faktorer som påverkar skolbibliotekens integrering i undervisningen*. Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås.

Bonnier Carlsen (2006) *Tidigare pristagare: Årets skolbibliotekarie* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.bonniercarlsen.se/lararrummet/vinnareskolbibliotekarie2003>> (2007-02-03)

Brunnegård, Karin & Böhlmark, Carina (2004). *Skolbibliotekariens yrkesidentiteter: En diskursanalys*. Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås.

Bruzelius, Lars & Skärvad, Per-Hugo (2004). *Integrerad organisationslära*. Lund: Studentlitteratur

Eide-Jensen, Inger (2004). *Utredning: utveckling av Kävlinges kommunbibliotek*. Opublicerat manuskript. Lund: Bibliotekstjänst AB.

Ejvegård, Rolf (1993). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Goméz, Elsa & Swenne, Margareta (1996). *Aktivt lärande med skolbibliotek: Idéer och metoder för lärare och bibliotekspersonal i grundskolan*. Lund: Bibliotekstjänst

Goméz, Elsa (1993). *Skolbiblioteksforskning: En svensk bibliografisk översikt för åren 1970-1992 med några internationella jämförelser: Delstudie inom FRN-projektet Informationsförsörjning och kulturförmedling*. Sundsvall/Härnösand: Högskolan i Sundsvall/Härnösand

Hasselrot, Titti (2002). *Viljan att lära: Om lärandets drivkrafter och skolbibliotekets möjligheter*. Lund: Bibliotekstjänst.

Haycock, Ken (1992). *What works: Research about teaching and learning through the school's library resource center*. Seattle, WA: Rockland Press.

Heeks, Peggy & Kinnell, Margaret (1994). *School libraries at work*. London: British Library.

Håkansson, Per & Wahlund, Richard (1996). *Varumärken från teori till praktik*. Stockholm: Graphic Systems

Information Power (1998). *Roles and responsibilities of the School library Media specialist*. (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.ala.org/aaslTemplate.cfm?Section=informationpower&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=19930>> (2006-05-03)

Krag Jacobsen, Jan (1993). *Intervju: konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur

Kuhlthau, Carol Collier (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Norwood, NJ: Ablex

Kühne, Brigitte (1993). *Biblioteket- skolans hjärna: skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbetssättet på grundskolan*. Diss., Malmö: Graphic Systems

Kävlinge kommun (2000). *Kulturplanen* (Elektronisk) PDF-format. Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/download/18.511441921072817370a800020709/kulturplan.pdf>> (2007-02-03)

Kävlinge kommun (2004). *Budget 2004* (Elektronisk) PDF-format. Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/kommunfakta/ekonomi/ekonomiskarapporterarsredovisningar>
mm> (2006-05-03)

Kävlinge kommun (2005). *Budget 2005* (Elektronisk) PDF-format. Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/snabblankar/kommunfakta/ekonomi/ekonomiskarapporterarsredovisningarmm>>(2006-05-03)

Kävlinge kommun (2006a). *Budget 2006* (Elektronisk) PDF-format. Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/snabblankar/kommunfakta/ekonomi/ekonomiskarapporterarsredovisningarmm>>(2006-05-03)

Kävlinge kommun (2006b). *Lackalängaskolan* (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/toppmeny/barnutbildning/grundskola/lackalangaskolan>>
(2007-02-03)

Kävlinge kommun (2006c). *Skönadalsskolan* (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/toppmeny/barnutbildning/grundskola/skonadalsskolan>> (2007-02-03)

Kävlinge kommun (2006d) *Förslag till arbetsplan för skolbibliotekarierna*. Opublicerat manuskript. Kävlinge : kommunbiblioteket.

Kävlinge kommun (2006e) *Kommunfakta*. (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/>>/snabblankar/kommunfakta (2006-05-03)

Kävlinge kommun (2006f) *Skolbibliotekens uppdrag*. (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.kavlinge.se/toppmeny/kulturfritid/bibliotek/skolbiblioteken/uppdrag>>
(2006-05-03)

Limberg, Louise (1990). *Skolbibliotek för kunskap och skapande: ett idé- och servicematerial för lärare och bibliotekarierna om biblioteket i undervisningen*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Limberg, Louise (1992). *Att söka information för att lära: En studie av samspel mellan informationssökning och lärande*. Diss., Göteborgs universitet. Borås: Valfrid

Limberg, Louise (1996). *Skolbiblioteksmodeller: utvärdering av ett utvecklingsprojekt i Örebro län*. Borås: Valfrid.

Limberg, Louise (2002). *Informationssökning och lärande: en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Limberg, Louise (2003). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: En kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Livsviktigt : prisbelönta skolbibliotekarierna och skolbibliotek i centrum (2004). Stockholm: Bonnier Carlsen

Loertscher, David V (1988). *Taxonomies of the school library media program*, Englewood, Colorado: Libraries Unlimited

McCracken, Anne (2001). School library media specialist perception of practice and importance of roles described in "Information power". (Elektronisk) *School Library Media Research Online, vol. 4*. Tillgänglig: <<http://www.ala.org/aasl/SLMR/vol4>> (2006-05-01)

Nilsson, Monica (1998). *Skolbiblioteket – skolans informationscentrum*. Lund : Studentlitteratur

- Nilsson, Monica (2003) *Informationsfärdighet i skolan: skolbiblioteket som pedagogisk resurs*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Nobel, Agnes (1979). *Boken i skolan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur
- Persson, Helena (2003). *Årets skolbibliotek- hur då?: en studie av utmärkelsen årets skolbibliotek*. Magisteruppsats, Högskolan i Borås.
- PIRLS (2006). (Elektronisk) Tillgänglig:<<http://www.skolverket.se/sb/d/253/a/366>> (2007-02-03)
- PISA 2000 (2001).(Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/sb/d/254/a/1099>> (2007-02-03)
- Rapp, Roselill. (2002). *Är skolbiblioteket viktigt?* Magisteruppsats, Högskolan i Borås.
- Repstad, Pål. (1999). *Närhet och distans kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Skolbiblioteksmanifestet* (2000). Svenska Unescorådets skriftserie 2000:2, Stockholm : Svenska Unescorådet.
- Skolverket (2004). *Internationella studier under 40 år: Svenska resultat och erfarenheter*. (Elektronisk) PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.skolverket.se/sb/d/107/internationellastudier/publikationer>> (2007-02-03)
- Statens kulturråd (1999). *Skolbiblioteken i Sverige: kartläggning, analys och probleminventering*. Rapport från statens kulturråd, 1999:1. Stockholm : Statens kulturråd
- Sundberg, Lena (1998). *Lågstadiet och skolbiblioteket: En undersökning bland skolledare och lärare på lågstadieskolor i Malmö*. Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds Universitet.
- Tilvemo, Kristina (2005). Information i offentlig verksamhet : Så blir varumärket ett effektivt verktyg. *Dik-forum*, s.12.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94 anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Wenneberg, Soren Barlebo (2001). *Socialkonstruktivism, positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber ekonomi

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Anser du att din funktion som skolbibliotekarie skiljer sig åt från till exempel en folkbibliotekaries?
I sådana fall hur?
2. Anser du att du har olika uppgifter som skolbibliotekarie än vad till exempel en folkbibliotekarie har?
I sådana fall vilka?
3. Vilka ser du som de största skillnaderna mellan att vara skolbibliotekarie och lärare?
4. Hur ser du till att annan personal på skolan får veta vilka tjänster du kan utföra?
5. Finns det andra sätt för personalen att få information om vad du som skolbibliotekarie kan göra?
6. Vem genomförde din anställningsintervju?
7. Fick du veta under din anställningsintervju vilka förväntningar det fanns på vad du skulle åstadkomma som skolbibliotekarie?
8. Fick du veta under din anställningsintervju hur du skulle arbeta i din roll som skolbibliotekarie?
9. Om inte du fick veta det i samband med intervjun har du fått veta det vid något annat tillfälle?
10. Vad var det i sådana fall som lyftes fram?
11. Dessa uppgifter har ålagts dig som skolbibliotekarie. De förväntas vara färdiga samma dag hur rangordnar du dem och varför?

Det lokala länkskafferiet ska göras färdigt

Hyllorna måste gallras och ställas i ordning

Planera användarundervisning

Sätta dig in i klass 5bs kursplan för att planera informationsbehovet för hela terminen

Planera möte med ledningen för att framhäva bibliotekets roll

12.Scenario:

Det sitter en ledsen elev i biblioteket. Hon har blivit retad av sina klasskompisar. Samtidigt som du ser henne, kommer det in en annan elev i biblioteket och vill ha hjälp med informationssökning om Norge. Just då kommer du att tänka på att en

annan elev i biblioteket tidigare under dagen frågat dig om hjälp att arrangera en utställning i biblioteket. Hur prioriterar du och varför?

13. Hur går du tillväga när du hjälper en elev att söka information?

14. Vad lyfter du fram om biblioteket i samtal med andra på skolan?
Vad tycker du är viktigt att de vet om skolbiblioteket?

15. När du pratar med andra på skolan vad säger du om dig själv och vad du kan göra i din roll som skolbibliotekarie?

16. Tycker du att det är viktigt att de olika målgrupperna känner till vad du kan göra?
Tror du att de gör det?

17. Står det skrivet någonstans vad skolan förväntar sig att du ska fylla för funktion?
Är skolbibliotekarierollen på något annat sätt tydligt definierad av din organisation?

18. Reflektera över följande påståenden:

Skolbiblioteket är ett hjälpmedel för att uppnå skolans mål

Skolbiblioteket bör i första hand sträva efter att uppnå skolbibliotekets mål

Skolbiblioteket är en institution med ett eget pedagogiskt syfte
Skolbibliotekarien är en resurs precis som datorer, för att förverkliga skolans mål

Skolbibliotekariens uppgift är att undervisa lärarna i informationssökningsprocessen
så att de kan bättre utforma elevernas uppgifter

Användarundervisning för eleverna är skolbibliotekariens uppgift

Skolbibliotekariens huvuduppgift är att planera undervisning i samråd med lärarna

Skolbibliotekariens huvuduppgift är att uppmuntra eleverna till läsning

Skolbibliotekariens huvuduppgift är att kommunicera bibliotekets
användningsområden till andra aktörer på skolan

19. Ingår det i skolbibliotekariens uppgifter att se till att biblioteket är en positiv mötesplats för eleverna?